

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Čeští vojáci za první světové války

v rakousko-uherské armádě

Kateřina Nová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Čeští vojáci za první světové války

v rakousko-uherské armádě

Kateřina Nová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014 .....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za jeho pomoc a rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 SITUACE PŘED 1. SVĚTOVOU VÁLKOU	7
2.1 Mezinárodní politika	7
2.2 Rakousko-uherská armáda a její organizace	12
2.2.1 Struktura společné armády	14
2.2.2 Operační a mobilizační plány armády	16
3 BOJOVÉ NASAZENÍ RAKOUSKO-UHERSKÉ ARMÁDY.....	18
3.1 Mobilizace a vyhlášení války	18
3.2 Balkánská fronta.....	21
3.2.1 Čeští vojáci bojující na balkánské frontě.....	25
3.3 Východní fronta	26
3.3.1 Čeští vojáci bojující na východní frontě.....	31
3.4 Jihozápadní (italská) fronta	36
3.4.1 Boje na sočské frontě	38
3.4.2 Boje na tyrolské a korutanské frontě	41
3.4.3 Čeští vojáci bojující na jihozápadní frontě.....	43
4 SEDMÝ ZEMĚBRANECKÝ PĚŠÍ PLUK V PLZNI	46
4.1 Rakousko-uherská zeměbrana	46
4.2 Bojové nasazení pluku na balkánské frontě.....	47
4.3 Bojové nasazení pluku na východní frontě	51
4.4 Další působení pluku na frontách	54
5 KONKRÉTNÍ OSUD VOJÁKA BĚHEM VÁLKY	56

5.1	Rakouská domobrana	56
5.2	Osud konkrétního vojáka	57
6	ZÁVĚR.....	62
7	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	66
7.1	Nevydané prameny	66
7.2	Vydané prameny	66
7.3	Literatura	66
7.4	Studie.....	69
7.5	Internetové zdroje	69
7.6	Hlasový záznam	70
8	RESUMÉ.....	71
9	PŘÍLOHY	72

1 ÚVOD

První světová válka, od jejíhož vypuknutí v letošním roce uplyne sto let, je označována za konec „dlouhého“ 19. století a do té doby byla největším válečným konfliktem v dějinách. Jednalo se také o první válku, v níž válčící strany masově využívaly nejmodernější techniku své doby – ať už se jednalo o první použití letadel, tanků nebo bojových plynů. Tato technika také s sebou přinesla mnohem ničivější sílu, do té doby neznámou. I z toho důvodu se pro první světovou válku používá přívlastek „totální“. K dalším charakteristikám války patří mobilizace ekonomických zdrojů, přechod na plánované válečné hospodářství či propojení fronty a lidí v zázemí. K důsledkům války patřil konec tradičního koncertu velmocí, vzniklý na Vídeňském kongresu roku 1815, rozpad mnohonárodnostních říší – Osmanské říše, habsburské monarchie a carského Ruska – a vznik nástupnických států. Válka také způsobila radikalizaci obyvatelstva a nárůst extremismu, jenž před válkou patřil k okrajovým jevům, ale nyní se stal masovou silou a posléze jedním ze základních znaků celého 20. století.

K volbě tématu mě inspiroval můj dědeček, který pátral po osudu svého dědečka, příslušníka 7. domobraneckého pluku z Plzně, zabitého v dubnu 1915 v Haliči. Pro sledování jeho osudu jsme měli k dispozici úmrtní list, kmenový list vojáka, na kterém bylo u údaje o mobilizaci uvedeno razítko 7. zeměbraneckého pluku v Plzni, a nápis na náhrobku, kde byl uveden jako příslušník 7. domobraneckého pluku. Začal mě tedy zajímat rozpor v těchto dvou údajích, který se mi později podařil vysvětlit. Právě osud mého prapradědečka mě donutil položit si otázku, jak bojovali čeští vojáci v rakousko-uherské armádě. Zároveň jsem si také uvědomila, že o Češích bojujících za habsburskou monarchii se v české společnosti a historiografii nikdy příliš nehovořilo a naopak byla tato tematika často zastíněna publikacemi a diskuzemi o legionářích, kteří se bezesporu svým hrdinstvím zasloužili o vznik samostatného Československa, ale jejich počet ve válce rozhodně nedosahoval takové míry jako Čechů bojujících v rakousko-uherské armádě. Protože je téma českých vojáků v rakousko-uherské armádě velice rozsáhlé, zaměřila jsem se právě na 7. zeměbranecký a 7. domobranecký pluk. Rozhodla jsem se také blíže se věnovat období od začátku války v roce 1914 do začátku roku 1915,

kdy probíhaly boje, kterých se pravděpodobně zúčastnil i můj prapradědeček. O volbě tohoto tématu také rozhodl dostupný archivní materiál 7. zeměbraneckého pěšího pluku.

Cílem práce je jednak alespoň stručné přiblížení účasti českých vojáků v rakousko-uherské armádě a pak bližší popis působení 7. zeměbraneckého pluku na frontách světové války. V diplomové práci chci pak také blíže vysvětlit osud svého prapradědečka.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol, které jsou dále pro větší přehlednost rozděleny na další podkapitoly. První kapitola se věnuje vzniku aliancí, které se následně utkaly ve světové válce. Dále se pokusí vysvětlit, jaká byla role německého kancléře Otto von Bismarcka v tehdejší evropské politice. V úvodní kapitole jsou také stručně zmíněny další předválečné události, které rovněž přispěly k následnému propuknutí konfliktu. Jedná se například o první a druhou marockou krizi z let 1905 a 1911, které přinesly zhoršení francouzsko-německých vztahů, a svět se v té době ocitl na pokraji války. Od roku 1911 se již nikdy nepodařilo uklidnit napětí v mezinárodních vztazích a další události, jako balkánské války, situaci naopak pouze zhoršovaly. Druhá část první kapitoly se blíže věnuje rakousko-uherské branné moci, snaží se o její charakteristiku a pokusí se zjistit, jaký byl její význam a zároveň s jakými problémy se branná moc potýkala.

Druhá kapitola práce charakterizuje válečné operace Rakouska-Uherska na srbské, východní a jihozápadní (italské) frontě. V kapitole je také zmíněno působení českých vojáků v této armádě. První část kapitoly je věnována charakteristice válečných plánů a průběhu mobilizace, zkoumá její průběh a také se snaží zjistit, jaký postoj zaujímalo české obyvatelstvo k vyhlášení války. Nedostatkem všech rakousko-uherských plánů, připravovaných ve spolupráci s velením německé armády, byl fakt, že nepočítaly s válkou na třech frontách. To pak během války způsobilo značnou improvizaci rakouského velení podle aktuálního vývoje na jednotlivých frontách. Druhá část kapitoly se nejprve snaží o základní charakteristiku bojů na jednotlivých frontách. Dále je zde blíže popsáno působení vojáků z Čech. Pouze u srbské fronty je líčení jejich

působení stručnější, neboť srbské frontě je věnována patřičná pozornost v následující kapitole.

Třetí kapitola se zabývá bližší analýzou činnosti 7. zeměbraneckého pluku z Plzně a jeho bojovým nasazením na balkánské frontě a při bojích v Karpatech. Blíže se zde soustředím na rekonstrukci bojů, pohybu pluku a událostí, které se ho bezprostředně týkají. Pokusím se zde nalézt odpověď na otázku, zda působení 7. zeměbraneckého pluku nějak souviselo s bojovým nasazením 7. domobraneckého pluku. Pro zpracování této kapitoly jsem využila nezpracovaný archivní fond Vojenského ústředního archivu s názvem *7. zeměbranecký pluk*. Fond obsahoval kompletní válečný deník pluku z roku 1914 popisující události na srbské frontě a pak deník z roku 1915, ve kterém jsou informace o bojích v Karpatech. Tento deník končí v srpnu téhož roku. Další části fondu tvořily jednotlivé listy nebo části sešitů bez názvu nebo s razítkem K. k. Schützenregiment Nr. 7, ze kterých vyplývalo, že se plzeňští zeměbranci zúčastnili i bojů na jihozápadní frontě. Zápisy z některých dnů byly v deníku sice velmi dlouhé a podrobné, ale písmo se dalo velmi špatně číst a záznamy byly i rozmazané nebo rozmočené. Při zjišťování informací v sekundární literatuře jsem pak zjistila, že v těchto dnech se odehrávaly často velmi prudké boje, za kterých byly zprávy do deníku zapisovány. Dalším problémem při zpracování tohoto fondu bylo psaní názvů vesnic a měst, v jejichž okolí se pluk pohyboval nebo bojoval. Největší problémy činily názvy vesnic v Karpatech na území dnešního Slovenska, které byly v deníku psány maďarsky, ale s německým přepisem. Proto zde bylo nutné názvy vesnic vyhledávat na mapě či ověřovat správnost zápisů v sekundární literatuře nebo na internetových stránkách daných vesnic. Zde jsem zjišťovala, zda se v okolí dané vesnice skutečně bojovalo. Při špatné čitelnosti určitých záznamů jsem se pak snažila dohledat informace v sekundární literatuře nebo v článcích o 8. zeměbraneckém pluku, jehož osud se částečně podařilo zrekonstruovat skupině amatérských historiků. Všechny získané informace jsem vzájemně systematicky doplňovala s cílem vytvořit tak co nejvěrnější obraz pohybů a bojů 7. zeměbraneckého pluku.

Obdobným způsobem jsem postupovala i v kapitole věnované osudu svého prapradědečka, kde bylo mým cílem provést také alespoň částečnou rekonstrukci jeho pohybu od vyhlášení mobilizace do jeho úmrtí na jaře 1915. Jediné výchozí informace byly v jeho kmenovém listu, fond 7. domobraneckého pluku neexistuje. Proto jsem se jeho osud snažila zrekonstruovat za pomoci informací o vyšších vojenských útvech, do kterých byl pluk zařazen. Jedinou podrobnější informací o jeho možném osudu byly vzpomínky pana Augustina Havlíka, příslušníka 8. domobraneckého pražského pluku, který byl zařazen u stejného útvaru jako můj prapradědeček. Třetí kapitola se zabývá bližší analýzou činnosti 7. zeměbraneckého pluku z Plzně a jeho bojovým nasazením na balkánské frontě a při bojích v Karpatech. Zeměbrana měla podle branného zákona z roku 1868 podporovat společnou armádu v obraně území monarchie. Postupně se stávala plnohodnotnou součástí rakousko-uherské branné moci, přičemž tento proces vyvrcholil v roce 1915 přejmenováním zeměbraneckých pluků na střelecké.

Pohled na válečné úsilí českých vojáků bojujících na frontách světové války se dlouhou dobu zabýval spíše legionáři a jejich bojem za vznik samostatného Československa. V době tzv. první republiky se pozornost zaměřovala právě na československé legie. Po druhé světové válce, která svým rozsahem první světovou válku zastínila, se toto téma prakticky vytratilo. V současné české historiografii se tomuto tématu věnuje například Josef Fučík, který absolvoval Vojenskou akademii v Brně a jenž se dlouhodobě zabývá středoevropským vojenstvím na přelomu 19. a 20. století. Mezi jeho díla k této problematice patří například knihy *Soča 1917*, *Piava 1918*, *Osmadvacátníci* nebo *Generál Podhajský*. Je také spoluautorem rozsáhlé publikace *Pod císařským praporem*. K dalším významným autorům patří historik Ivan Šedivý, jehož specializací je situace v českých zemích za první světové války a také vojenské dějiny habsburské monarchie. Jeho významným dílem v této oblasti je monografie *Češi, české země a velká válka*. Právě historik Ivan Šedivý se domnívá, že obě kapitoly českých dějin (legionářská i rakousko-uherská) jsou rovnocennou součástí českých moderních dějin. Současná historiografie se podle něj nyní neptá po nacionálním aspektu, ale spíše zkoumá určité

fenoménu války, např. dezerci jako takovou.¹ V posledních letech jsou stále častěji vydávány vzpomínky českých vojáků, ale opět mezi nimi převažují vzpomínky legionářů. V daleko menší míře se pak setkáváme s vydanými vzpomínkami vojáků bojujících v rakousko-uherské armádě.² Významnou práci v této historické oblasti vykonávají i různá občanská sdružení, jako je například *Signum belli 1914*, které se zabývá mapováním osudů českých vojáků bojujících za první světové války a zároveň se snaží udržovat a mapovat vojenské hroby nejen v České republice, ale i v zahraničí.

V úvodních kapitolách diplomové práce je využita především sekundární literatura. Pro základní přehled k danému tématu jsem použila výše zmíněné dílo Ivana Šedivého *Češi, české země a velká válka*, která sice velkou pozornost věnuje situaci v zázemí, ale zároveň přináší informace o struktuře rakousko-uherské armády, válečných plánech a především přehled bojového nasazení Čechů v habsburské armádě. Tento přehled je doplněn podrobnou mapovou přílohou, kterou naopak většina jiných monografií postrádá. Další přehledovou monografií je třídílná publikace Libora Nedorosta *Češi v 1. světové válce*. Zde je opět popsáno nasazení českých vojáků, doplněné citacemi ze vzpomínek některých z nich. Tyto citace sice velice autenticky dokreslují bojovou atmosféru a pocity vojáků, ale jejich umístění v textu občas ztěžovalo pochopení daného tématu.

Pro kapitolu zabývající se mezinárodní politikou před vypuknutím světové války jsem využila zejména dvě knihy od Aleše Skřivana *Evropská politika 1648–1914* a *Císařská politika: Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice v letech 1906–1914*. Dalším významným zdrojem informací o této problematice se stala publikace *Trojspolek: Německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou* od Milana Hlavačky a Marka Pečenky. V kapitole věnované struktuře rakousko-uherské armády jsem využila knihu Petera Junga *Rakousko-uherská armáda za první světové*

---

¹ ŠEDIVÝ, Ivan, Češi na frontách 1. světové války. In: *Historie. cs* [televizní pořad]. Moderuje Vladimír Kučera. Česká televize, 14. 5. 2011 49:30 [cit: 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/123996-cesi-na-frontach-1-svetove-valky/>.

² GALANDAUER, Jan, *O struktuře české historické paměti. Zamyšlení nad vzpomínkami českého vojáka a zajatce*. In: *Historie a vojenství XLV*, 1996, 1, s. 133.

války, která přehledně popisuje nejen organizaci armády a stručně charakterizuje bojové akce, ale zároveň je v ní i velmi cenný přehled všech rakousko-uherských pluků, které sídlily v českých zemích na počátku války. Zároveň vysvětluje i jejich formování do jednotlivých armádních sborů. Kniha je vhodně doplněna přehlednými mapami, ilustracemi a fotografiemi. Organizaci armády od roku 1526 do roku 1918 se věnuje rozsáhlá publikace *Pod císařským praporem*. Mezi cenné zdroje patří i disertační práce mladého rakouského historika Richarda Leina s názvem *Pflichterfüllung oder Hochverrat? Die tschechischen Soldaten Österreich-Ungarns im Ersten Weltkrieg*. Ve své práci se zabývá nejen strukturou rakousko-uherské armády, ale také chováním českých vojáků rakousko-uherské armády na frontách světové války.

V kapitole věnované bojům na frontách první světové války byly nejcennějším zdrojem informací knihy od již zmíněného Josefa Fučíka. Z několika použitých publikací je podle mého názoru nutné vyzdvihnout knihu *Generál Podhajský*, která je jednak věnována osudům rakousko-uherského polního podmaršálka Aloise Podhajského, ale především je to jediná publikace vydaná v České republice, která se uceleně zabývá problematikou zeměbraneckých pluků rakousko-uherské armády. V této kapitole je použita i dobová literatura. Jedná se o knihy vydané ve 20. letech 20. století členy Hlavního štábu československé armády Josefem Novozámským a Kamilem Holým, které se věnují operacím světové války a tažení v Haliči. Ke zpracování diplomové práce jsem použila i knihu *Hoši jako květ* od Jana Drnka a Václava Vondrovského, která je věnována historii 35. plzeňského pěšího pluku. Přináší tak užitečné informace o dění v plzeňském regionu za první světové války a zároveň se snaží postihnout působení nejen „pětatřicátníků“, ale alespoň stručně i vojáků 7. zeměbraneckého pluku z Plzně.

2 SITUACE PŘED 1. SVĚTOVOU VÁLKOU

2.1 Mezinárodní politika

Před vypuknutím světové války vznikla v Evropě postupně dvě mocenská seskupení, Trojspolek a Dohoda, která se dají považovat za výsledek snahy německého kancléře Otto von Bismarcka vytvořit systém aliancí, který budoval jako ochranný systém pro pokojný rozvoj Německé říše. Cesta ke vzniku Trojspolku a Dohody je chronologicky popsána v následujícím textu.

Sjednání Německa proběhlo na militaristickém základě a znamenalo výraznou změnu v rozložení sil v Evropě a narušení mocenské rovnováhy, neboť Německá říše se postupně stala prvořadou kontinentální velmocí. Francie, jež byla po dvě desetiletí velmocí na kontinentě, byla otřesena a oslabena. Vedoucí postavení Německa rovněž ovlivnilo postavení Rakouska-Uherska, neboť ho ostatní velmoci pomalu přestávaly vnímat jako záruku stability ve střední a jihovýchodní Evropě.³ Hlavním cílem tzv. Bismarckova systému, jenž byl tvořen množstvím složitých a často vzájemně si odporujících smluv, byla diplomatická izolace Francie. Bismarck cíl této strategie vyjádřil takto: „*Není jím nějaký územní zisk, ale vytvoření takové situace, aby nás všechny velmoci kromě Francie potřebovaly a jejich vzájemné spory je podle možnosti odradily od vytváření koalic proti nám.*“⁴ K významnému sblížení Německa, Rakouska-Uherska a Ruska došlo po podpisu schönbrunnské smlouvy v červnu 1873, na jejímž základě vznikl Spolek tří císařů (Vilém I., František Josef I. a Alexander II.). Díky němu byla zajištěna několikaletá izolace Francie a mezinárodně uznána existence Německé říše.⁵

Významným problémem nejen uvnitř Spolku tří císařů se na konci 70. let 19. století stala Východní otázka. Na Balkáně se střetávaly mocenské zájmy Rakouska-Uherska a Ruska a oba státy doufaly, že se jim za pomoci Německa podaří v této oblasti získat rozhodující vliv. Německo se však nechtělo na Balkáně angažovat ve prospěch ani jedné velmoci. Na počátku tohoto problému

---

³ PROKŠ, Petr, *Habsburkové a velká válka 1914–1918. První světová válka a rozpad Rakouska-Uherska 1914–1918*, Praha 2011, s. 19.

⁴ HLAVAČKA, Milan, PEČENKA, Marek, *Trojspolek. Německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou*, Praha 1999, s. 28.

⁵ SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999, s. 221.

bylo protiturecké povstání v Bosně a Hercegovině v roce 1875 a v Bulharsku o rok později. Jednání Bismarcka s ministry zahraničí Ruska a Rakouska-Uherska přineslo memorandum, jež požadovalo na Osmanské říši zastavení války a zlepšení postavení křesťanského obyvatelstva na Balkáně. K memorandu se postupně připojily Francie a Itálie, naopak Velká Británie ho odmítla jako nátlak Ruska a spíše podporovala Osmanskou říši, která reformy odmítala přijmout. V lednu 1877 byla podepsána tzv. budapešťská konvence, jež upravovala postup Rakouska-Uherska a Ruska v oblasti diplomacie a vojenství pro případnou rusko-tureckou válku, která následně vypukla v dubnu a trvala do začátku roku 1878.⁶ Na Berlínském kongresu, konaném v červnu téhož roku, pak Rakousko-Uhersko vystoupilo ze Spolku tří císařů. Jednalo se o reakci na politiku Ruska, které porušilo budapešťskou konvenci podepsáním míru v San Stefanu. Na jeho základě bylo vytvořeno tzv. Velké Bulharsko a Rusko tak významně posílilo svůj vliv na Balkáně a narušilo výrazně velmocenskou rovnováhu sil. Vídeň získala do své správy Bosnu a Hercegovinu a právo na vojenské obsazení Novopazarského sandžaku.⁷

Po Berlínském kongresu upevnily Německo a Rakousko-Uhersko své mocenské postavení. V 80. letech 19. století pak Rakousko-Uhersko zahájilo svoji expanzi na Balkánský poloostrov. Zároveň ale došlo ke zhoršení vztahů obou států s Ruskem. Proto se Bismarck rozhodl pro užší spolupráci s Vídní, což považoval za „*spolehlivou ochranu proti nebezpečnému charakteru změn, jež nastaly v poslední době v ruské politice*“.⁸ V říjnu 1879 pak byla podepsána tajná defenzivní německo-rakouská aliance, jež se stala základem Dvojspolku a počátkem budoucího rozdělení Evropy na dva nepřátelské bloky. O dva roky později došlo k obnovení Spolku tří císařů na základě závazné tajné smlouvy. Zároveň došlo k francouzské okupaci Tuniska, o které již jistou dobu spolu s Itálií projevovala zájem. Tato událost vyvolala pobouření v Itálii, neboť do Tunisu se během celého 19. století přistěhovaly tisíce jejích občanů, a proto začala uvažovat o výrazné změně zahraniční politiky.

---

⁶ Rakousko-Uhersko přislíbilo Rusku v případě jeho konfliktu s osmanskou říší neutralitu a diplomatickou pomoc. Rusko mělo také získat oblast jižní Besarábie. Rakousko mělo mít právo okupovat Bosnu a Hercegovinu. HLAVAČKA, PEČENKA, *Trojspolek*, s. 39.

⁷ SKŘIVAN, s. 225.

⁸ HLAVAČKA, PEČENKA, *Trojspolek*, s. 60.

Přestože měla Itálie dlouholetý odpor ke všemu rakouskému, rozhodli se italští představitelé pro vstup do mocenského svazku s Německem a Rakouskem-Uherskem.⁹ Němečtí a rakousko-uherští diplomaté původně vnímali sjednocenou Itálii s despektem, neboť byli přesvědčeni o možnosti její snadné vojenské či diplomatické porážky. Jednání o připojení Italského království k Dvojspolku byla zahájena počátkem roku 1882. Následně došlo k vypracování neutrální a defenzivní smlouvy, která byla podepsána 31. května 1882 a znamenala vznik Trojspolku. Státy se zavazovaly nevstoupit do žádného seskupení, které by bylo namířeno proti některému z ostatních členů. Pokud by došlo k napadení Itálie ze strany Francie, měly jí pomoci oba zbývající státy; v případě německo-francouzského konfliktu však měla tuto podporu poskytnout pouze Itálie. Vzájemná pomoc se vztahovala na případ, kdyby byl jeden ze členů napaden dvěma a více státy. Smlouva byla uzavřena na 5 let s možností dalšího prodloužení, zároveň zůstala v platnosti i německo-rakouská dvojspolková smlouva z roku 1879, ale s jejím obsahem nebyla italská delegace vůbec seznámena.¹⁰ Bismarckův systém byl dotvořen smlouvami se Srbskem z roku 1881 a Rumunskem z roku 1883.

V polovině 80. let 19. století dal Bismarck souhlas k postupné německé koloniální expanzi do Afriky, i když považoval otázku kolonií za okrajovou záležitost.¹¹ Prvním velkým problémem Bismarckova systému se stala nová východní krize v roce 1885, kdy se Rusko razantně postavilo proti vzniku sjednoceného Bulharska, ačkoliv na Berlínském kongresu jej jako jediný stát prosazovalo. Po smrti císaře Viléma I. v roce 1888 a krátkém působení jeho vážně nemocného syna Friedricha III. se novým německým císařem stal Vilém II., který zastával odlišné zahraničně-politické názory než Bismarck. Nechtěl připustit trvalé narušení vztahů s Francií v otázce anexe Alsaska a Lotrinska. Kancléř se snažil udržovat přátelské vztahy s Ruskem, ve kterém spatřoval možného budoucího spojence Francie, a proto s ním v roce 1887 sjednal

---

⁹ Italská zahraniční politika se až do začátku 1. světové války potýkala s rozporem, zda by měla zaměřit větší pozornost proti Francii či Rakousku-Uhersku. Italský odpor proti všemu rakouskému upevňoval vlastenecké sebevědomí. To pramenilo mimo jiné i z rakouského vlastnictví původně italských provincií Jižní Tyroly a Istrie.

¹⁰ SKŘIVAN, s. 227.

¹¹ Bismarck se domníval, že případné německo-francouzské politické usmíření by mohlo být provedeno právě díky koloniím, jestliže by Německo podpořilo francouzskou koloniální expanzi. I francouzská vláda byla ochotna překonat spory o oblasti Alsaska a Lotrinska výměnou za německou podporu.

tzv. Zajišťovací smlouvu. Ta zavazovala oba státy zachovat neutralitu v případě války s třetí mocností, ale udržení přátelských vztahů díky ekonomickým problémům nepřinesla.¹² Po rozporech s mladým císařem se Bismarck rozhodl v březnu roku 1890 pro rezignaci. Jeho nástupcem se stal hrabě Leo von Caprivi, jenž se rozhodl neobnovit Zajišťovací smlouvu s Ruskem, a naopak se snažil o sblížení s Velkou Británií a o její připojení k Trojspolku. Německo podporovalo britské koloniální snažení v Africe, za což získalo strategicky důležitý ostrov Helgoland v Severním moři. Důsledkem změny německé zahraniční politiky se stalo uzavření rusko-francouzského konzultativního paktu v roce 1891, jenž byl o rok později změněn na vojenskou smlouvu o vzájemné pomoci v případě napadení. Pokud by kterýkoliv ze členů Trojspolku mobilizoval své vojenské síly, oba státy měly také okamžitě mobilizovat.¹³

Rakousko-Uhersko bylo v této době málo integrovaným státem, jehož dvě poloviny se odlišně hospodářsky a politicky rozvíjely. Na rozdíl od ostatních evropských mocností, které vedly koloniální politiku, se rakousko-uherská monarchie zajímala pouze o Balkánský poloostrov. Hlavní pozornost v mezinárodních vztazích věnovala Rusku. V důsledku zhoršování britsko-německých vztahů byla rakouská monarchie stále více vnímána ze strany Velké Británie jako hlavní partner Německa a Londýn přestával Vídeň považovat za svého možného spojence proti Rusku. K tomu přispělo i uzavření rusko-rakouské dohody v roce 1897, která upravovala vztahy mezi oběma monarchiemi a upevňovala jejich pozice na Balkáně.¹⁴ Roku 1899 uspořádal ruský car Mikuláš II. mezinárodní konferenci v Haagu, jež se zabývala možností výrazného omezení zbrojení. Car účastníky konference varoval, že *„zrychlující se závody ve zbrojení transformují ozbrojený mír do zdrcujícího břemene, ... a pokud bude pokračovat, povede přesně k té katastrofě, kterou chce odvrátit“*.¹⁵

Vztahy mezi evropskými mocnostmi byly na přelomu 19. a 20. století ovlivněny zhoršením ve Východní otázce, kdy Němci předložili návrh na stavbu

¹² Bismarck zakázal Říšské bance přijímání úpisů na ruské státní půjčky. Rusko se proto obrátilo s žádostí o půjčky do Francie, což se stalo základem budoucího rusko-francouzského spojení. NOVOTNÝ, Lukáš, *Ekonomické souvislosti vzniku francouzsko-ruského spojení (1887–1894)*. In: Historický obzor 15, 2004, III.–IV., s. 71.

¹³ LIDDELL HART, Henry Basil, *Historie první světové války*, Brno 2001, s. 15.

¹⁴ HLAVAČKA, PEČENKA, *Trojspolek*, s. 172.

¹⁵ KEEGAN, John, *První světová válka*, Praha, Plzeň, 2003, s. 23.

Bagdádské dráhy. V této době zároveň přijali tzv. druhý námořní zákon, na jehož základě mělo být vystavěno loďstvo schopné utkat se v bitvě s britským královským válečným námořnictvem. Britové považovali obě rozhodnutí za ohrožení svého postavení, a proto se zhoršily vztahy mezi oběma mocnostmi. Proto také Británie přestala uplatňovat politiku skvělé izolace a roku 1902 podepsala spojeneckou smlouvu s Japonskem a o dva roky později tzv. srdečnou dohodu (*Entente cordiale*) s Francií, jež upravovala vztahy obou velmocí v mimoevropských oblastech. Kvůli rostoucímu tlaku Německa následně Británie také uzavřela dohodu se svým dávným soupeřem, Ruskem. Tato dohoda z roku 1907 vymezovala opět vzájemné vztahy v mimoevropských oblastech a ukončila vytváření mocenského bloku Dohody.¹⁶ Jako možné konflikty mezi mocenskými bloky se ukázala první a zejména druhá marocká krize z roku 1911, která přinesla zhoršení francouzsko-německých vztahů, a svět stál na pokraji války. Od druhé marocké krize se již nepodařilo uklidnit napětí v mezinárodních vztazích, které naopak v důsledku lokálních ozbrojených konfliktů dále narůstalo. Mezi takové konflikty lze zařadit i první a druhou balkánskou válku z let 1912 a 1913, po kterých skončila turecká nadvláda na Balkáně, ale poražené státy Turecko a Bulharsko se přidaly na stranu Německa a Rakouska-Uherska. Ani následná diplomatická jednání již nedokázala napětí zmírnit.¹⁷ „Rozbuškou“ napjatých vztahů mezi evropskými státy a jejich vojenskými svazky se pak stal atentát na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este.

Podle tehdejšího vyšetřování stáli za atentátem členové srbské nacionalistické organizace *Narodna obrana*, založené v roce 1908 s cílem zabránit včlenění území Bosny a Hercegoviny do rakousko-uherského císařství, neboť podle jejich mínění byla Bosna historicky spjatá se Srbskem. Ve skutečnosti stála za atentátem utajená organizace „Sjednocení nebo smrt“ známá také jako „Černá ruka“. Podle historika Johna Keegana měly obě organizace společné členy a vzájemně si pomáhaly. Za velmi důležitou považuje skutečnost, že ji řídil velitel zpravodajské sekce srbského generálního štábu, plukovník Dragutin Dimitrijevič (krycí jméno Apis). Atentátníci získali

---

¹⁶ SKŘIVAN, s. 248.

¹⁷ KEEGAN, s. 25.

zbraně ze srbských vojenských skladů a hranice překročili za pomoci srbských pohraničnicků.¹⁸ Atentát spáchal Gavrilo Princip 28. června 1914 v Sarajevu.

2.2 Rakousko-uherská armáda a její organizace

Ozbrojené síly Rakouska-Uherska lze zařadit mezi nejkomplikovanější vojenské organizace v porovnání s ostatními armádami Velké války. Tato složitá struktura souvisela s tím, že vojsko habsburské monarchie mělo oproti jiným nepřerušenu tradici své existence. Armáda byla také jednotící silou rozsáhlé říše, která se zúčastnila bojů proti osmanské expanzi a v době napoleonských válek všech významných akcí proti Francouzům. Složitá struktura armády vznikla na základě branného zákona z 5. prosince 1868, jenž vyhověl maďarským snahám na samostatnou národní armádu.¹⁹ Nejvyšším velitelem armády byl panovník a armádu tvořily tři složky. Jednalo se o *Císařské a královské společné pozemní vojsko* (Kaiserliches und königliches gemeinsames Heer), jež společně s *Císařským a královským válečným námořnictvem* (Kaiserliches und königliches Kriegsmarine) tvořilo hlavní vojenskou sílu armády. Třetí složku armády tvořila zeměbrana Předlitavska (*Císařsko-královská zeměbrana*; Kaiserlich-königliches Landwehr) a Zalitavska (*Královská uherská zeměbrana*; Magyar királyi honvéd). Branný zákon dále zavedl všeobecnou brannou povinnost. Vojenskou službu byli nyní povinni vykonat všichni zdravotně schopní muži od 20 do 42 let věku.²⁰ Vojenská administrativa byla zabezpečována třemi ministerstvy. Správa společného vojska náležela do kompetence *Ministerstva války* ve Vídni (Kaiserliches und königliches Kriegsministerium), jehož součástí byl i úsek pro válečné námořnictvo s jeho vrchním velením. Zeměbrana byla řízena zvláštním ministerstvem a vrchním velitelstvím ve Vídni (Kaiserliches und königliches Ministerium für Landesverteidigung) a honvédi zvláštním ministerstvem v Budapešti (Magyar királyi honvédelmi minisztérium). Oběma těmito

---

¹⁸ Tamtéž, s. 48.

¹⁹ DOLEJŠÍ, Josef, FUČÍK, Josef, HAVEL, Petr, *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526–1918*, Praha 2003, s. 307.

²⁰ Tamtéž.

ministerstvům také podléhala správa a vrchní velení příslušných složek četnictva.²¹

V květnu 1883 byl vydán nový zákon o zemské obraně, jenž umožnil, aby se zeměbrance vojska stala součástí první linie. Stala se tak rovnocennou společnému vojsku, neboť původně sloužily obě zeměbrany k podporování bojových akcí společného vojska na státním území Předlitavska a Zalitavska. Mimo tyto akce mohly být použity pouze se svolením zákonodárných sborů svých zemí. V roce 1915 pak byla dokončena přeměna zeměbrany v plnohodnotné vojsko, neboť zeměbrance útvary se přejmenovaly na útvary střelecké (Schützen).²² Do zeměbran byli původně zařazováni bojeschopní branci, kteří zbyli po splnění počtů pro společné vojsko a válečné námořnictvo a jejich náhradní zálohy. Na základě branného zákona z roku 1889 byl stanoven pro obě zeměbrany zvláštní roční kontingent branců a vznikla i jejich samostatná náhradní záloha.²³ Původní úlohu zeměbran převzala domobrana (Landsturm, népfelkelés), jež byla zřízena odděleně pro obě části monarchie v roce 1886. Patřilo do ní všechno bojeschopné mužské obyvatelstvo ve věku 19–42 let, které nebylo odvedeno do žádné z ostatních pravidelných složek armády, a také vysloužilci. Domobraneckou povinnost měli také penzionovaní důstojníci, vojenští úředníci a důstojníci mimo službu. Ta nabývala platnosti pouze v případě války a začínala výzvou,²⁴ aby byli všichni domobranci po dobu války připraveni k nástupu služby. Evidence mužstva domobrany příslušela domovským obcím a obcím pobytu.

---

²¹ NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce. 1. díl, Mým národům*, Praha 2006, s. 44. V některé literatuře je uváděna jako součást rakousko-uherské armády také chorvatsko-slovinská zeměbrana (Hrvatsko Domobranstvo), jež byla podřízena ministerstvu v Budapešti (např. kniha *Pod císařským praporem*, s. 404). Četnictvo mohlo být v případě války pověřeno zvláštními vojenskými úkoly. Více k tomu uvádí UHLÍŘ, Lubomír, *Četnictvo habsburské monarchie v míru a ve válce*. In: *Historie a vojenství XLV*, 1996, 1, s. 3–37.

²² *Pod císařským praporem*, s. 404.

²³ NEDOROST, *Češi v 1. světové válce. 1. díl*, s. 50.

²⁴ Jednalo se o dvě výzvy: první výzva se týkala mužů ve věku 19–37 let (v době mobilizace v létě 1914 se jednalo o ročníky 1877–1895), druhá výzva pak mužů do 42 let (v roce 1914 to byly ročníky 1872–1876).

2.2.1 Struktura společné armády

V roce 1882 proběhla zásadní změna celkové organizační struktury rakousko-uherských ozbrojených sil, neboť nově vznikla velitelství teritoriálních sborů. Území říše bylo rozděleno na 15 armádních teritoriálních sborů a obvodu jednoho zvláštního velitelství v Zadaru.²⁵ V Čechách se nacházelo velitelství VIII. pražského a IX. litoměřického sboru. Morava byla rozdělena do působnosti I. krakovského sboru (spolu se Slezskem) a II. vídeňského sboru.²⁶ Společná armáda tvořila jádro branné moci a před válkou měla 102 pěších pluků, 4 pluky tyrolských císařských a královských myslivců, 4 bosenskohercegovinské pluky, 32 praporů polních myslivců a 1 prapor bosenskohercegovinských polních myslivců, 15 dragounských, 16 husarských a 13 hulánských pluků. Součástí rakouské zeměbrany (Landwehr) bylo 37 pěších pluků, 3 pluky zemských střelců, 6 hulánských pluků a dva diviziony jízdních tyrolských a dalmatských zemských střelců; uherská zeměbrana (honvéd) se pak skládala z 32 pěších a 10 husarských pluků. Kromě toho patřily do společné armády ještě útvary dělostřelectva a různé zásobovací, technické a týlové jednotky.²⁷ Od počátku války docházelo k budování dalších pluků a praporů, takže např. v roce 1918 byl počet pěších pluků společné armády 141.²⁸

Pozemní síly se skládaly z pěchoty (Infanterie), jezdeckta (Kavallerie) a dělostřelectva (Artillerie). Základní článek v organizační struktuře branných sil monarchie tvořily pěší, jezdecké a dělostřelecké pluky členěné na prapory, které se dále rozdělovaly na roty (setniny). Pěší pluk měl 12–16 rot. Jezdeckto bylo zastoupeno ve všech složkách branných sil, před válkou byli zavedeni dragouni (jezdeckto společné armády) a dále huláni (předlitavské jezdeckto) a husaři (zalitavské jezdeckto). Základní organizační formu opět tvořily jezdecké pluky, jež se členily na dvě jezdecké korouhve (oddíly) a každá korouhev se skládala ze tří jezdeckých eskadron (setnin). Jezdecká eskadrona měla v době míru 150–170 mužů.²⁹ Struktura armádního sboru je uvedena v příloze 1; podle orientačního odhadu bylo součástí armádního sboru 44000 mužů, 900 jezdců,

²⁵ NEDOROST, 1. díl, s. 65.

²⁶ ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka*, Praha 2001, s. 64.

²⁷ LEIN, Richard, *Pflichterfüllung oder Hochverrat? Die tschechischen Soldaten Österreich-Ungarns im Ersten Weltkrieg*, Münster 2011, s. 41.

²⁸ ŠEDIVÝ, s. 65.

²⁹ NEDOROST, 1. díl, s. 114.

84 kulometů, 134 děl a 4400 povozů.³⁰ Názvy a zkratky vybraných vojenských jednotek rakousko-uherské armády jsou shrnuty v příloze 2.

Největším problémem branné moci rakousko-uherské monarchie byla její národnostní a etnická rozmanitost. Jednotky tvořilo obyvatelstvo 11 národností.³¹ Země byla rozdělena na 110 doplňovacích okresů, ze kterých získávala vojsková tělesa své brance. Hranice těchto okresů procházely přes různé části území a zahrnuly tak sídla s různými etnickými skupinami obyvatelstva. Naprostou výjimkou byla vojsková tělesa, v nichž byl podíl jedné národnosti více než 90 %. Národnostní promíchání tak přineslo problémy při dorozumívání mezi důstojníky a vojáky. Prostý voják musel v zásadě porozumět a zopakovat 80 pojmů a rozkazů v němčině (tzv. velící řeč). Zbývající komunikaci s jeho nadřízenými i stejně postavenými vojáky umožňovala tzv. plukovní řeč. Ta se používala, pokud v nějakém pluku tvořila konkrétní národnost více než 20 %, a její znalost byla pro důstojníky a poddůstojníky závazná a komisionálně přezkušovaná. Ke komunikaci mezi vojáky z povolání a v úředních záležitostech se používala tzv. služební řeč. Ivan Šedivý se v knize *Češi, české země a velká válka* domnívá, že každý národ tvořil v armádě přibližně stejné procento, jaké odpovídalo jeho podílu na celkovém počtu obyvatelstva. V roce 1910 představovali Češi 12,5 % obyvatelstva monarchie a ve společné armádě tvořili podíl 12,9 % mužstva.³² Naopak rakouský historik Richard Lein uvádí, že zastoupení Čechů u pěších pluků společné armády bylo značně vysoké, ale přesto se nevyskytovalo žádné vojskové těleso, jež by bylo sestaveno výhradně z Čechů. Za výhradně česká mužstva se považovaly 28. pěší pluk v Praze (95 % Čechů), 36. pěší pluk v Mladé Boleslavi (95 % Čechů) a 102. pěší pluk v Benešově (91 % Čechů).³³ V dalších dvanácti plucích pak Češi tvořili více jak polovinu celkového stavu; podobná situace panovala i u mysliveckých praporů doplňovaných z českých zemí a u tří dragounských pluků, patřících do doplňovací oblasti VIII. pražského sboru. V souvislosti

---

³⁰ *Pod císařským praporem*, s. 405.

³¹ Jednalo se o rakouské Němce, Maďary, Italy, Rumuny, Čechy, Slováky, Poláky, Rusíny (Ukrajinci), Slovinci, Srby a Chorvaty. JUNG, Peter, *Rakousko-uherská armáda za první světové války*, Brno 2007, s. 6. Naopak Ivan Šedivý se své knize *Češi, české země a velká válka* počítá mezi národnosti i Židy a uvádí počet dvanácti národností. ŠEDIVÝ, s. 65.

³² ŠEDIVÝ, s. 66.

³³ LEIN, s. 45.

s nacionalistickými tendencemi uvnitř pluků pak nejvyšší velení armády za války využívalo dvě možnosti k jejich potlačení. Docházelo buď k národnostnímu rozměňování pluků a praporů, kdy vznikaly nové útvary nebo byly české pluky přidělovány do Uher (např. 98. pěší pluk z Vysokého Mýta byl roku 1916 přidělen k 52. pluku v Pécsi). Výjimkou byly pouze bosenskohercegovinské pluky, jež vznikaly jako elitní útvary. Druhou možností byla promyšlená dislokace náhradních těles útvarů, kdy např. na českém území byly rozmisťovány náhradní prapory uherský pluků.³⁴

2.2.2 Operační a mobilizační plány armády

Řadu let před vypuknutím první světové války připravovalo rakousko-uherské armádní velení operační plány proti všem případným nepřítelům. Hlavní roli v jejich přípravě sehrál náčelník generálního štábu společné branné moci (*Chef des Generalstabes für die gesamte bewaffnete Macht*) Franz Conrad von Hötzendorf, jenž tuto funkci zastával v letech 1906–1917. Příprava plánů probíhala ve spolupráci s velením německé armády a vycházela z předpokladu, že k porážce Francie dojde do šesti až osmi týdnů a po tuto dobu musí rakousko-uherská a německá armáda zadržovat nápor Ruska, proti kterému pak budou přesunuty uvolněné jednotky ze západní fronty.³⁵ Jednalo se o válečné plány proti Rusku (Kriegsfall R), proti balkánským státům Srbsku a Černé Hoře (Kriegsfall B) a také proti Itálii (Kriegsfall I), přestože byla členem tzv. Trojspolku. Součástí plánů byl také tzv. sled MGB (Minimalgruppe Balkan), který byl vyčleněn pouze pro operace na Balkáně. Při přípravách se uvažovalo o vzájemné kombinaci všech plánů, tzn. vedení války buď proti Rusku a Srbsku, nebo proti Srbsku a Itálii.³⁶ Zároveň byly připraveny i dva mobilizační plány, jež počítaly s částečnou mobilizací výhradě pro případ války se Srbskem a Černou horou a se všeobecnou mobilizací při válce s Ruskem nebo Itálií. Za nedostatek všech plánů se dá považovat to, že nepočítaly s třemi současně probíhajícími válkami, tzn. na severu proti Rusku, na jihovýchodě proti Srbsku a Černé Hoře a na jihozápadě proti Itálii. Rakouské velení proto muselo během vlastní války značně improvizovat dle vývoje na ruské, balkánské a italské frontě a zároveň

---

³⁴ NEDOROST, 1. díl, s. 94.

³⁵ PROKŠ, s. 23.

³⁶ JUNG, s. 5.

přesouvat zejména dělostřelecké jednotky do bojů na západní frontě. Z těchto důvodů následně nebyla rakousko-uherská armáda schopna dostatečně zadržovat ruské síly na východní frontě, a proto je musely doplnit německé jednotky ze západní fronty.³⁷ Dalším nedostatkem byla skutečnost, že vojska byla podle plánů umisťována na málo významná místa nebo do vysokého terénu, v němž se vojáci pohybovali pouze s obtížemi. Jednotlivé rakousko-uherské armády byly od sebe v průběhu bojů značně vzdáleny.³⁸

---

³⁷ PROKŠ, s. 24.

³⁸ NEDOROST, 1. díl, s. 201.

3 BOJOVÉ NASAZENÍ RAKOUSKO-UHERSKÉ ARMÁDY

3.1 Mobilizace a vyhlášení války

Po atentátu na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este 28. června 1914 dospěli představitelé monarchie k závěru, že pokud nechce definitivně přijít o pověst velmoci, musí tvrdě zakročit proti Srbsku. V zákroku proti Bělehradu byla Vídeň podporována ze strany Berlína již delší dobu. Podle historika Petra Prokše ale neměla jinou možnost, neboť jinak by riskovala rozpad Trojspolku a osamocenosť proti nepřátelům v Evropě.³⁹ V polovině června 1914 se dokonce na Konopišti sešel Vilém II. a František Ferdinand d'Este. Tato schůzka se nejen ve své době, ale i v pozdějších letech stala předmětem různých spekulací. Bývala často dávána do souvislosti s následným vypuknutím první světové války. Naopak zde oba státníci společně projednávali zhoršující se postavení habsburské monarchie. Dalším tématem pak byly určité problémy balkánské politiky a vztah obou států k Itálii. Americká historička Barbara Tuchmanová se domnívá, že na konopištské schůzce se rakouskému následníkovi trůnu dostalo ujištění, že v případě ruské podpory Srbsku ve válečném konfliktu může počítat s německou pomocí. O válce se prý hovořilo jako o nevyhnutelné záležitosti. Válečný konflikt měl Srbsko zničit a zároveň výrazně oslabit vliv Ruska v jihovýchodní Evropě. Rakousko-Uhersko mělo získat nová území, obnovit svůj vliv na Balkáně a zároveň získat zpět postavení uznávané evropské mocnosti. Naopak Aleš Skřivan tvrdí, že otázka Srbska byla na této schůzce pouze okrajovou záležitostí a císař Vilém II. dokonce odpověděl vyhýbavým způsobem na rakousko-uherský dotaz o možné podpoře ze strany Německa v případě vypuknutí války se Srbskem.⁴⁰ Na počátku července 1914 obdržela rakouská monarchie ujištění ze strany Německa, že „*může počítat s věrnou podporou, pokud by jakákoliv trestná akce proti Srbsku vyústila v konflikt s Ruskem*“.⁴¹

³⁹ PROKŠ, s. 75.

⁴⁰ V únoru 1916 zveřejnil dopisovatel deníku Times Henry Wickham Steed verzi konopištské schůzky, podle které zde měl císař Vilém II. předložit plán přeměny Evropy a mocenských poměrů na kontinentě. Ten spočíval ve vytvoření dvou nových středoevropských říší, které by připadly jeho dvěma synům. SKŘIVAN, Aleš, *Císařská politika. Rakousko-Uhersko v evropské politice v letech 1906–1914*, Praha 1996, s. 238.

⁴¹ TUCHMANOVÁ, Barbara W., *Srpnové výstřely. Začátek první světové války*, Praha 2000, s. 79.

Rakouská ministerská rada na svém společném zasedání dne 19. července 1914 schválila text ultimata Srbsku, které mělo být předáno dne 23. července s lhůtou 48 hodin na odpověď. Tyto podmínky měly jednak umožnit začátek mobilizace rakousko-uherské armády v noci z 25. na 26. července, a také souvisely se státní návštěvou francouzského prezidenta Raymonda Poincarého v Petrohradě. Ten potvrdil splnění spojeneckých závazků vůči Rusku v případě války Ruska s Německem. Rakouské memorandum mimo jiné požadovalo, aby Srbsko odsoudilo propagandu proti habsburské monarchii, zahájilo soudní vyšetřování proti účastníkům sarajevského atentátu a dovolilo rakouským orgánům se na něm podílet, dále aby zabránilo pašování zbraní a munice přes hranice a bezodkladně oznámilo splnění všech požadavků ultimata.⁴² Ultimatum, jehož text rakouská vláda oznámila všem mocnostem, vyvolalo rozporuplné reakce. Mezi kritiky patřila Itálie, Rusko, Rumunsko či Velká Británie, jejíž ministr zahraničí Edward Grey kritizoval postup Vídně a varoval, že válka proti Srbsku se rozšíří na ostatní velmoci a způsobí hospodářský bankrot v Evropě.⁴³

K vyhlášení částečné mobilizace rakouské armády došlo 25. července 1914 ve večerních hodinách a měla sloužit k realizaci vojenských akcí na Balkáně. Týkala se tří armádních velitelství (2., 5. a 6. armáda) a devíti armádních sborů.⁴⁴ Mobilizované útvary byly svolávány již v noci z 25. na 26. července 1914. Částečná mobilizace se v českých zemích týkala VIII. pražského a IX. litoměřického sboru, na Moravě pak I. krakovského a II. vídeňského sboru. K vojenským útvarům byli povoláni muži náhradní zálohy sloužících ročníků a nováčci ročníků 1893, dále pak záložníci a náhradní záložníci ročníků 1882–1889 a příslušníci domobrany ročníků 1872–1881.⁴⁵ Dle *Vyhlášky o částečném vyzvání a svolání c. k. domobrany* se měli branci dostavit nejdéle do 24 hodin od zveřejnění vyhlášky v obci svého pobytu.

---

⁴² PROKŠ, s. 90.

⁴³ Tamtéž, s. 92. Podle historika Ivana Šedivého se dostaly do konfliktu státy, které spolu v moderní éře neměly žádné spory. Jako příklad uvádí dvě konzervativní monarchie - Rakousko-Uhersko a Velkou Británií. Z tohoto pohledu byla válka neuvěřitelně iracionální. ŠEDIVÝ, Ivan, Kde bojovali Češi za první světové války? In: *Host Radiožurnálu* [rozhlasový pořad]. Moderuje Patricie Strouhalová. Radiožurnál, 15. 1. 2014 10:00 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/host/_zprava/1302581.

⁴⁴ Jednalo se o III. - Štýrský Hradec, IV. - Budapešť, VII. - Temešvár, VIII. - Praha, IX. - Terezín, XII. - Sibiň, XIII. - Záhřeb, XV. - Sarajevo a XVI. - Dubrovnik. Tamtéž, s. 170.

⁴⁵ Tamtéž, s. 177.

Přes snahy britské vlády uspořádat konferenci o zachování míru, Rakousko-Uhersko odmítlo srbskou odpověď jako nedostačující a 28. července 1914 vyhlásilo válku Srbsku a o den později ostřelovalo Bělehrad. Na srbskou stranu se přidalo Rusko, které vyhlásilo nejprve částečnou a 29. července všeobecnou mobilizaci. Vídeň zpočátku vnímala válku proti Srbsku jako krátký konflikt, avšak po všeobecné mobilizaci ruské armády došlo 31. července 1914 k vyhlášení všeobecné mobilizace i v Rakousku-Uhersku, změně operačního plánu na Kriegsfall R a vyhlášení prvního mobilizačního dne na 4. srpna. K vlastní mobilizaci je také nutné poznamenat, že se v Rakousku-Uhersku stejně jako v ostatních zemích zvedla vlna válečného nadšení. Veřejnost považovala vyhlášení války Srbsku za důkaz toho, že monarchie je stále „schopna činu.“ Mobilizace měla hladký průběh a mobilizační výzvy uposlechly všechny rakousko-uherské národnosti. Český místodržící kníže Thun popsal ministerskému předsedovi Stürgkhovi průběh mobilizace takto: *„Mobilizace proběhla v celé zemi způsobem hodným uznání, což mě nepřekvapilo, nálada veškerého obyvatelstva byla bezvadná, a jenom v jednotlivých případech došlo k antipatriotickým projevům, které byly potrestány.“*⁴⁶ Podle Libora Nedorosta byla jedním z důvodů víra veřejnosti v brzké zažehnání války pomocí diplomatických prostředků. Válku proti Srbsku vnímala společnost jako legitimní. Vojáci si zároveň byli vědomi své povinnosti vůči soustátí, kterou pomohl vybudovat rakouský branný systém stabilních odvodních doplňovacích velitelství.⁴⁷ Přesto zaznamenali důstojníci ve smíšených jazykových oblastech rozdíl mezi chováním Němců a Čechů. U Čechů si stěžovali na nedostatek válečného nadšení. Tento stav pak považovalo armádní velení a státní aparát za projev neloajality ke státu a k armádě. Český nedostatek válečného nadšení byl pak zmiňován i ve vojenských hlášeních a srovnáván s německými vojáky. Rakouský historik Richard Lein uvádí, že domněnka o neochotě českých vojáků bojovat a při první vhodné příležitosti dezertovat, byla rozšiřována po roce 1918

---

⁴⁶ NEDOROST, Češi v 1. světové válce. 1. díl, s. 178.

⁴⁷ PAZDERA, David, *Mobilizace v roce 1914 jako první krok na cestě ke zformování vojáka Velké války. Pokus o vymezení válečného prožitku českých příslušníků rakousko-uherské armády.* In: *Historie a vojenství* 47, 1998, 3, s. 44.

v Rakousku, Německu, ale i v Československu, kde došlo k vyzdvihování legionářů.⁴⁸

3.2 Balkánská fronta

Rakousko-uherské armádě na Balkáně velel polní zbrojmistr Oskar Potiorek.⁴⁹ Její úkol, jenž byl Potiorekovi dlouho utajován, spočíval v zabránění vpádu Srbů do jižních Uher. Rakousko-uherské armádní velení zároveň považovalo za nepravděpodobné, že by muselo vést válku současně s Ruskem a balkánskými státy. Na balkánskou frontu byly povolány nejprve tři armády - 2., 5. a 6. armáda - jenže 2. armáda měla být po vyhlášení války Rusku 6. srpna přesouvána zpět na bojiště v Haliči, kde měla být nasazena v bojích proti ruským jednotkám. Změna válečného plánu následně vyvolala chaos v transportu vojsk, jelikož jednotky 2. armády již tou dobou směřovaly na balkánské válčiště. Z důvodu přetíženosti železniční přepravy mohla být 2. armáda přesouvána do Haliče až po 18. srpnu 1914.⁵⁰ Tento plán předpokládal soustředění jednotek 1., 3. a 4. armády v Haliči a k jejich krytí měla pomoci účast 2. armády na pravém křídle. Ta se proto nejprve účastnila tažení na balkánské frontě společně s 5. a 6. armádou.

Rakousko-uherské síly byly původně rozestavěny tak, že mohly zaútočit na Srby pouze ze západu. Na řece Drině byla soustředěna 6. armáda, která představovala zálohu rakouské armády, a měla postupovat směrem k Užici. Úkolem 5. armády byl přechod řeky Driny a dobytí Valjeva. 2. armáda, jejímž úkolem bylo překonat řeku Sávu u Šabace, měla dále provádět demonstrativní útoky a těmi vázat část srbské armády.⁵¹

Podle historika Ivana Šedivého však měl tento rakouský plán několik slabin. 6. armáda nebyla na útok řádně připravena a zároveň se ještě musela vypořádat s černohorskými vojsky. Díky tomu měla 5. armáda útočit asi pět dní

---

⁴⁸ LEIN, s. 7.

⁴⁹ Potiorek působil také jako zemský vojenský velitel Bosny a Hercegoviny. CHRAMOSTA, Jaroslav, *Sarajevské události z deníků Františka Harracha a Jaroslava Thuna*. In: GALANDAUER, Jan, HAVEL, Petr, KRBCOVÁ, Ilona (ed.), *Od Sarajeva k velké válce. Ab Sarajewo zum Großen Krieg I.*, Praha 1995, s. 35.

⁵⁰ JUNG, s. 9.

⁵¹ NOVOZÁMSKÝ, Josef, *Počáteční operace světové války*, Praha 1929, s. 32.

bez větší spolupráce se 6. armádou.⁵² Útok proti Srbsku byl veden unáhleně, bez ohledu na ztráty a podle válečných plánů, připravených ovšem v mírové době.⁵³ Dalším problémem rakousko-uherského velení bylo podcenění sil soupeře, který odhalil smysl demonstrativních útoků 2. armády a dokázal se s nimi vypořádat. Srbové také dokonale využívali přírodní podmínky země, jejíž hranice tvořily obtížně překročitelné a zároveň dobře hájitelné řeky Dunaj, Sáva a Drina. Za nimi se nacházely horské hřebeny a rozsáhlé husté lesy. Silniční síť zde nebyla příliš hustá a po deštích se stávaly cesty prakticky neschůdnými.⁵⁴ Sílu srbských jednotek charakterizoval i spisovatel a novinář Egon Ervín Kisch, jenž byl desátníkem u 11. pěšího píseckého pluku: „*Srbové jsou alespoň tak silní jako my, jak se dá soudit z počtu jejich strojních pušek, z nesmírného množství výstřelů z ručnic a ze síly jejich baterií, zatímco my, jako útočící, jsme měli přece jen být v značné převaze.*“⁵⁵

K zahájení rakousko-uherského útoku na Srbsko došlo 12. srpna 1914, kdy 5. armáda přecházela řeku Drinu. Potiorek to považoval za tak snadný úkol, že se jím ve svých plánech prakticky nezabýval. Vojáci měli zcela nedostatečné ženijní zabezpečení a přechod řeky se tak oproti původnímu plánu zpožďoval o desítky hodin. Rakousko-uherská vojska neprovedli ani průzkum druhého břehu.⁵⁶ Zatímco XIII. sboru se při této operaci podařilo přejít řeku bez větších problémů, pražský VIII. sbor se potýkal se silným odporem nepřítele, jenž využíval dokonalou znalost terénu (zejména spletitá ramena řeky a ostrůvky). Postup 5. armády byl velmi pomalý a jednotlivé divize byly zdržovány záškodnickými útoky. To se týkalo zejména 21. zeměbranecké divize pod vedením polního podmaršála Artura Przyborského, kterou tvořil 6., 7., 8. a 28. zeměbranecký pěší pluk. Přes tyto problémy se podařilo rakousko-uherským silám obsadit města Mitrovica a Šabac. Dne 16. srpna se na Cerské planině střetly divize VIII. sboru se srbskými vojsky. 21. zeměbranecká divize zde byla napadena srbskou jezdeckou divizí a zcela rozprášena. Ve večerních hodinách se podařilo generálu Othmaru Paneschovi, který velel

---

⁵² ŠEDIVÝ, s. 85.

⁵³ RAUCHENSTEINER, Manfred, *Österreich-Ungarn*. In: HIRSCHFELD, Gerhard, KRUMEICH, Gerd, RENZ, Irina, *Enzyklopädie Erster Weltkrieg*, Paderborn 2004, s. 66.

⁵⁴ NEDOROST, *Češi v 1. světové válce. 2. díl, Na frontách velké války*, Praha 2006, s. 13.

⁵⁵ KISCH, Egon Ervín, *Vojákem pražského sboru*, Praha 1965, s. 115.

⁵⁶ FUČÍK, Josef, *Generál Podhajský*, Praha, Litomyšl 2009, s. 41.

41. zeměbranecké pěší brigádě, shromáždit asi jen 20 rot různých pluků divize.⁵⁷ Potiorek byl tak nucen vydat rozkaz pro 5. armádu, aby přerušila boje a zahájila ústup za řeku Drinu. V této době zároveň započalo vagónování prvních vojáků z 2. armády a jejich odjezd na východní frontu do Haliče. Dne 24. srpna se rakousko-uherské jednotky nacházely v původním postavení, odkud vyráželi do bojů. Tyto neúspěšné boje, které probíhaly od 12. do 24. srpna 1914, si vyžádaly 22 000 až 23 000 mrtvých a zraněných rakouských a 16 000 srbských vojáků.⁵⁸

Dne 7. září 1914 byla zahájena podzimní ofenziva proti Srbsku. 5. a 6. armáda se pokusily o přechod řek Drina a Sáva, čemuž předcházela dělostřelecká příprava, která ovšem směřovala do neobsazených srbských pozic a naopak varovala Srby před rakouským útokem. Následný útok po přechodu řeky se nezdařil, neboť jednotky 21. zeměbranecké divize byly donuceny k ústupu a přesun dalších jednotek přes řeku znemožňovalo srbské ostřelování. Až 14. září se podařilo přejít přes řeku Drinu 21. zeměbranecké divizi, což umožnilo zahájit nový směr útoku. Ten ale úspěch nepřinesl a válka na úseku fronty kolem vesnice Jarak získala charakter zákopové války. Po doplnění materiálu byla ofenziva obnovena dne 24. října. Srbům se tentokrát rakousko-uherský postup zastavit nepodařilo. Rakušané dobyli na začátku listopadu město Šabac a v následujících dnech postupovala 5. armáda, jejíž jádro tvořily pluky z českých zemí, po celém úseku fronty mezi řekami Sáva a Drina. Srbské vrchní velení muselo vydat svým jednotkám rozkaz k ústupu do oblasti kolem města Valjevo. Rakušané následně vyhráli bitvu o řeku Drinu a v polovině listopadu se jim podařilo dokonce Valjevo dobýt. Na počátku prosince se rakousko-uherské jednotky nacházely v polovině území Srbska a 2. prosince 1914, v den výročí nástupu císaře Františka Josefa I. na trůn, obsadily město Bělehrad. Srbové však ve stejné době obdrželi materiální pomoc, zbraně a munici od svých západních spojenců a hned následujícího dne 3. prosince zahájili protiofenzivu. Z rakousko-uherské armády zbývalo asi 80 000 vojáků, na které zaútočilo 200 000 Srbů. Těm se podařilo během čtrnáctidenních bojů vytlačit Rakušany zpět do jejich původních pozic.

---

⁵⁷ ŠEDIVÝ, s. 87.

⁵⁸ Tamtéž, s. 89.

Od počátku války do poloviny prosince ztratily rakousko-uherské síly na Balkáně kolem 273 000 vojáků.⁵⁹

Po drtivé rakouské porážce na balkánské frontě byl z velení vojsk odvolán Oskar Potiorek a nahrazen arcivévodou Evženem. Již v září roku 1914 byl z funkce velitele VIII. pražského sboru odvolán generál jezdeckva Artur Giesl von Gieslingen a v prosinci byl odvolán i dosavadní velitel 5. armády generál Liborius von Frank. V lednu 1915 se vrchní velení rakousko-uherských vojsk rozhodlo omezit válečné operace na Balkáně a přesunout některé divize na východní frontu. V průběhu roku 1915 panoval na balkánské frontě klid. Přesto již od dubna uvažovali oba spojenci, Německo a Rakousko-Uhersko, o možnosti porážky Srbska a Černé Hory. Německo se snažilo získávat naftu z Iráku a dopravovat ji pomocí bagdádské dráhy přes Srbsko. Rakousko-Uhersko „potřebovalo“ porazit Srbsko, neboť v té době již bojovalo na třech frontách zároveň – v Rusku, v Itálii a na Balkáně. Srbové také mohli potenciálně ohrozit rakouskou frontu na řece Soča. Hlavním důvodem nového útoku na Balkáně bylo ale zachování cti monarchie.⁶⁰ Na počátku září 1915 byla podepsána vojenská dohoda mezi Německem, Rakouskem-Uherskem a Bulharskem o plánu na zničení Srbska. Velitelem operace se stal německý generál Alfred von Mackensen.

K zahájení útoku došlo 6. října, kdy německá vojska překročila na severu hranice země. Důležitá role připadla Bulharům, u kterých se předpokládalo, že se budou chtít pomstít za svoji porážku ve druhé balkánské válce z roku 1913.⁶¹ Bulhaři zaútočili od východu v polovině října a měli obsadit možné srbské ústupové cesty. Rakousko-uherská armáda, ač tvořila polovinu nového spojeneckého uskupení, byla tvořena špatně vybavenými domobraneckými jednotkami. Dne 9. října dobyly rakousko-uherské jednotky Bělehrad a Srbové ustupovali na Kragujevac, který opustili až na konci října. Postupující bulharské jednotky odřízly Srbům ústupové cesty k Soluni, kde se mezitím vylodila britská a francouzská armáda. V dalších dnech byla dobyta také železniční křižovatka Nis, čímž vzniklo přímé železniční spojení mezi Německem, Rakouskem-

---

⁵⁹ NEDOROST, 2. díl, s. 70.

⁶⁰ ŠEDIVÝ, s. 101.

⁶¹ WESTWELL, Ian, *První světová válka den po dni*, Praha 2004, s. 78.

Uherskem a Tureckem.⁶² Zbytky srbského vojska ustupovaly za krutých podmínek přes Albánii k Jadranu, kam první jednotky dorazily v polovině prosince. Z celé srbské armády se zachránilo asi 150 000 mužů, kteří byli na spojeneckých lodích odvezeni na ostrov Korfu.⁶³ Na počátku roku 1916 se rakousko-uherským vojskům podařilo dobýt Černou Horu a část Albánie. Tím byla ofenziva na Balkáně považována za ukončenou a značná část německé a rakousko-uherské armády odešla na jiná bojiště.

3.2.1 Čeští vojáci bojující na balkánské frontě

Problémem bojů na balkánské frontě bylo podcenění protivníka ze strany rakousko-uherského armádního velení. Velitel balkánských sil Potiorek nerespektoval příkaz vrchního velení armády, aby především zabránil vpádu Srbů do jižních Uher, a naopak se rozhodl pro útočný způsob boje. Možná chtěl tímto krokem odčinit své selhání při sarajevském atentátu.⁶⁴ Již při srpnovém zahájení útoku hrála důležitou roli 9. pěší divize (tvořená 91. budějovickým, 102. benešovským, 11. píseckým a 73. chebským pěším plukem), která měla postavit most přes řeku Drinu. Problémy měla od počátku 21. zeměbranecká divize, která byla zcela rozprášena. Tehdejší velitel 57. litoměřické pěší brigády Joseph Schön odmítal selhání zeměbranecké divize jako důkaz národnostní nespolehlivosti, ale naopak se podle něj jednalo o důsledek hladu, vyčerpání a neznalosti nočního boje.⁶⁵

Ke kritikům rakousko-uherského bojového vystoupení na Balkáně patřil polní podmaršálek Alois Podhajský,⁶⁶ jenž v průběhu bojů velel 42. zeměbranecké pěší brigádě. Prostí vojáci se sice snažili obstát v boji se zkušeným nepřítelem, ale chyběl jim především uspokojující výcvik, připravenost na válku a zabezpečení materiálu pro boj. Dalším problémem podle něj bylo chaotické velení armády, kdy Podhajský kritizoval především velitele 21. zeměbranecké pěší divize polního podmaršála Artura Przyborského,

---

⁶² Tamtéž, s. 80.

⁶³ NEDOROST, 2. díl, s. 73.

⁶⁴ ŠEDIVÝ, s. 86.

⁶⁵ Tamtéž, s. 88.

⁶⁶ Alois Podhajský (1864–1946) se narodil v jihočeské Blatné. V první světové válce patřil k nejlepším divizním velitelům rakousko-uherských polních sil. Po vzniku Československa působil jako moravský zemský velitel a generální inspektor čs. branné moci. Významným způsobem se zasloužil o budování armády republiky.

jenž „neměl zdání, jak si počínat s divizí v boji“.⁶⁷ Obecně lze říci, že jednotky nastupovaly do bojů bezprostředně po dokončení dlouhých a vyčerpávajících pochodů na bojiště. Útoky pak byly prováděny bez přípravy a podpory dělostřelectva, což vedlo k ohromným ztrátám na životech.

3.3 Východní fronta

Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Rusku 5. srpna 1914. Rusko po své všeobecné mobilizaci začalo soustřeďovat silné vojenské svazy na východních hranicích Německa a několik patrol napadlo hraniční hlídky. Německo to považovalo za hrozbu agrese a nařídilo dne 1. srpna mobilizaci vojsk. Zároveň vyhlásilo Rusku válku a o dva dny později také Francii. Na základě společné dohody mezi oběma spojenci měla rakousko-uherská armády v prvních fázích války s Ruskem na sebe „připoutat“ hlavní nápor ruských vojsk a krýt tak tyl německých vojsk do té doby, než Německo porazí Francii.⁶⁸ Tato dohoda vycházela z plánu náčelníka německého generálního štábu⁶⁹ Alfreda von Schlieffena, který se domníval, že nejprve je třeba vybojovat rozhodující vítězství na západě a teprve pak bude možné přesunout uvolněné síly na východ. Po nástupu nového náčelníka německého generálního štábu Helmutha von Moltke ml. v roce 1906 došlo ke snížení počtu sil určených pro boje jak na západní, tak východní frontě. Rakousko-Uhersko nebylo schopné samo Rusko porazit a stalo se tak závislé na německé armádě a jejích úspěších na západní frontě.⁷⁰ Došlo tak k neúčelnému rozdělení sil mezi obě bojiště a tím bylo porušeno základní pravidlo vedení boje, které spočívalo v koncentraci hlavních sil na tom místě, kde lze očekávat rozhodnutí.⁷¹

Původní plán spojenců se vzhledem k oslabení německých sil určených pro východní frontu nepodařilo uskutečnit. Německá 8. armáda se nacházela ve Východním Prusku, rakousko-uherské síly nastupovaly v Haliči a mezi oběma uskupeními se nacházela veliká mezera, kterou měla chránit německá armádní

---

⁶⁷ FUČÍK, Generál, s. 56.

⁶⁸ NOVOZÁMSKÝ, s. 28.

⁶⁹ Oficiální název byl Velký generální štáb.

⁷⁰ HOLÝ, Kamil, *Tažení v Haliči a v Polsku r. 1914. Vyličení událostí na ruském válčišti v prvním roce světové války se zvláštním zřetelem na účast bývalých rakousko-uherských vojsk*, Praha 1928, s. 9.

⁷¹ NOVOZÁMSKÝ, s. 85.

skupina generála Kummera, tvořená domobraneckými oddíly.⁷² Rakousko-uherské vojsko, určené pro útok proti Rusku, nastoupilo v oblasti od horního Dněstru přes Lvov až po řeku San. Jednalo se o 3. armádu generála jezdeckva Rudolfa von Brudermann v prostoru Lvov – Sambor, 4. armádu generála pěchoty Moritze von Auffenberg umístěnou v oblasti Jaroslav – Přemyšl a 1. armádu generála jezdeckva Viktora Dankla na dolním Sanu.⁷³

První boje na východní frontě se odehrály ve druhé polovině srpna, kdy 1. armáda generála Dankla porazila Rusy ve třídní bitvě u Krasniku a zajala na 6 000 ruských vojáků. V následujících dnech probíhala také bitva u města Komarów, která rovněž skončila rakousko-uherským úspěchem. Ve stejné době zvítězila německá 8. armáda generála von Hindenburga ve Východním Prusku ve čtyřdenní bitvě u Tannenbergu. Již po těchto bojích činily rakousko-uherské ztráty znepokojivé počty. Jednalo se o 40 000 mrtvých a raněných a 20 000 zajatců.⁷⁴ Úspěšný nástup rakouských vojsk však zastavil neúspěch 3. armády generála von Brudermann v tzv. první bitvě u Lvova, jež byla donucena k ústupu. Nezdařila se ani tzv. druhá bitva u Lvova, kde rakousko-uherská vojska narazila na tuhý ruský odpor a na počátku září byla donucena přerušit boje a stáhnout se za řeku San. Oblast Východní Haliče získalo Rusko.⁷⁵ Podle Ivana Šedivého byla rakousko-uherská armáda v těchto bojích poražena, utrpěla obrovské ztráty na životech a materiálu, které se až do konce nepodařilo plně nahradit. Tím vznikla závislost na vojenské pomoci ze strany Německa. Přes tyto problémy lze říci, že se Rakušanům podařilo zadržovat ruský tlak, což pomohlo německému spojenci v důležitějších operacích.⁷⁶

Podzimní ofenziva probíhající od října do listopadu měla díky tlaku německé armády ve směru na Varšavu a Lvangorod odlehčit rakousko-uherským silám, které se tou dobou nacházely v Haliči, aby mohly následně zaútočit ve směru na města Přemyšl a Lvov. Ofenziva se zpočátku dařila, neboť rakousko-uherské jednotky získali celý západní břeh řeky San od Přemyšlu k ústí řeky Visly. Následný přechod Sanu se však kvůli velké vodě nezdařil

---

⁷² ŠEDIVÝ, s. 73.

⁷³ HOLÝ, s. 13.

⁷⁴ ŠEDIVÝ, s. 77.

⁷⁵ RAUCHENSTEINER, s. 67.

⁷⁶ ŠEDIVÝ, s. 78.

a zároveň probíhající německý útok narazil na silný ruský odpor. Rusové záhy přešli do protiofenzivy a německé jednotky se musely stáhnout.⁷⁷ V důsledku toho zahájily ústup také rakousko-uherské jednotky, které se stáhly do západní Haliče a do Karpat. Obrat v nepříznivém vývoji zimní ofenzivy přinesla bitva u Limanowe-Lapanówa v prosinci roku 1914. Ruská armáda tvrdě bojovala jižně od Krakova proti 4. rakousko-uherské armádě. Zvrat ve vývoji bojů přinesl až zásah 3. armády pod vedením generála Svetozara Boroeviče von Bojna, která začala vyhánět ruská vojska z Karpat. Generál byl vedením 3. armády pověřen v září 1914, kdy se po neúspěšných bojích ukázalo, že je potřeba zajistit jí pevné vedení.⁷⁸ Kolem poloviny prosince zahájili Rusové ústup v oblasti jihovýchodní fronty. Ruskou ofenzivu se tak podařilo zastavit a následné boje získaly charakter zákopové války. Jednalo se o významné rakousko-uherské vítězství, přestože ho bylo dosaženo s německou pomocí. Porážka ruských vojsk u Limanowe-Lapanówa zabránila jejich vpádu na území habsburské monarchie.⁷⁹

Na počátku roku 1915 se německé a rakousko-uherské armádní velení rozhodlo pro průlom u města Gorlice, jenž měl vyřešit obtížnou situaci Rakušanů v Karpatech. Dalším důvodem plánovaného útoku byla snaha odlehčit rakousko-uherským vojskům od boje na dvou frontách a pomoci jim tak s rozhodující porážkou Srbska. Hlavní vojenskou silou centrálních mocností se stala nově vzniklá 11. armáda, kterou tvořily německé elitní jednotky. Jejím vrchním velitelem byl jmenován generálplukovník August von Mackensen a pod jeho velení spadala i rakouská 4. armáda. K zahájení útoku došlo 2. května 1915 po desetihodinové dělostřelecké přípravě, dosud největší na východní frontě. Rusové byli donuceni k ústupu až po velmi tuhých bojích a dalším přísunu rakousko-uherských záloh. K rozhodnutí došlo o čtyři dny později, 6. května, kdy se několik německých divizí objevilo v prostoru nedaleko Dukelského průsmyku, a ruské divize se ocitly v obklíčení. O několik dní později ustoupila celá ruská 3. armáda až za řeku San a německé a rakousko-uherské jednotky ji pronásledovaly až k pevnosti Přemyšl. Dne 3. června se ocitlo celé

---

⁷⁷ KUPKA, Vladimír, *Pevnosti Krakov a Přemyšl. Opevnění habsburské monarchie v Haliči*, Praha 1999, s. 153.

⁷⁸ BAUER, Ernest, *Der Löwe vom Isonzo. Feldmarschall Svetozar Borojevic de Bojna*, Graz 1986, s. 43.

⁷⁹ FUČÍK, Josef, *Osmadvacátníci. Spor o českého vojáka Velké války 1914–1918*, Praha 2006, s. 83.

pevnostní město Přemyšl i celá střední Halič v rukou centrálních mocností.⁸⁰ Generál Mackensen se vzhledem ke značným ruským ztrátám rozhodl pokračovat dále ve směru na centrum východní Haliče, město Lvov. K zahájení útoku došlo dne 20. června a o dva dny později bylo město osvobozeno. Místní obyvatelstvo přivítalo ukončení ruské okupace s velikým nadšením.⁸¹ Centrální mocnosti tím získaly zpět celou střední a východní Halič.

Vzhledem k úspěchům letní ofenzivy se velení armád rozhodlo pro novou ofenzivu severním směrem, jejímž cílem se stalo dobytí města Brest Litevský. Hlavních bojů se opět zúčastnila 11. německá a 4. rakouská armáda, kterým se po sérii bitev u Tomaszówa a Krasniku podařilo na konci července 1915 dobytí město Lublin. O měsíc později, 26. srpna, padl i hlavní cíl operace Brest Litevský. Celá fronta se následně v průběhu září stabilizovala a opět získala charakter zákopové války.

Nejvýznamnější událostí roku 1916 na východní frontě se stala tzv. Brusilovova ofenziva. Ta byla zkoordinována spolu s britskými a francouzskými operacemi na západní frontě na základě konference Dohody v Chantilly v prosinci 1915. K hlavním požadavkům konference patřilo zintenzivnění a zesílení ruského tlaku na protivníka.⁸² K dohodě o provedení a průběhu vlastního ruského útoku došlo na zasedání ruské válečné rady v Mogylevu v dubnu 1916, které se zúčastnil i její nejvyšší velitel car Mikuláš II. Ruské síly byly seskupeny do tří frontů – severozápadní front generála Kuropatkina měl bránit přístupy k Petrohradu, západní front pod vedením generála Everta chránil možné přístupy do Moskvy a jihozápadní front generála Brusilova se táhl od řeky Pripjat' směrem k rumunským hranicím. Poměr sil vyzníval od začátku ofenzivy ve prospěch ruských sil, neboť ruské síly tvořilo 1 800 000 pěšáků a 142 000 příslušníků jezdeckva a naproti tomu německé a rakousko-uherské síly dosahovaly počtu 1 005 000 pěšáků a 50 000 příslušníků jezdeckva.⁸³ Ofenziva začala 4. června 1916 dělostřeleckou přípravou, která na některých místech trvala dokonce až 45 hodin. Ruským

---

⁸⁰ KUPKA, s. 162.

⁸¹ ŠEDIVÝ, s. 97.

⁸² WESTWELL, s. 81.

⁸³ NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce. 3. díl, Do hořkého konce*, Praha 2007, s. 24.

jednotkám se na mnoha místech podařilo překvapit rakouské a německé jednotky a proniknout do jejich postavení. Po dlouhých bojích padla zpět do ruských rukou východní Halič, město Stanislawów a v ohrožení se znovu ocitla města Lvov a Přemyšl. Generál Brusilov byl nucen ofenzivu v září 1916 ukončit, neboť ruské jednotky trpěly zejména nedostatkem výzbroje. Podle Libora Nedorosta patřila Brusilovova ofenziva ke klíčovým bodům v bojích Velké války, neboť zabránila přesunutí německých jednotek na západní frontu do bojů k Verdunu a na Sommu. Dále způsobila německým a rakousko-uherským silám značné ztráty na lidských životech i na válečném materiálu a zároveň podlomila morálku v rakousko-uherské armádě.⁸⁴

V březnu 1917 proběhl v Rusku převrat, tzv. Únorová revoluce, při kterém padl carský režim, Rusko se výrazně sblížilo se západními spojenci a začalo budovat moderní politický systém.⁸⁵ V květnu se ruský ministr války Alexander F. Kerenskij rozhodl po neúspěšných jednáních s představiteli centrálních mocností, ve kterých Prozatímní vláda požadovala mír bez anexí a válečných reparací, pro novou ofenzivu, jejímž cílem bylo vyhnat německá a rakousko-uherská vojska z ruského území.⁸⁶ Součástí ruských vojsk byla i Československá střelecká brigáda vedená plukovníkem Vjačeslavem P. Trojanovem, která se do bojů zapojila na přelomu června a července. Brigáda do té doby neprodělala ani jedno společné bojové cvičení, neměla dobudovanou organizační strukturu a byla i špatně vyzbrojena.⁸⁷ Proti československé brigádě stála na rakousko-uherské straně 37. brigáda 19. pěší divize složená z jindřichohradeckého 75. pěšího pluku a plzeňského 35. pěšího pluku. Legionářům se 2. července podařil průlom fronty u Zborova místy až do hloubky pěti kilometrů a zajali přes 4000 vojáků.⁸⁸ Operace u Zborova byla první velkou akcí československých oddílů proti Vídni.

---

⁸⁴ Tamtéž, s. 71.

⁸⁵ VLČEK, Radomír, *Ruské revoluce a T. G. Masaryk. Ke kořenům interpretace ruských revolucí v roce 1917 v českém prostředí*. In: HANUŠ, Jiří, VLČEK, Radomír (ed.), *Interpretace ruské revoluce 1917*, Brno 2008, s. 10.

⁸⁶ DAHLMANN, Dittmar, *Rußland*. In: HIRSCHFELD, Gerhard, KRUMEICH, Gerd, RENZ, Irina, *Enzyklopädie Erster Weltkrieg*, Paderborn 2004, s. 94.

⁸⁷ FIC, Viktor Miroslav, *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914–1918. Vznik československých legií v Rusku 1914–1918. Ruská otázka a boj za svobodný stát, I. díl*, Praha 2006, s. 100.

⁸⁸ ŠEDIVÝ, s. 121.

Již před poslední ruskou ofenzivou plánovaly i centrální mocnosti protiofenzivu, k jejímuž zahájení nakonec došlo 19. července 1917 a podílel se na ní především německý armádní sbor. Ruská armáda byla útokem překvapena a dala se na nekontrolovaný ústup, jehož součástí byli i českoslovenští legionáři. Fronta se následně zastavila přibližně na starých hranicích rakousko-uherské monarchie, která tak získala pod svou kontrolu oblast celé Haliče a Bukoviny. Po Říjnové revoluci došlo mezi oběma stranami k dohodě a pro období od 17. prosince 1917 do 14. ledna 1918 bylo uzavřeno příměří. Vlastní jednání o míru se protahovala a skončila až 3. března 1918, kdy byla v Brestu Litevském podepsána smlouva o ukončení války a obnovení diplomatických a hospodářských vztahů. Rusko mělo uznat nezávislost některých států a stáhnout svou armádu z určených oblastí, zaplatit válečné náhrady a obnovit vzájemný obchod.⁸⁹

3.3.1 Čeští vojáci bojující na východní frontě

Během letního tažení v roce 1914 se do bojů u Krasniku v rámci 1. Danklovy armády zapojila 5. pěší divize z Olomouce, která zde úspěšně bojovala proti ruskému XIV. sboru. V následné bitvě u Komarówa se 19. plzeňské pěší divizi (v té době byla součástí nově vzniklého XVII. sboru) podařilo několikrát odrazit útoky kozáků na pravé křídlo armády a zabránila tak dalšímu neúspěchu operace. V dalších dnech bitvy, konkrétně 27. srpna, však utrpěla velké ztráty 26. zeměbranecká pěší divize z Litoměřic. Jako příklad lze uvést, že oba pluky z 52. zeměbranecké brigády (9. pluk z Litoměřic a Chomutova a 10. pluk z Mladé Boleslavi a Turnova) měly kolem 9 % mrtvých, 15 % zraněných a 35 % pohřešovaných. Právě situace této divize, kdy většinu „ztracených“ vojáků tvořili pohřešovaní, vzbudila první spekulace o bojové morálce českých vojáků.⁹⁰ I v dalším průběhu letního tažení v Haliči se objevovaly případy, kdy se české jednotky dávaly bez rozkazu na ústup. Jednalo se ale o nedostatečně vycvičené příslušníky domobraneckých jednotek. 26. zeměbranecká pěší divize se do dalších bojů zapojila také v tzv. druhé bitvě u Lvova, kde opět utrpěla

⁸⁹ Zúčastněné strany se zavázaly zdržet se proti sobě nepřátelské propagandy. Rusko mělo demobilizovat svou armádu, uznat nezávislost a stáhnout vojenské síly z Ukrajiny, Polska, Litvy, Estonska, Lotyšska, Finska a části Běloruska. Dále Rusko uznalo nezávislost Persie a Afghánistánu. Území východní Anatólie, Karsu a Batumi odevzdat Turecku. PROKŠ, Petr, *Konec říše Hohenzollernů. Politika císařského Německa vůči carskému a sovětskému Rusku (1914 až 1917–1918)*, Praha 2010, s. 101.

⁹⁰ ŠEDIVÝ, s. 75.

velmi těžké ztráty. Bojové stavy 9. a 10. zeměbranceckého pěšího pluku poklesly z původních 1500–1600 mužů za 600 vojáků u každého pluku.⁹¹

Během zimního tažení na přelomu roku 1914 a 1915, kdy 3. armáda generála Boroeviče začala vyhánět ruské jednotky z oblasti Karpat, utrpěly obrovské ztráty například 28. pěší pluk, který měl v této době pouze 230 mužů, 36. mladoboleslavský pěší pluk se skládal pouze z jedné roty a 21. pěší pluk z Čáslavy měl dokonce jen 36 mužů. V březnu 1915 se 28. pěší pluk zapojil spolu s 26. střeleckou pěší divizí do bojů u Gorlic, kde oba pluky utrpěly opět hrozivé ztráty (28. pěší pluk přibližně více než 100 padlých a 270 zraněných vojáků).⁹²

Přes tyto těžké ztráty byli vojáci v dalších dnech nasazeni do bojů u Stebnické Huty. Jednotlivé prapory měly před útokem méně než 400 mužů, což je přibližně 37% předepsaného válečného stavu.⁹³ Vojáci, vyčerpaní z předchozích bojů, byli nuceni ujít asi 20 kilometrů v náročném terénu, než se dostali ke Stebnické Hutě. Dva prapory pluku (jednalo se o I. a III. prapor) byly od sebe odděleny údolím, což vylučovalo nejen přímý kontakt, ale i možnost vzájemného pozorování. Mužstvo se potýkalo nejen se špatným materiálním vybavením, kdy výstroj nebyla vhodná pro boj v horách, ale také s nedostatkem potravin. Všechny tyto faktory vedly ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu mužstva. Rusům se pak při útoku 3. dubna 1915, na kterém se také svou rozvědnou činností podílela i Česká družina vedená Vojtěchem Vladimírem Klecandou,⁹⁴ podařilo oba prapory obklíčit. Právě příslušníci České družiny hovořili přímo s plukovními hlídkami a přemlouvali je k odchodu k Rusům. Hrubých chyb v taktice se při tomto útoku dopustil velitel 28. pěšího pluku podplukovník Schaumayer, neboť měl k dispozici plukovní zálohu, kterou ovšem do bojů nenasadil, a celou situaci pouze pozoroval.⁹⁵ Část pluku pak

---

⁹¹ Tamtéž, s. 78.

⁹² FUČÍK, Osmadvacátníci, s. 98.

⁹³ Tamtéž, s. 122.

⁹⁴ Vojtěch Vladimír Klecanda (1888–1947) pracoval před vypuknutím první světové války u pobočky firmy Laurin&Klement v Charkově. Po vypuknutí války vstoupil dobrovolně do ruské armády, kde spoluzakládal Českou družinu, jež se postupně stala základem československého vojska v Rusku. Po návratu z války zastával významné funkce v československé armádě.

⁹⁵ FUČÍK, Josef, *Pražský pěší pluk č. 28 v tažení 1914–1915*. In: GALANDAUER, Jan, HAVEL, Petr, KRBCOVÁ, Ilona (ed.), *Od Sarajeva k velké válce. Ab Sarajewo zum großen Krieg II.*, Praha 1995, s. 40.

téhož dne padla do ruského zajetí, ale lze říci, že dobrovolně se k Rusům přidala jen menší část vojska. Z výsledků vyšetřování u divizního soudu v Temešváru následně vyplynulo, že se část obou obklíčených praporů bránila ruskému útoku.⁹⁶ Oslabený 28. pluk pokračoval v bojích proti Rusům až do 13. dubna. Pak se vojáci dozvěděli, že velitel III. praporu pluku major Theodor Praschak byl převelen k 27. pěšímu pluku. On sám se s vojáky loučil se slovy: *„Je ve hře čest vašeho národa. Vy jste se ničeho nedopustili, ale i tak na vás dobré padl stejný los – přestáváte být osmadvacátníky.“*⁹⁷ Následně vojáci odevzdali plukovní prapor a proběhlo rozdělení pluku mezi další jednotky. K těmto událostem došlo na základě armádního rozkazu z 11. dubna 1915, podle kterého se dva prapory pěšího pluku včetně důstojníků vzdaly v těžkých bojích, aniž by použily střelné zbraně, jednomu jedinému ruskému praporu. Pěší pluk č. 28 měl být na věčné časy vyškrtnut ze seznamu rakouských pluků.⁹⁸ Historik Richard Lein se ve svém hodnocení situace 28. pražského pěšího pluku domnívá, že již před vypuknutím války se pluk potýkal s nedůvěrou armádního velení. To se zabývalo otázkou loajality a spolehlivosti pluku (s ohledem na národnostní složení) při eventuálním ohrožení. Původ této nedůvěry spočíval ve dvou událostech, jež se odehrály na přelomu 19. a 20. století. Na jaře 1893 byl pluk dočasně přeložen do Vídně a velká část mužstva se zúčastnila národnostní demonstrace. V roce 1905 vojáci II. praporu při demonstraci obsadili českobudějovickou radnici a na protest proti nedostatečnému respektu ze strany města odmítli převzít nabízené jídlo. Armádní velení se následně domnívalo, že k tomu došlo z národnostních důvodů.⁹⁹ Při hodnocení situace na Stebnické Hutě se Lein domnívá, že jednou z příčin neúspěchu bylo nenasazení náhradního praporu a celkové podcenění situace ze strany velení.¹⁰⁰

Na konci května 1915 v bojích o pevnost Přemyšl se při jednom ruském nočním útoku dobrovolně vzdaly dva celé prapory 36. pěšího pluku z Mladé Boleslavi. Jednalo se o 31 důstojníků a 1543 vojáků. Při tomto útoku bylo

⁹⁶ FUČÍK, Osmadvacátníci, s. 144.

⁹⁷ Tamtéž, s. 157.

⁹⁸ Tamtéž, s. 163.

⁹⁹ LEIN, s. 53.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 199.

10 zabitých a 69 zraněných vojáků, což dokazuje, že se pluk nenacházel v nějaké mimořádně obtížné situaci, jež by způsobila velké ztráty v pluku, jako tomu bylo v případě výše zmíněného 28. pěšího pluku. V plukovním rozkaze bylo chování pluku nazváno jako zrada a podle rozkazu rakousko-uherského vedení byl pluk k 19. červenci 1915 rozpuštěn.¹⁰¹ Ruským jednotkám se při téžže útoku vzdala i část 21. čáslavského pěšího pluku.

Tzv. Brusilovova ofenziva probíhající v červnu 1916 si vyžádala velké ztráty na životech zejména mezi vojáky pocházejícími z Moravy. Ti sloužili u zeměbraneckých pěších pluků č. 14 z Brna a č. 25. z Kroměříže, jež dohromady tvořily 26. zeměbraneckou pěší brigádu (součást 13. zeměbranecké pěší divize). Brigáda se nacházela ve třetí linii rakousko-uherské obrany. Kroměřížský zeměbranecký pluk ztratil v bojích asi polovinu původního stavu. V dalších bojích pak z původního počtu 13 900 mužů zeměbranecké divize zbylo asi jen 2200 vojáků.

Prakticky o rok později, 2. července 1917, se odehrála bitva u Zborova – svým významem pro vývoj světové války marginální, ale nesmírně důležitá pro novodobé české dějiny. Stala se totiž v meziválečném Československu symbolem zápasu československých legionářů za samostatný stát.¹⁰² Představitelé Československa pak pokládali působení českých občanů v rakousko-uherské armádě za nedobrovolnou službu cizí a nepřátelské moci, přestože při ní padli desetitisíce českých vojáků. Naopak pocty ze strany státu se dostalo právě legionářům, kteří se následně stali oporou československé armády. Bitva u Zborova pak představovala symbol boje českého národa za rozbití habsburské monarchie a za samostatný stát.¹⁰³ Od roku 1928 se 2. červenec slavil jako svátek československé armády a mezi významnými dny Československé republiky zaujímal pomyslné druhé místo hned po 28. říjnu.

¹⁰¹ HAVEL, Petr, *Kotázce bojové morálky českých vojáků v počáteční fázi první světové války*. In: GALANDAUER, Jan, HAVEL, Petr, KRBCOVÁ, Ilona (ed.), *Od Sarajeva k velké válce. Ab Sarajewo zum großen Krieg II.*, Praha 1995, s. 46.

¹⁰² GALANDAUER, Jan, *O struktuře české historické paměti. Zamyšlení nad vzpomínkami českého vojáka a zajatce*. In: *Historie a vojenství XLV*, 1996, 1, s. 134.

¹⁰³ GALANDAUER, Jan, *2. 7. 1917 bitva u Zborova. Česká legenda*, Praha 2002, s. 87. V Československé republice byl také v průběhu let 1919–1938 vytvořen systém speciální síť různých sociálních opatření, určený pouze legionářům. Více k tomu uvádí ŠEDIVÝ, Ivan, *Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*. In: *Historie a vojenství 51*, 2002, 1, s. 158–184.

Proti československé brigádě pak z českých pluků v rakousko-uherské straně bojovali 75. pěší pluk z Jindřichova Hradce a 35. plzeňský pěší pluk, společně tvořící 37. brigádu 19. pěší divize. V bojích, které předcházely zborovské bitvě, ztratil jindřichohradecký pluk téměř polovinu původního stavu a jeho bojeschopnost se velmi snížila. Jediným plně bojeschopným tělesem z celé divize zůstal 35. pěší pluk. Z toho důvodu nebyla divize schopná přejít do protiútoků a vytlačit ruské jednotky z okolí vesnice Koňuchy. To pak „usnadnilo“ boj ruských jednotek 2. července. V den bitvy nejprve legionáři obsadili bez větších ztrát linie rakousko-uherské obrany. Příslušníci českých pluků tak byli nesmírně překvapeni, když na jejich zákopy útočili vojáci oblečení do ruských uniforem a křičíce: „*Nestřílejte, jsme Češi!*“ Obránci tak byli naprosto zmateni, neboť útok Čechů na Čechy ani jedna strana neočekávala. V zákopech se v mnoha případech potkali příbuzní a známí, ale bojující každý za jinou válečnou stranu. S legionářským úspěchem ale ruské velení nepočítalo a proto se zálohy armády a jezdecko nacházely několik desítek kilometrů od bojiště. Ruské jednotky následně zastavily svůj postup a legionáři se začali stahovat. Bilance bitvy u Zborova přinesla u 19. pěší divize ztráty asi 7000 mužů, plzeňský pěší pluk jich ztratil z původních 2781 vojáků přibližně 1800.¹⁰⁴ Sám velitel pěší divize polní podmaršálek Eduard Böltz pak české vojáky před armádním velením hájil se slovy: „*Skutečnost, že proti divizi stála také československá brigáda, je zřejmě v nejvyšším stupni pro Čechy ostudná, avšak mužstvo o tom nemělo ani ponětí a museli by se volat k zodpovědnosti političtí iniciátoři a nechat dát v Čechách tuto hanbu pocítit politicky – ubozí, poslušní a stateční vojáci ale, kteří jsou pod naším velením, za to opravdu nemohou.*“¹⁰⁵ Na obranu českých pluků se také postavil v roce 1934 generál československé armády Josef Köppl, jenž u Zborova velel 35. plzeňskému pluku. Podle jeho názoru čeští vojáci bojovali dobře a neúspěch rakousko-uherské armády u Zborova nespátřuje ve zradě Čechů, ale jako důvody uvádí špatně postavená opevnění,¹⁰⁶ nedostatek záloh a pozdní zásah záloh, složených z německých

¹⁰⁴ DRNEK, Jan, VONDROVSKÝ, Václav, *Hoši jako květ. Příběh pluku a města 1683–2010*, Plzeň 2010, s. 199.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 200.

¹⁰⁶ Rakousko-uherské opevnění na východní frontě vzniklo na základě zkušeností německé armády na západní frontě. Zákopy byly pevnější a hlubší, zabezpečené proti sesuvu dřevěnými fošnami, proutím, ale i betonem. První linie se spojovala příčnými zákopy s řidší druhou (případně třetí) linií. O pohybu nepřítel

vojáků. Köppl také zdůrazňoval, že čeští vojáci netušili, že proti nim na druhé straně fronty stála československá brigáda, a když byla v průběhu boje tato skutečnost zjištěna, domnívali se vojáci, že se jedná o Čechy usazené v Rusku.¹⁰⁷

3.4 Jihozápadní (italská) fronta

Po srpnovém vypuknutí války vyplývala pro Itálii na základě trojspolkové smlouvy povinnost vojenské pomoci pro Německo. Ačkoliv s ní italský král a náčelník generálního štábu počítali, ministerská rada se 2. srpna rozhodla pro neutralitu Itálie a odmítla nastoupit do války po boku svých spojenců. Italský velvyslanec dokonce již na počátku srpna 1914 jednal v Londýně o možném zapojení státu ve válce proti Německu a Rakousku-Uhersku. Tím vznikla dvojkolejnost v italské zahraniční politice. V lednu 1915 požadovala Itálie na rakouské monarchii město Terst a Jižní Tyroly¹⁰⁸ a přes její příslib pak v březnu rozšířila své požadavky na oblasti Bolzano, Gorizia a Gradisca a ostrovy Jaderského moře. Itálie podepsala v dubnu 1915 tzv. Londýnskou dohodu spolu s Velkou Británií, Francií a Ruskem, na jejímž základě se v květnu vzdala neutrality, mobilizovala armádu a vstoupila do války proti Rakousku-Uhersku. Vyhlášení války Německu následovalo o rok později.¹⁰⁹

Válkou mezi Rakouskem-Uherskem a Itálií tak vznikla nová italská fronta. Nazývala se také jako jihozápadní a byla rozdělena na tři části – tyrolskou, korutanskou a sočskou. Velitelem rakousko-uherských jednotek se stal arcivévoda Evžen, tyrolské frontě velel generál jezdeckva Viktor Dankl, korutanské generál jezdeckva Franz von Rohr a sočskou frontu bránila nově

---

informovaly polní hlídky z předsunutých stanovišť. TEJKALOVÁ, Jana, *Haličská fronta očima českých vojáků rakousko-uherské armády*. In: *Historie a vojenství* 50, 2001, 2. s. 334.

¹⁰⁷ Generál Köppl kritizoval rakousko-uherské opevnění (ačkoliv jeho dokonalost obdivovali po dobytí i příslušníci československé brigády), protože podle něj bylo vybudováno podle německých zkušeností ze západní fronty, kde ovšem byla daleko hustší obrana (divize bránily asi tříkilometrové úseky) než na východní frontě. K dalším problémům obranných postavení patřil fakt, že polní stráže byly s první linií spojeny pomocí zákopů, které však byly nedostatečně bráněny a jimi pak snadno pronikal nepřítel do první linie obrany. GALANDAUER, s. 75.

¹⁰⁸ Německy je tato oblast nazývána Südtirol a italsky Alto Adige nebo Trentino. Od roku 1946 je v italské ústavě zaručen článek, podle kterého má německy hovořící obyvatelstvo stejná práva jako Italové a zaručenou ochranu svébytné kultury. TUMLER, Franz, *Das Land Südtirol. Menschen, Landschaft, Geschichte*, München 1971, s. 449.

¹⁰⁹ ČEPELKA, Milan, *Fronta v Dolomitech 1915–1917. Příběhy, události, fakta. 1. světová válka v Dolomitech*, Praha 2002, s. 19.

vytvořená 5. armáda generála Svetozara Boroeviče.¹¹⁰ Tyrolská a korutanská fronta se řadily vzhledem k vysokohorskému terénu k nejobtížnějším a obě válečné strany zde zaznamenaly pouze minimální postup, kdy se bojovalo o jednotlivé horské štíty za účelem zlepšení pozice. Oblast sočské fronty, nazývané podle stejnojmenné hraniční řeky, lze vymezit jihozápadním okrajem Julských Alp, městem Gorica, rozsáhlou oblastí vápencové vrchoviny Kras a pobřežím Jaderského moře.¹¹¹ Jednalo se o strategicky nejdůležitější frontu a její prolomení by pro Italy znamenalo průnik do vnitrozemí monarchie a na pobřeží Dalmácie. Proto sem Italové nasadili jádro svých polních armád a Rakušané tak do této oblasti museli postupně stahovat všechny jednotky, které bylo možno uvolnit z východní a balkánské fronty a z horských úseků italské fronty.

Hranice mezi monarchií a Itálií střežily na počátku války pouze malé jednotky teritoriální obrany, tvořené tyrolskými zemskými střelci a dobrovolnickými střeleckými jednotkami¹¹², které přesto kladly tuhý odpor a s pomocí narychlo přesunutých divizí z ostatních bojišť nápor zadržely. Italská armáda měla sice nejméně dvojnásobnou početní převahu, ale brzy se projevila její nepřipravenost na válku a pouze s pomocí dodávek vojenského materiálu z Francie a Velké Británie se jí podařilo překonat problémy s nedostatkem střeliva a chybějících zbraní. Na počátku bojů na jihozápadní frontě měla rakousko-uherská armáda k dispozici asi 225 000 pěšáků, 3000 jezdců a 690 děl. Italské vojsko pod vedením generálporučíka Luigi Cadorna bylo tvořeno celkem 460 000 pěšáky a 1810 děly.¹¹³

---

¹¹⁰ BAUER, s. 56.

¹¹¹ Vápencová vrchovina Kras (italsky Monti del Carso) byla tvořena dominantami Doberda (Doberdo del Lago) a Hermada (Monte Ermada). Odehrávaly se zde velmi prudké boje. Nejkrvavější bitvou se staly boje o vrch Hermada, jenž je také nazýván klíčem k Terstu. NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce. 2. díl*, s. 259.

¹¹² *Tyrolští zemští střelci (Landesschützen)* vznikly v roce 1906 jako vojsko určené pro boj ve vysokých horách, v roce 1917 získali za své zásluhy od císaře Karla I. titul Kaiserschützen. *Dobrovolnické střelecké jednotky (Standeschützen)* vznikly po mobilizaci v roce 1915, kdy zbylo asi 24 000 mužů, kterých se mobilizace buď již netýkala, anebo se na ně ještě nevztahovala. Vojsko *tyrolských císařských myslivců (Kaisejäger)* bylo založeno v roce 1815 císařem Františkem I. a stalo se součástí vojska rakousko-uherské armády. Myslivci ale nebyli určeni pro boj v horách, nýbrž se jednalo o pěší vojsko, bojující např. na východní frontě. ČEPELKA, s. 29.

¹¹³ Jednalo se o 210 000 pěšáků a 820 děl na sočské frontě, 70 000 pěšáků a 280 děl na korutanské frontě a 180 000 pěšáků a 710 děl na tyrolské frontě. NEDOROST, 2. díl, s. 260.

3.4.1 Boje na sočské frontě

Jelikož horské oblasti fronty byly nevhodné pro ofenzivní operace, trvalé boje proto v létě 1915 propukly na sočské frontě. Uskutečnilo se zde dohromady jedenáct masových bitev s obrovskými lidskými a materiálními ztrátami. Do 5. června 1915 dorazilo do této oblasti pět divizí z Balkánu a tři z Haliče a vzniklo velitelství 5. armády v Lublani a v Postojné (Adelsberg). Rakousko-uherská armáda začala s vytvářením obrany, což ale probíhalo velmi obtížně kvůli mnohonásobné přesile italských sil. Přesto se ale Italům nepodařilo tuto obranu až do podzimu 1917 prolomit. V prvních čtyřech bitvách, probíhajících s určitými přestávkami od června do prosince 1915, se za rostoucího počtu vojsk a houstnoucí dělostřelecké palby vytvořila hlavní linie fronty.¹¹⁴

Nejsilnější italské útoky směřovaly na ohyb řeky Soče u Plavy, proti předmostí Gorice u Monte Sabotina a v Krasu. Právě boje v krasové oblasti se řadily k mimořádně obtížným. Na počátku bojů a při rychlém obsazování pozic se rakousko-uherský vojáci ocitli v nepřipravené oblasti s chatrným materiálním vybavením. Vojáci měli polní lopatky, které se ale ukázaly jako naprosto nevhodné k použití na tvrdé vápencové podloží. Jediným úkrytem se tak staly přírodní terénní prohlubně. K velkému nebezpečí patřily ostré úlomky vápence utržené dělostřeleckými granáty, jež způsobovaly mnohdy smrtelná poranění hlavy. Z toho důvodu zavedlo rakouské armádní velení přilby, ačkoliv je zpočátku považovalo za zbytečné. Až v průběhu třetí bitvy na Soče, která proběhla na přelomu října a listopadu 1915, začaly opevňovací práce, kdy vojáci v přestávkách mezi boji velice obtížně hloubili zákopy. Obtížnost této práce spočívala jednak v podloží a také v nedostatku pitné vody, která sem mohla být dopravována nosiči pouze v noci.¹¹⁵

Válka na této frontě přešla v zákopovou, přičemž útočící Italové používali mohutnou dělostřeleckou přípravu, která postupně trvala i několik dní. Přesto zaznamenali útočníci jen nepatrné územní zisky, kdy k nejvýznamnějšímu lze zařadit dobytí města Gorica pomocí dělostřeleckého a leteckého útoku v prosinci 1915. Vzhledem k tomu, že se Rakušané museli na Soče vyrovnat

¹¹⁴ Tamtéž, s. 262.

¹¹⁵ FUČÍK, Josef, *Soča (Isonzo) 1917*, Praha, Litomyšl, 1999, s. 41.

s početní převahou Italů a neustále zde udržovat početné síly vojsk na úkor ostatních úseků fronty, rozhodli se po vzoru Německa k použití bojových plynů. Přes odpor velitele generála Boroevíce, jenž považoval rozpoutání plynové války za velice riskantní, bylo nakonec pro plynový útok vybráno italské postavení na svahu Monte S. Michele. Útok se uskutečnil na konci června 1916 a skončil neúspěchem, neboť plyn začal z části lahví unikat do prostoru rakousko-uherského bojového postavení.¹¹⁶

I po dvou letech bojů zůstávalo jediným italským úspěchem dobytí města Gorice. Vyřešení tohoto nepříznivého stavu měla přinést desátá bitva na Soče, která probíhala od května do června 1917. Italové se rozhodli pro útok na jižní částí fronty s přístupy k městu Terst, jež bylo významnou námořní základnou. Jako cíl si stanovili dobytí oblasti Přímoří, což by umožnilo snadný přístup k městu. Italské vojsko mělo výraznou přesilu, protože rakousko-uherské síly byly tou dobou soustředěny na jihotyrolské frontě ve strategicky významné oblasti Planiny sedmi obcí (Altopiano dei Sette Comuni). Zároveň německá vojska nemohla přijít Rakušanům na pomoc, neboť byla vázána v těžkých bojích na západní frontě. Italské vojsko zahájilo 12. května na celém úseku fronty mohutnou třídenní dělostřeleckou přípravu, doposud největší v celém průběhu války.¹¹⁷ Dělostřelecký útok naprosto zničil nejen přední okraj rakousko-uherské obrany, ale i postavení hluboko v obranné linii. Následoval útok italských pěších divizí na celém úseku fronty, kdy nejtěžší boje probíhaly v oblasti severně od Gorice, Monte Santu a Monte S. Gabriele.¹¹⁸ Rakouským obráncům se nakonec podařilo italský postup odrazit, kdy úspěchy zaznamenal například XVI. armádní sbor Rudolfa Králíčka v obraně města Gorica.

Následovala několikadenní přestávka v bojích, během které obě strany doplňovaly své početní stavy. Do rakousko-uherské armády přicházely české pluky, které následně významně zasáhly do dalších bojů desáté bitvy na Soče. Druhá fáze ofenzivy měla za cíl prolomit rakouské postavení na vrchu Hermada. Italské jednotky prolomily obranné pozice rakouských vojsk, kterým

---

¹¹⁶ Tamtéž, s. 48.

¹¹⁷ FUČÍK, Josef, PAVLÍK, Marek, *Sočská fronta 1915–1917. Průvodce po místech bojů vojáků z českých zemí*, Praha 2008, s. 47.

¹¹⁸ FUČÍK, Soča, s. 77.

se nedařilo tento útok zastavit.¹¹⁹ Rakousko-uherské velení se během další přestávky rozhodlo pro přípravu protiútoků, k jehož zahájení došlo na počátku června 1917. K podpoře protiútoků sloužila dělostřelecká příprava, která kryla nástup pěších jednotek. Protiútok se vydařil, ale pro zisk nepatrného kousku území ztratila rakousko-uherská armáda v desáté bitvě na Soče z celkového počtu 165 000 vojáků 5. armády 75 700 vojáků.¹²⁰ V srpnu téhož roku zahájila italská vojska další útok, jedenáctou bitvu na Soče. Italským jednotkám se podařilo překonat řeku Soču a situace obránců se nevyvíjela příznivě. V následných bojích se podařilo vojákům brněnského 25. praporu polních myslivců stabilizovat severní úsek fronty. Zároveň na jižním úseku fronty postupně polevoval italský tlak. Rakouská armáda začala následně, vzhledem k velkým ztrátám na životech, vyklízet Banjšickou náhorní plošinu, kterou pak bez boje obsadili Italové a dosáhli největšího územního zisku ve všech sočských bitvách, avšak rakousko-uherská obrana zůstala neprolomena. V centrálním úseku fronty se Italům podařilo po urputném boji obsadit horu Monte S. Gabriele.¹²¹ Tím také skončila více než dvouletá série bitev v povodí Soče, ve kterých Italové za cenu ohromných lidských ztrát získali území náhorní plošiny Banjšic a oblast kolem města Sela. Rakousko-Uhersko utrpělo nenahraditelné lidské ztráty a zároveň se začaly projevovat problémy materiálního vyčerpání. Jen v posledních dvou bitvách na Soče vystřílela rakouská armáda více než tři miliony dělostřeleckých granátů. Habsburská monarchie již nebyla schopna z důvodu rozsáhlé ekonomické krize tyto materiální potřeby armády doplnit.¹²²

Jako dvanáctá bitva na Soče je někdy označována německá a rakousko-uherská ofenziva u města Caporetto (italský název slovinského města Kobarid) na podzim 1917.¹²³ V předchozích jedenácti bitvách se rakousko-uherské

---

¹¹⁹ Podle autora Jozefa Vričana se jednalo o strategické selhání maďarských pluků, které byly dezorientované a postrádaly naprostý nedostatek vůle po vítězství. Toto selhání pak napravovali vojáci jednotek ostatních národností. VRIČAN, Jozef, *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*, Olomouc 2008, s. 307.

¹²⁰ Největší ztráty způsobila dělostřelecká palba. Ztráty činily 7300 padlých, 45 000 zraněných a 23 400 zajatých vojáků. FUČÍK, Soča, s. 93.

¹²¹ FUČÍK, PAVLÍK, s. 49.

¹²² Tamtéž, s. 112.

¹²³ Podle Josefa Fučíka se ale jednalo o spojeneckou útočnou operaci zcela odlišného charakteru, než předchozích jedenáct bitev na Soče. Tamtéž, s. 35.

armádě postupně podařilo protivníka odrážet, zabránit mu v prolomení fronty a proniknout na území monarchie. Vzhledem k tomu, že se italská vojska stávala početnější, rozhodlo se rakouské armádní velení pro útočnou operaci, ke které ale nemělo dostatek sil z důvodu rozptýlení vojska na několika frontách. Německé vojsko podpořilo rakousko-uherský útok šesti pěšími divizemi a silnými jednotkami dělostřelecké podpory.¹²⁴ Původně stanoveným cílem operace bylo dosažení řeky Tagliamento, překročení italských hranic a proniknutí asi 70 kilometrů do vnitrozemí. K zahájení útoku došlo 24. října 1917. Spojeneckým vojskům se podařilo postoupit až 25 kilometrů do italských obranných postavení. Italská armáda se rychle stahovala k řece Tagliamento a spojenecká vojska tak dosáhla jednoho z nejdůležitějších vítězství ve válce. Jednotky překročily řeku a zahájily další fázi operace, jejímž cílem bylo dosažení řeky Piavy. Tento cíl se však spojeneckým armádám nepodařilo splnit. V listopadu 1917 se sešel německý velitel generál Otto von Below s císařem Karlem I. a označil pokus překročit řeku za nejisté dobrodružství.¹²⁵ V prosinci pak Rakušané zastavili boje a německé divize začaly odcházet z Piavy na západní frontu.

3.4.2 Boje na tyrolské a korutanské frontě

Jak již bylo uvedeno výše, boje na tyrolské a korutanské frontě se kvůli vysokohorskému terénu řadily k nejobtížnějším. Obě strany se v horách věnovaly rozsáhlému kopání štol či kaveren. Boje zde měly ráz místních akcí, které sloužily k úpravě nebo zabezpečení pozic na určitém úseku. Vojska bojovali o jednotlivé horské štíty a válka tak byla od počátku poziční. Jako příklad války ve vysokých horách lze uvést boje o horu Castelletto (dnes se nazývá Punta dei Bois), jež se nachází u průsmyku Falzarego v Dolomitech. Horu od začátku války bránili tyrolští zemští střelci a císařští myslivci. Italové nemohli přímým útokem horu dobýt, neboť její hladké stěny padající několik set metrů do hloubky znemožňují horolezecký výstup. Italové potřebovali dobýt Castelletto především z praktických důvodů, aby znemožnili Rakušanům pozorovat a ostřelovat své pozice v průsmyku. Avšak po několika měsících již

---

¹²⁴ FUČÍK, Josef, *Piava 1918*, Praha 2001, s. 11.

¹²⁵ Tamtéž, s. 27.

probíhaly boje pouze z prestižních důvodů.¹²⁶ Italům se přes výraznou početní převahu stále nedařilo Castelletto dobýt. Za této situace přišel podporučík Eugenio Tissi s nápadem vyhodit horu do povětří, k čemuž měla sloužit štola, nacházející se 300 metrů pod rakouskou pozicí. Práce na jejím kopání byly zahájeny v lednu 1916 a dokončena byla v červnu. K odpálení nálože došlo 11. července 1916 v ranních hodinách. Hora byla následně ostřelována italským dělostřelectvem z okolních kopců a zbývající obránci Castelletta (asi jen 9 tyrolských císařských myslivců) byli 13. července poraženi.¹²⁷

V červnu 1918 obnovila rakousko-uherská armáda svou protiofenzivu přechodem Piavy, přestože již ve své materiální situaci nebyla schopna pokračovat ve válce. Ofenziva, na kterou naléhali především Němci, se ale nezdařila a Rakušané se následně vrátili do svých původních zákopů před řekou.¹²⁸ Ofenziva vyčerpala poslední lidské a materiální rezervy rakousko-uherské armády a obrovské ztráty na životech již nebylo možné nahradit. Jednalo se celkem o 142 260 mužů.¹²⁹ Neúspěch na Piavě předznamenával zánik habsburské armády. Vedení italské armády, spolupracující s dohodovými spojenci Velkou Británií a Francií, se rozhodlo pro co nejrychlejší ukončení bojů v Itálii, které by umožnilo přesunutí značného počtu sil pro konečné střetnutí s Německem na západní frontě. Dne 26. října 1918 započal spojenecký útok dohodových mocností na Piavě. Po dvou dnech bojů, 28. října, vyjádřil generál Borojevič domněnku, že „*rakousko-uherské síly budou muset vyklidit celou benátskou rovinu, aby se podařilo armádu zachránit*“.¹³⁰ O den později začal rozhodující spojenecký útok na celém úseku fronty a ve večerních hodinách vydalo rakousko-uherské velitelství tento rozkaz: „*V zájmu toho, abychom nepříteli ukázali svou vůli po uzavření míru, vyklidí vojsková skupina polního maršála Borojeviče plánovitě Benátsko a bude při tom klást postupujícímu protivníkovi jen nezbytný odpor*“.¹³¹

¹²⁶ NEDOROST, 2. díl, s. 282.

¹²⁷ Tamtéž, s. 286.

¹²⁸ NEDOROST, 3. díl, s. 232.

¹²⁹ Z celkového počtu šlo o 11 643 padlých, 80 582 zraněných, 24 508 nemocných a 25 527 nezvěstných, většinou zajatých či utopených. FUČÍK, *Piava*, s. 156.

¹³⁰ Tamtéž, s. 227.

¹³¹ Tamtéž, s. 230.

3.4.3 Čeští vojáci bojující na jihozápadní frontě

Po vytvoření jihozápadní fronty sem byla stahována vojska z obou dosavadních front, východní a balkánské. K prvním českým vojskům, která dorazila na italskou frontu, patřil I. prapor 21. čáslavského pluku. Ten na přelomu června a července 1915 střežil výšiny u města Gorica. V průběhu července byl ze Segedína na sočskou frontu dopraven XI. pochodový prapor 28. pěšího pluku, což byl jediný prapor zbylý z rozpuštěného pražského pluku. Hned v průběhu první bitvy na Soče se praporu podařilo odrazit všechny útoky protivníka. Podobných úspěchů dosáhl i v dalších bitvách na italské frontě, kdy například v bojích o vrchol Monte S. Michele ovládl zpět ztracené rakousko-uherské pozice. Historik Josef Fučík ve své knize uvádí, že v českých vojenských dějinách však zůstalo jejich nasazení bez povšimnutí, ačkoliv se tito vojáci bili statečně a čestně. Podle jeho názoru měli smůlu, neboť bojovali na špatné straně.¹³² Již den po bojích na Monte S. Michele zaslal polní maršál arcivévoda Friedrich podrobné hlášení o vystoupení XI. pochodového praporu a zároveň potvrdil jeho zachování jako samostatné jednotky. Navíc arcivévoda připustil, že „*případné opakování obdobných výkonů se stane možným důvodem k udělení císařské milosti*“.¹³³ Dne 26. prosince 1915 pak bylo výnosem potvrzeno znovuzřízení pěšího pluku č. 28. Rakousko-uherská postavení u města Tolmino, kudy vedla důležitá železnice spojující vnitrozemí Rakouska s přístavem Terst, bránil III. prapor plzeňského 35. pěšího pluku. Jednalo se o strategický bod, který byl bráněn s obrovskými ztrátami.¹³⁴ Statečné chování tohoto praporu ohodnotil důstojník IV. praporu 1. bosenské horské brigády Ludvík Krejčí: „*Pětatřicátníci nikdy neuprchli a nikdy je nepřemohla panika před několikanásobně početnějším nepřítelem*“.¹³⁵ Při rakousko-uherském útoku v jižním Tyrolsku se důležitých bojů zúčastnil IV. prapor terezínského 42. pěšího pluku, jemuž se podařilo obsadit některé strategické body a jeho velitel, nadporučík Herman Kirchner, získal Rytířský kříž Vojenského řádu

¹³² FUČÍK, *Osmadvacátníci*, s. 205.

¹³³ Tamtéž, s. 211.

¹³⁴ REHBERGER, Arthur, *Jedna kapitola z I. světové války 1914–1918. Se Západočechy na Sočské frontě u St. Maria/Tolmin v období 3. až 5. italské ofenzívy od srpna 1915 do března 1916*, Plzeň 2004, s. 5.

¹³⁵ Ludvík Krejčí se stal později náčelníkem Hlavního štábu a získal hodnost armádního generála. DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 207.

Marie Terezie.¹³⁶ Při deváté bitvě na Soče ničil největší ohniska italského odporu u vrchu Hermada 2. prapor polních myslivců z Hradce Králové a ležela na něm velká odpovědnost za úspěch.

Největší příchod českých vojáků probíhal v letech 1916 a 1917. K prvnímu bojovému vystoupení celých českých pluků došlo v roce v září 1916 ve slovinském Krasu, kde se jim podařilo na nejhroženějším úseku fronty zastavit obrovskou přesilu italských vojáků. České jednotky zde podaly nejlepší výkony v celé válce. Josef Fučík uvádí, že činnost českých jednotek je v mnoha střetnutích srovnatelná s bojem tzv. starorakouských pluků z alpských zemí, které byly považovány za jádro armády.¹³⁷ České jednotky jsou v rakouské poválečné historiografii označovány za spolehlivé, výkonné, s dobrou kázní a bojovou morálkou, a od sedmé sočské bitvy patřili čeští vojáci k nejlepším ze všech národů bojujících v rakousko-uherské armádě. Jejich neohrožené bojové vystoupení, mezi českou veřejností doposud spíše opomíjené, tak popřelo charakteristiku českého vojáka jako zrádce a zbabělého přeběhlíka.¹³⁸

Vstup Itálie do války proti svému někdejšímu spojenci byl obecně považován za zradu, motivovanou zájmem o získání jižních území habsburské monarchie. Na chování českých vojáků v rakousko-uherské armádě působilo prostředí italské fronty a jejich předešlé válečné zkušenosti. Většina českých vojáků totiž do Itálie přicházela z ostatních front přímo do krutých bitev. Italské vojsko bylo považováno za těžkého protivníka a zaváhání nebo chyba by vedla k obrovským problémům.¹³⁹ Podle historika Ivana Šedivého selhávají metody, které by poskytly odpověď na důvod změny chování českého vojáka na italské frontě. Jednou z možných odpovědí je fakt, že Italové představovali pro české vojáky již tradičního nepřítele, se kterým se setkali třikrát (v letech 1848, 1859, 1866). Dále zmiňuje čistě pragmatické důvody, které mohly vést k „proměně“ českého vojáka v obávaného a uznávaného protivníka. Na východní frontě se mohli Češi domnívat, že v případě zajetí s nimi bude vlídně zacházeno, a naopak velmi složitý terén na italské frontě zabraňoval snadnému

---

¹³⁶ ŠEDIVÝ, s. 129.

¹³⁷ FUČÍK, *Soča*, s. 15.

¹³⁸ VRIČAN, s. 214.

¹³⁹ FUČÍK, *Soča*, s. 18.

přeběhnutí.¹⁴⁰ Jozef Vričan uvádí, že v podzimních bitvách roku 1916 nebyl zaznamenán jediný případ přeběhnutí českého vojáka k Italům. Zároveň se domnívá, že důvodem proměny českých vojáků byl fakt, že považovali Slovinci za své slovanské bratry, ohrožované italských vstupem do války. Slovinci cítili povinnost bránit svou zemi a snažili se ochránit ji před okupací ze strany Itálie. Ke společné obraně mohla vést i bohatá předválečná sokolská spolupráce Čechů a Slovinců.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ ŠEDIVÝ, s. 146.

¹⁴¹ VRIČAN, s. 219.

4 SEDMÝ ZEMĚBRANECKÝ PĚŠÍ PLUK V PLZNI

4.1 Rakousko-uherská zeměbrana

Zeměbrana vznikla za napoleonských válek roku 1809, kdy arcivévoda Karel přiměl císaře Františka I. ke zřízení teritoriálních praporů, které byly složeny z mužů z farských obcí. Ti se pak scházeli jednou za měsíc ke společnému výcviku do krajských středisek. V Čechách se tyto jednotky nazývaly Legie arcivévody Karla. Do bojů pak zeměbranci poprvé zasáhli v bitvách u Aspern a Wagramu téhož roku. Tyto prapory pak fungovaly až do roku 1856, kdy byly rozpuštěny.¹⁴² K obnovení zeměbrany došlo v době rakousko-uherského vyrovnání roku 1867, kdy v prosinci téhož roku vzniklo c. a k. ministerstvo zemské obrany (*Kaiserliches und königliches Ministerium für Landesverteidigung*).

Podle branného zákona, vydaného 5. prosince 1868, měla zeměbrana ve válce podporovat společnou armádu v obraně území monarchie a v míru dohlížet na vnitřní pořádek a bezpečnost.¹⁴³ Po zavedení všeobecné branné povinnosti byla zeměbrana organizována na teritoriálním principu. Nejprve byly zakládány prapory a následně vznikly také pluky a brigády. V prvních desetiletích 20. století došlo k založení také zeměbraneckého jezdeckta a dělostřelectva. V roce 1914 se stala zeměbrana plně srovnatelnou se společnou rakousko-uherskou armádou. V roce 1915 se zeměbranecké pluky přejmenovaly na střelecké.¹⁴⁴ Branný zákon stanovoval dobu služební povinnosti, která činila ve společné armádě a námořnictvu tři roky prezenční služby, sedm let v záloze a následné převedení do zeměbrany. V zeměbraně pak vojáci sloužili buď dva roky, pokud si odsloužili povinnou dobu u společné armády, anebo 12 let, jestliže nebyli z nějakého důvodu do armády povoláni.¹⁴⁵ Mužstvo zeměbrany tvořily dvě skupiny – jednalo se jednak o mužstvo

¹⁴² FUČÍK, Josef, Generál, s. 143.

¹⁴³ KLÁTIL, Karel, *Z historie III. zeměbrany v Předlitavsku. Od znovuzřízení do plukovní organizace (1868–1889)*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z <http://www.kk8lir.com/k-k-landwehr-zemebrana/>.

¹⁴⁴ FUČÍK, Generál, s. 143.

¹⁴⁵ KLÁTIL, Karel, *Z historie III. zeměbrany v Předlitavsku*.

prezenční služby, odvedené přímo k zeměbraně, a také záložní mužstvo přeřazené po splnění prezenční služby a sedmileté zálohy.¹⁴⁶

4.2 Bojové nasazení pluku na balkánské frontě

Plzeňský 7. zeměbranecký pěší pluk byl založen v roce 1889 a jeho velitelem byl v době vypuknutí války Franz Sappe. Kasárna pluku dodnes stojí v Plzni na Štefánikově náměstí a sídlí v nich Krajské vojenské velitelství (viz příloha 3). Dne 31. července 1914 došlo k vyhlášení úplné mobilizace mužů ve věku 19–39 let. Od začátku srpna postupně začaly odjíždět jednotky na frontu, například 19. srpna odjížděl na bojiště také 35. plzeňský pěší pluk. V květnu roku 1915 došlo k realizaci rozhodnutí generálního štábu o výměnách posádek pluků za účelem jejich rozmístění v jazykově cizím prostředí. Jednotky 35. pluku se přesunuly do uherského Székesféhérváru a mužstvo 7. zeměbraneckého pluku do německy hovořícího Rumburku. Toto rozmístění se pak nezměnilo až do konce války.¹⁴⁷

7. zeměbranecký pluk byl součástí 41. zeměbranecké pěší brigády pod velením generálmajora Othmara Panesche, která spolu se 42. zeměbraneckou pěší brigádou tvořila 21. zeměbraneckou pěší divizi, jíž velel polní podmaršál Artur Przyborski. Tyto jednotky byly součástí VIII. pražského armádního sboru pod vedením generála Artura Giesla von Gieslingen (viz příloha 7). Úkolem 5. armády pod vedením generála pěchoty Liboriuse Franka bylo dobytí města Valjeva. Odjezd jednotek plzeňské zeměbrany probíhal ve dnech 3. a 4. srpna. Vlaky směřovaly přes Tábor a Vídeň do Uher a dále pak do města Vinkovci, kam dorazily ve dnech 6. a 7. srpna. Odtud jednotky nastoupily pěší pochod k řece Sávě. Dne 10. srpna se plzeňští zeměbranci přepravili přes Sávu po mostě, který se nacházel asi 2 kilometry od vesnice Crnjelovo Gornje.¹⁴⁸ Následně se jednotky vydaly na další pochod do Bijeljiny, kde se jednotlivé prapory pražské divize soustřeďovaly, spolu s celým VIII. pražským armádním

¹⁴⁶ Roku 1889 vznikl branný zákon, který stanovoval pro zeměbrany zvláštní roční kontingent branců, a byla zároveň vytvořena samostatná náhradní záloha zeměbrany. Do té doby byli k zeměbraně zařazováni bojeschopní branci, kteří zbyli po splnění počtů pro společné vojsko, válečné námořnictvo i jejich náhradní zálohy.

¹⁴⁷ DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 181.

¹⁴⁸ K. k. L. I. R. Pilsen Nr. 7 – Tagebuch über ein Feldzugsperiode gegen Serbien von 28. 7. bis 31. 12. 1914, s. 5. Vojenský ústřední archiv v Praze, fond 7. zeměbranecký pěší pluk – 7. Landwehrlinfaterieregiment (1895–1918).

sborem, jenž se na počátku balkánské ofenzivy nacházel v prostoru Bijeljina a Brčko (viz příloha 9).

Balkánská ofenziva započala přechodem řeky Driny, kterou jako první přecházel VIII. pražský sbor u vesnice Amajlije 12. srpna. Samotný plán přechodu řeky nebyl vojenským velením dostatečně připraven a hlavním problémem se ukázal nedostatek mostních souprav. Vojáci z celé 21. zeměbranecké pěší divize byli po předchozím železničním transportu a dlouhém pochodu Bosnou velmi vyčerpaní a také z toho důvodu dorazili plzeňští zeměbranci do Amajlije až během dne. Přechod řeky pak zahájili o den později v ranních hodinách.¹⁴⁹ V následujících dnech se měla zeměbranecká divize podílet na útoku na město Lešnica. Po jeho obsazení měla dělostřelectvem podporovat útok XIII. sboru na Dobrič. Již před příchodem k městu Lešnica průzkumné jednotky zjistily výskyt značného počtu srbských sil ve směru postupu divize. Ve večerních hodinách 13. srpna dorazili vojáci do obce Novo Selo, přestože se měli podle armádního rozkazu nacházet již ve svazích pohoří Cerska planina.

Dne 14. srpna začaly jednotky 21. zeměbranecké divize stoupat do svahů Cerske planiny (viz příloha 10), kde očekávali střetnutí s protivníkem. Pochodové formace se v důsledku bojů jednotlivých skupin se srbskými komity postupně rozpadaly. V dalším průběhu postupu zasáhla vojáky silná bouřka, takže jednotlivé prapory ztratily definitivně spojení s veliteli.¹⁵⁰ V ranních hodinách 16. srpna přepadly naprosto vyčerpané zeměbrance srbské jednotky podporované dělostřelectvem. Generál Giesl se na základě informací od velitele zeměbranecké divize Przyborského rozhodl pro stažení jednotek a jejich následné soustředění v obci Lipolist.¹⁵¹ Na svazích Ceru se ve večerních hodinách sešly různé roty z pluků zeměbranecké divize, které se zde snažil zachytit a k novému boji zorganizovat generálmajor Alois Podhajský.¹⁵² Zeměbranci zahájili v ranních hodinách 17. srpna ústup do Lipolistu, takže

---

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 8.

¹⁵⁰ FUČÍK, Generál, s. 44.

¹⁵¹ V této situaci ale došlo ke „zmatkům“ v jednotlivých rozkazech. Krátce poté, co byl rozkaz generála Giesla k divizi odeslán, dorazila na velitelství VIII. sboru informace od velitele 41. brigády, podle které byla situace již zvládnuta a zeměbranci brání daný prostor. Giesl tedy svůj původní rozkaz zrušil a nařídil, aby divize zůstala na místě a pokračovala v dalším boji. FUČÍK, Generál, s. 47.

¹⁵² K. k. L. I. R. Pilsen Nr. 7 – Tagebuch, s. 14.

důležitý prostor Cerske planiny byl dobrovolně a za cenu velkých ztrát na životech přenechán Srbům. Velitel balkánských sil generál Potiorek následně vyhlásil nad celou divizí stanné právo, neboť i náčelník štábu Conrad von Hötzen Dorf spatřoval neúspěch srpnové ofenzivy v selhání 21. zeměbranecké divize.¹⁵³ Toto stanné právo následně zrušil císař František Josef I. Dne 19. srpna pak zahájily rakousko-uherské jednotky ústup za Drinu. Plzeňští zeměbranci ustupovali za řeku Drinu o den později a ocitli se tak opět ve vesnici Amajlija.

V září 1914 pak začala nová ofenziva proti Srbsku. Pražská 21. zeměbranecká divize se na počátku nové ofenzivy nacházela na severním břehu řeky Sávy v oblasti Bosut a Sremska Rača, pražská 9. pěší divize v oblasti Sremska Rača a Međaši (viz příloha 11). Operace byla zahájena v noci ze 7. na 8. září přechodem řeky Driny a Sávy. Nejdříve se měl přes řeku přepravit XIII. a následně pak VIII. pražský sbor. Dne 8. září kolem 5. hodiny ranní začal převoz 21. divize a s ní také 7. zeměbraneckého pluku. Přestože převážení pluku začalo se zpožděním z důvodu technických problémů, mělo nakonec hladký průběh a po 8. hodině ranní bylo všechno mužstvo na druhém břehu řeky. Vzápětí narazil I. prapor 7. zeměbraneckého pluku na srbskou pěchotu, kterou se mu podařilo zahnat, takže se postup všech jednotek v oblasti ostrova Parašnice odehrával v relativním klidu.¹⁵⁴ Následně ale k zeměbranecké divizi dorazila informace o problémech 9. pěší divize. Velitel VIII. pražského sboru nařídil zeměbrancům, aby se vydali pěší divizi na pomoc. Jednotlivé jednotky se v nepřehledném terénu, tvořeném například kukuřičnými poli, a ostřelované srbskými děly navzájem ztratily. Kolem 16. hodiny byly jednotky 6. chebského a 28. píseckého zeměbraneckého pluku obklíčeny u vesnice Stara Brana. Přibližně o hodinu později byl vyhlášen rozkaz k ústupu. Podle plukovního deníku se jednotky ocitly v křížové palbě a z důvodu složité situace byl nařízen ústup celé 41. zeměbranecké divize a následné převážení

¹⁵³ HÖTZENDORF, Conrad von, *Aus meiner Dienstzeit 1906–1918. Vierter Band: 24. Juni 1914 bis 30. September 1914. Die politischen und militärischen Vorgänge vom Fürstenmord in Sarajevo bis zum Abschluß der ersten und bis zum Beginn der zweiten Offensive gegen Serbien und Rußland*, Wien, Leipzig, München 1923, s. 464.

¹⁵⁴ Útoku na Parašnici se kromě 7. zeměbraneckého pluku dále zúčastnily 6. zeměbranecký pluk z Chebu, 8. pražský zeměbranecký pluk a 28. zeměbranecký pluk z Písku. K. k. L. I. R. Pilsen Nr. 7 – Tagebuch, s. 41.

jednotek celé divize na vlastní stranu řeky.¹⁵⁵ Jednotky 9. pěší divize se přes řeku dostaly až 9. září v ranních hodinách.

K dalšímu pokusu o přechod řeky Driny došlo 14. září a hlavní útok spočíval na 21. zeměbrancecké divizi, jejímž úkolem bylo dobytí tzv. Dammstraße, což byla hráz vedoucí od soutoku řek Drina a Sáva. Plzeňští zeměbranci se před tímto útokem nacházeli v obci Sremska Rača a ještě před zahájením hlavního útoku se podíleli na bojích u vesnice Kuzmin, který souvisel s postupem 104. domobranecké brigády v okolí města Šabac směrem právě na Kuzmin.¹⁵⁶ Přímé velení operace bylo svěřeno generálu Podhajskému a začalo převozem jednotek na ostrov Parašnice. Postup ostrovem se měl provádět zvolna, aby se jednotky nepromíchaly a neztratily mezi sebou spojení. 21. zeměbrancecká divize měla vázat srbské jednotky u Crne Bary a zároveň ji měla v útoku podporovat část 9. pěší divize se svým dělostřelectvem. Rakousko-uherským jednotkám se 16. září v ranních hodinách podařilo postavit most při ústí Driny, zahájily přechod řeky a následně zaútočily na srbské jednotky. Pražskému VIII. sboru se tedy po několika pokusech podařilo řeku Drinu přejít. Nový útok byl zahájen 17. září v okolí vesnice Jarak, kde jednotky překonaly řeku Sávu a dostaly se do bažinaté oblasti s názvem Mačva. V následujících dnech se plzeňští zeměbranci podíleli na sérii útoků v okolí řeky Sávy, z nichž nejvýznamnějším byly pokusy o dobytí silničního náspu ve dnech 21. a 24. září.¹⁵⁷ Oba útoky se nezdařily a generál Podhajský se pak následně rozhodl pro přerušování útoku a zakopání jednotek.

Boje následně ustaly až do konce října. Důvodem byly jednak povodně na řekách Sáva a Drina, ale i neúspěšné pokusy rakousko-uherských vojsk o další postup. Dne 27. října dosáhla celá zeměbrancecká divize významného úspěchu, neboť se jí spolu s 9. pražskou pěší divizí podařilo vytlačit Srby z důležitého silničního náspu.¹⁵⁸ V následujících dnech srbské jednotky vyklidily své pozice a tím tak skončily boje na soutoku obou řek u vesnice Crna Bara. Na počátku listopadu se 7. zeměbrancecký pluk přesouval ve směru Salaš

---

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 40.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 47.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 60.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 88.

Crnobarski, Klenje, Slepčević do Lipolistu. Odtud pak muži pochodovali k řece Kolubaře a následně k městu Lazarevac, které dobyli 19. listopadu.¹⁵⁹ Zde se pak ale na několik dní ocitli pod palbou srbského dělostřelectva a následně odtud byli staženi k obci Konatice.

Do ústupu rakousko-uherských jednotek z Bělehradu se zapojila i 21. zeměbranecká divize, jejímž úkolem bylo provádění protiútoků, kterým chránila ústup ostatních rakouských jednotek. Plzeňští zeměbranci se pohybovali v okolí města Bělehrad a postupovali přes vesnice Vodice, Resnik, Kněževac, Surčin a Dobanovci, odkud 19. prosince mužstvo odešlo do vesnice Piros, kde zůstalo do konce roku 1914 (viz příloha 12).¹⁶⁰ Dne 26. prosince se novým velitelem 21. zeměbranecké pěší divize namísto odvolaného podmaršála Przyborského stal generál Podhajský, jenž v dalších letech sepisoval své vzpomínky na balkánské tažení. Zmiňoval v nich, že zeměbrance překvapil orientální charakter země a do bojů v letních měsících nastupovali přetížení polní výstrojí v neprodyšných uniformách. Útoky pak byly většinou prováděny zbrkle v nerozvinutých formacích. Podhajský ve své kritice také uvádí, že velitelé praporů jeli na koních v čele kolon, čímž se často stali snadným cílem pro srbské ostřelovače. Přes tuto kritiku nepřestal Podhajský zdůrazňovat, že „zeměbranci se bili dobře“.¹⁶¹

4.3 Bojové nasazení pluku na východní frontě

Plzeňský zeměbranecký pluk se do bojů na východní frontě zapojil jako součást 21. střelecké divize, aby spolu s VIII. pražským armádním sborem pomohl oslabené 3. armádě generála Svetozara Boroeviče v boji v Karpatech. Jednotlivé pluky divize byly během zimy doplněny, a proto je již generál Boroevič netrpělivě očekával jako významnou posilu.¹⁶² Cílem karpatského útoku bylo osvobození pevnosti Přemyšl z ruského obklíčení. Rakousko-

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 120.

¹⁶⁰ Obce Vodice, Resnik a Kněževac dnes tvoří předměstí Bělehradu. Vesnice Piros se dnes nachází v Autonomní oblasti Vojvodina. Deník pluku jasně neuvádí, jakým způsobem se jednotky do Pirosu dostaly. Podle vzdálenosti se ale domnívám, že tam byl pluk dopraven pomocí člunů po Dunaji. Tamtéž, s. 159.

¹⁶¹ FUČÍK, Generál, s. 55.

¹⁶² Zeměbranecká tělesa se na jaře 1915 přejmenovala na střelecká, čímž došlo k formálnímu dovršení jejich rovnocennosti v rámci rakousko-uherské armády. Například 22. prosince 1914 doplnilo 7. zeměbranecký pluk asi 800 mužů z Plzně. K. k. L. I. R. Pilsen Nr. 7 – Tagebuch, s. 160.

uherská 3. armáda měla postupovat přes Dukelský a Užocký průsmyk.¹⁶³ Mužstvo odjíždělo na východní frontu 6. února 1915 v ranních hodinách. Vlaky odjížděly s vesnice Újvidék a směřovaly přes Suboticu do Szegedu a dále do Miskolce. Z něj se pak vydaly směrem k dnešním slovenským hranicím do vesnice Sátorajaujhely, kam jednotky dorazily 9. února v odpoledních hodinách. Dále pak pokračovaly na území dnešního Slovenska do vesnice Koškovce (maďarsky Koskóc) v údolí řeky Laborce, kam přijely během dopoledne 10. února. Po snídani pak vojáci pochodovali pěšky do vesnice Vyšná Radvaň (maďarsky Izbugyradvány).¹⁶⁴

Plzeňští zeměbranci se v údolí Laborce ocitli z toho důvodu, že do této oblasti pronikly ruské jednotky. Rakousko-uherské armádní velení se proto rozhodlo využít 21. střeleckou divizi k vytlačení protivníka. Velení následně přijalo rozhodnutí, že příjíždějící divize z balkánské fronty budou neprodleně nasazeny mezi jednotky generála Boroeviče a pouze 41. střelecká brigáda bude použita k protiútoku v údolí Laborce (viz příloha 13).¹⁶⁵ Podle informací z plukovního deníku se měl 6. zeměbranecký pluk z Chebu přesunout do postavení u vesnice Vyšné Čabiny (maďarsky Hegyescsaba),¹⁶⁶ plzeňští zeměbranci měli zajišťovat oblast v okolí vesnice Volica (maďarsky Ökröske).¹⁶⁷ V dalších dnech se pak jednotky přesunuly do obce Sukov (maďarsky Szukó), kde se jim podařilo porazit ruské vojáky a vytlačit je z této oblasti.¹⁶⁸ V následujících dnech však útok brigády ustal, neboť musela ve velmi těžkých bojích opakovaně odrážet ruské protiútoky. Jelikož boje nadále nepostupovaly, rozhodl se generál Boroevič na konci února pro obnovení postupu. Rakousko-uherská vojska se přeskupila a střelecká divize postupovala údolím řeky

---

¹⁶³ PÓLCHŁOPEK, Waldemar, *Prvá světová vojna v Nízkyh Beskydách*. In: MIKITA, Miron, BAČA, Michal, BILANINOVÁ, Gabriela (ed.), *Prvá světová vojna. Pozabudnuté cintoríny*, Svidník 2006, s. 47.

¹⁶⁴ Tagebuch, s. 18. Vojenský ústřední archiv v Praze, fond 7. zeměbranecký pěší pluk – 7. Landwehrinfanterieregiment (1895–1918). Od roku 1964 tvoří Vyšná Radvaň (Izbugyradvány) spolu s Nižnou Radvaní (Laborczradvány) obec Radvaň nad Laborcom.

¹⁶⁵ FUČÍK, Generál, s. 61.

¹⁶⁶ Od roku 1964 tvoří Vyšné Čabiny spolu s Nižnými Čabinami obec Čabiny. Po roce 1913 byla k Vyšným Čabinám (Felsőcsabény) připojena obec Hřbkovské Čabiny (Hegyescsaba). Proto jsou možné oba názvy v maďarštině. Více k tomu na internetové stránce Entwicklung slowakischer Ortsnamen im Zeitraum von 1773–1997. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://exonyme.bplaced.net/Board/Thread-Entwicklung-slowakischer-Ortsnamen-im-Zeitraum-von-1773-1997-Alle-Gemeinden>.

¹⁶⁷ Tagebuch, s. 18.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 34.

Laborce směrem k Borovu.¹⁶⁹ Postup ztěžovalo počasí, kdy se oblevy střídaly se sněhovými vánicemi. Ani plán útoku se jednotkám nedařilo plnit, neboť ruské jednotky nadále zůstávaly ve svých postaveních v horách a jejich první sledy činily Rakušanům velké ztráty. Po zastavení rakousko-uherského postupu, ke kterému došlo zřejmě na počátku března, naopak Rusové přešli do protiútoků, jenž směřoval i proti 21. střelecké divizi. Ta ruské útoky odrážela v okolí obce Sukov (Szukó).¹⁷⁰ Následně opět zavládl na karpatském úseku fronty klid, který se rozhodlo využít ruské velení k provedení útoku a následnému vpádu do Uher. Na základě informací o plánech protivníka se rakousko-uherské jednotky 1. dubna přeskupily.¹⁷¹ Rusové pak útočili dvěma směry – nad Bardejovem, kde došlo ke střetu 28. pěšího pražského pluku s legionářskou Českou družinou, a v údolí Laborce, které bránila 21. střelecká divize v okolí vesnice Vyšné Čabiny (Hegyescsaba). Ruské jednotky postupovaly údolím Laborce, podařilo se jim obsadit vesnici Stropkov a blížily se k městu Humenné. Ale od 3. dubna se začala situace rakousko-uherských jednotek v Karpatech postupně zlepšovat a podařilo se jim dobýt zpět velkou část ztraceného území. Ofenziva v Karpatech si na obou stranách vyžádala obrovské ztráty na životech, bojový stav u 21. střelecké divize klesl na méně než 2700 mužů. Plukovní deník uvádí, že v bojích ve dnech 4. a 5. dubna zahynulo přibližně 120 vojáků. Ti pak byli 6. dubna spolu s asi 56 vojáky berounského 88. pěší pluku a 21 vojáky z německého 140. pěšího pluku, jenž byl součástí sboru generála Georga von der Marwitz, pohřbeni ve čtyřech masových hrobech u obce Vyšné Čabiny.¹⁷² V následujících dnech byla celá 21. střelecká divize stažena z fronty k doplnění a odpočinku. Velitel divize generál Podhajský pak ve svých vzpomínkách označil boje v Karpatech za kritické. Rusové byli daleko početnější a lépe vyzbrojení, naopak rakousko-uherská armáda proti nim nastupovala v řídkých rojnicích bez záloh. V důsledku obtíží způsobených zimou v Karpatech se pak množily případy sebepoškozování či sběhnutí k nepříteli. Jakékoliv sběhnutí

¹⁶⁹ Celá 21. střelecká divize nyní patřila ve skupině tvořené 2. pěší divizí z Jaroslavy a očekávanou 45. střeleckou divizí z Přemyšlu. Celé skupině velel podmaršál Josef Krautwald. FUČÍK, Generál, s. 62.

¹⁷⁰ Tagebuch, s. 49.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 72.

¹⁷² Tamtéž, s. 90. Dnes se v obci nacházejí dva hřbitovy, přičemž výše zmiňovaný je nazýván Vyšné Čabiny I. a je na něm pohřbeno 480 vojáků z německé, rakousko-uherské a ruské armády. Dochovaly se seznamy pohřbených, podle kterých lze dnes identifikovat 175 vojáků. Více k tomu uvádí DROBNÁK, Martin, *Vojnové cintoríny z prvej svetovej vojny v obci Čabiny*. 18. 7. 2009. [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://www.kvhbeskydy.sk/index.php/2009/07/18/vojenske-cintoriny-z-prvej-svetovej-vojny-v-obci-cabiny/>

vojáků pak jejich „bývalí“ spolubojovníci okamžitě poznali, protože přeběhlík prozradil veškeré informace o rakousko-uherských pozicích. Ty pak bezprostředně ostřelovalo ruské dělostřelectvo.¹⁷³ V dnešní době je ale těžké hodnotit chování rakousko-uherských vojáků nejen v Karpatech, ale i na srbské frontě. Špatně vycvičení příslušníci zeměbrany a domobrany se náhle ocitli uprostřed válečné vřavy, s chatrnou výzbrojí a nedostatkem jídla a pití. Z důvodu tohoto šoku pak snadno podléhali myšlenkám na útěk k nepříteli.

4.4 Další působení pluku na frontách

Jelikož se rakousko-uherské armádní velení nadále obávalo možného ruského vpádu do uherské nížiny, rozhodlo se ve spolupráci s německým velitelstvím k prolomení východní fronty a k zatlačení ruských jednotek do Haliče. K rozhodujícímu útoku byla vybrána oblast okolo Gorlice. Soustředění rakousko-uherských jednotek probíhalo od druhé poloviny dubna a 21. střelecká divize se ocitla jako součást 3. armády u vesnice Uście Gorlickie. Celé 3. armádě se podařilo vyhnat ruské jednotky z výšin nad městem Gorlice. Následně se zeměbranecká divize postupně přesouvala k Dukle a dařilo se jí energickým bojem porážet další ruské jednotky. Dne 4. května 1915 byla ruská fronta prolomena v šířce 60 kilometrů a rakousko-uherská armáda dobyla město Tarnów. Pražská střelecká divize byla následně převedena do armádní zálohy a 10. května se po železnici přesunula do Tarnówa. Pak se zapojila do série bojů u řeky San, jejichž výsledkem bylo překročení řeky a další postup jednotek až 100 kilometrů do hloubky fronty. Bojové nasazení střelecké divize na východní frontě však stále neustávalo. Jak poznamenává historik Josef Fučík: *„Kde to v tomto období bojů na východní frontě hořelo, tam najdeme Podhajského a jeho střelce.“*¹⁷⁴ Divize se zúčastnila bojů o Lvov. Na počátku července dosáhla významného úspěchu u Krašniku, kde porazila ruskou přesilu a pronikla do hloubky protivníkovy linie. Na začátku srpna se pak zapojila do bojů u Lublinu, kde se jim podařilo vytlačit Rusy z jejich zákopů. V podzimních měsících se pražští střelci zapojili mimo jiné do bojů v okolí města Lutsk, kde byli nasazováni do série útoků bez dělostřelecké přípravy. V této době docházelo na východní frontě k vzájemnému kombinování

¹⁷³ FUČÍK, Generál, s. 66.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 72.

již málo početných rakousko-uherských vojenských útvarů, takže střelecká divize se velmi často ocitala pod různým velením a byla velmi rychle přesouvána na různá bojiště. V listopadu 1915 pak byla 21. střelecká divize odeslána jako záloha vojskové skupiny k městu Lutsk.¹⁷⁵

Na počátku roku 1916 se musela celá 21. střelecká divize přesunout během úmorného dvoutýdenního pěšího pochodu podél celé fronty do oblasti Dněstru a k hranicím Besarábie. Na místo dorazila v polovině ledna a ihned se zapojila do bojových akcí, které spočívaly v bránění fronty na řece Dněstr. V červnu byla zahájena tzv. Brusilovova ofenziva, na jižním úseku východní fronty znamenala porážku rakousko-uherských vojsk v okolí měst Chernivtsi, Vikno a Zalishchyky.¹⁷⁶ Pohyb na frontě se následně na delší dobu zastavil a ustrnul v zákopové válce (viz příloha 14). Na začátku roku 1917 se 21. střelecká divize nacházela v zákopech nedaleko města Stanisławów (jedná se o dnešní ukrajinské město Ivano-Frankivsk).

Na počátku května 1917 pak obdržela 21. střelecká divize rozkaz o přesunu na jihozápadní frontu, kam první jednotky dorazily v červnu. Ihned se přemístily do prostoru Banjšické náhorní plošiny. V této době byl nečekaně odvolán velitel divize generál Podhajský a stal se pracovníkem ministerstva zemské obrany, kde posuzoval možné zproštění zeměbranců od vojenské služby. Na jeho místo u divize nastoupil generálmajor Karl Haas. Do své funkce se pak Podhajský vrátil v září téhož roku.¹⁷⁷ Divize se zúčastnila 11. bitvy na Soče a následného vyklízení Banjšické náhorní plošiny. V říjnu se divize na základě rozkazu přesunula do Tyrol. Zde přečkala zimu v prostoru Planiny sedmi obcí. Na počátku února 1918 byla 21. střelecká divize podřízena ministerstvu války jako asistenční těleso pro Halič a Moravu. V polovině roku se pak divize na jihozápadní frontu vrátila.

---

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 81.

¹⁷⁶ Besarábie je historické území mezi Dněstrem, Prutem a Černým mořem. Po první světové válce připadla Rumunsku. Tamtéž, s. 90.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 110.

5 KONKRÉTNÍ OSUD VOJÁKA BĚHEM VÁLKY

5.1 Rakouská domobrana

Rakouská domobrana vznikla na základě císařského nařízení z 18. ledna 1887, jež se týkalo království a zemí na říšské radě zastoupených, s výjimkou Vorarlberska a Tyrol. Zřízení domobrany mělo přispět k zesílení branné moci podunajské monarchie a k úkolům patřilo podporování armády a zeměbrany, které spočívalo v převzetí různých pomocných služeb technického, správního či zdravotního charakteru. Domobrana měla dále sloužit v pevnostech, posádkách a v dobytých územích, dále ke střežení hranic a hájení země a nakonec k „*výpomocnému nahražování ztrát při armádě, válečném loďstvu a zemské obraně*“.¹⁷⁸ Domobranecké okresy a velitelství byly podřízeny velitelstvím zeměbrany a okresy zeměbrany se ve většině případů shodovaly s domobraneckými. Okresy tak měly stejné pojmenování a čísla. Mužstvo domobrany se dělilo na dvě skupiny, tzv. výzvy. První výzva zahrnovala muže ve věku od 19. do dokončeného 37. roku, druhá výzva pak zahrnovala muže od 38. do 42. dokončeného roku života. Domobranci se povolávali k doplnění vojska, pokud již nedostačovaly náhradní zálohy daného vojska, námořnictva nebo zeměbrany.¹⁷⁹

Domobranecká povinnost nabývala platnosti pouze v případě války. Zařazení domobranců se lišilo podle toho, zda prodělali vojenský výcvik. Vycvičení a tělesně zdraví domobranci se zařazovali do tzv. skupiny bojujících, ti, kteří nesloužili v armádě či nebyli dostatečně tělesně zdatní, patřili do tzv. skupiny nebojujících. Mezi bojující se obvykle zařazovali domobranci první výzvy, ale v případě potřeby mohli být mezi ně zařazeni i domobranci druhé výzvy, kteří prošli vojenským výcvikem. Od služby u domobrany pak byli zcela zproštěni muži se špatným zdravotním stavem a ti, kteří byli zaměstnáni v úřadech nutných pro vedení války (jednalo se například o zaměstnance železnic, politických úřadů či výrobních závodů, nezbytně potřebných pro vedení války).¹⁸⁰ Evidence mužstva domobrany náležela především

¹⁷⁸ *Nařízení o domobraně vydané ministerstvem zemské obrany dne 19. ledna 1887*, Praha 1887, s. 5.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 62.

¹⁸⁰ Skupina tzv. bojujících tvořila samostatné domobranecké oddíly, které se používaly pro strážení či ochranu vnitrozemí, pro doplňování ztrát v poli a obsazení a střežení dobytých míst mimo hranice říše.

domovským obcím a obcím pobytu, jejichž úřady byly povinny vést seznamy všech domobranců do obce příslušných či v ní bydlících. Všichni příslušníci domobrany se pak museli každoročně přihlásit v místě svého pobytu.

V zákoně o domobraně z roku 1886 se uvádělo, že má být využita k hlídání hranic a obraně země, ale „*když by okolnosti toho vyžadovaly, aby výjimečně užilo se domobrany mimo společný obvod království a zemí na radě říšské zastoupených, třeba jest k tomu zmocnění zákonem říšským*“.¹⁸¹ Podle nového zákona z května 1915 byla domobranecká povinnost prodloužena až do 50. roku života a zároveň se změnil i charakter tzv. výzev. První výzva se nyní vztahovala na muže, kteří v daném roce ukončí 18. rok života až do konce roku, ve kterém dosáhnou 42. roku života. Druhá výzva se pak týkala mužů od 43. do 50. roku života.¹⁸² Zákon také stanovil, že domobrany může být použito i mimo hranice užší vlasti.

Domobranecké pěší pluky vznikly až po vyhlášení mobilizace na přelomu července a srpna 1914. Domobranecký pěší pluk č. 7 z Plzně se stal spolu se 6. chebským, 8. pražským, 28. píseckým a 29. českobudějovickým plukem součástí 95. pražské domobranecké pěší divize pod velením generálmajora Richarda Rostoczila. Tato pražská divize pak byla začleněna do armádního sboru, kterému velel generál Heinrich Kummer von Falkenfeld. Tento sbor se skládal kromě 95. domobranecké pěší divize ze 106. olomoucké domobranecké pěší divize, 110. domobranecké pěší brigády a 7. jezdecké divize (viz příloha 8).¹⁸³

5.2 Osud konkrétního vojáka

Můj prapradědeček Jan Kříž se narodil 28. dubna 1876 v obci Radkovicce, která podle tehdejšího správního uspořádání patřila do okresu Přeštice. V roce 1897 pak rukoval k tříleté prezenční vojenské službě u 35. plzeňského pěšího pluku, kterou ukončil roku 1900. Následně ho vojenské úřady evidovaly po dobu sedmi

---

Skupina tzv. nebojících pak sloužila beze zbraně v různých službách (například technických, administrativních, dopravních či zdravotnických). *C. k. domobrana – K. k. Landsturm*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.landsturm8.com/c-k-domobrana/>.

¹⁸¹ *Domobranec. Jeho povinnosti a práva za nynější války*, Praha 1915, s. 4.

¹⁸² Tamtéž, s. 7.

¹⁸³ *Historie 8. pražského domobraneckého pluku*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.landsturm8.com/historie-pluku/>.

let jako rezervu, přičemž musel absolvovat střelecké cvičení a zároveň se pravidelně hlásit u plzeňského pluku. Do roku 1909 byl evidován jako člen 7. zeměbraneckého pluku v Plzni u 8. polní roty. Po propuštění ze zeměbrany obdržel tzv. pas domobranný (Landsturmpaß), jenž mimo jiné uváděl dobu povinnosti u domobrany a potvrzoval přihlášení u příslušné obce pobytu. Z jeho kmenového listu, viz příloha 25, dále vyplývá, že byl v roce 1914 mobilizován, přesně 29. července. Veškeré informace pak končí sdělením, že zemřel 21. dubna 1915 v obci Zaborów, jež se nachází v okrese Brzesko v Haliči. Pochován byl o den později 22. dubna tamtéž. Tato informace byla do jeho kmenového listu zanesena až v roce 1919.¹⁸⁴ Na náhrobku je pak uveden jako příslušník 7. domobraneckého pluku (viz příloha 24).¹⁸⁵

Toto byly jediné údaje, které jsem měla k dispozici. Mým cílem bylo provést alespoň částečné zmapování osudu prapradědečka od mobilizace 29. července 1914 do data úmrtí 21. dubna 1915. Protože není k dispozici primární zdroj, týkající se 7. domobraneckého pluku,¹⁸⁶ musela jsem použít pouze sekundární zdroje. Ty obsahují charakteristiku pohybu a bojů, kterých se zúčastnil armádní sbor generála Kummera a jeho 95. domobranecká divize. Domobraneckou divizi blíže sleduji prostřednictvím zpracovaných informací o 8. domobraneckém pluku z Prahy. Do bojů na haličské frontě nastupovaly ve stejné době i další jednotky z doplňovacího obvodu Plzeň. Jednalo se o 35. pěší pluk a 6. prapor polních myslivců. Plzeňský 35. pěší pluk i 6. prapor polních myslivců patřily jako součást 19. pěší divize do 4. armády pod velením generála Moritze von Auffenberg (viz příloha 6). Protože nebyla předem vyloučena možnost kontaktu nebo společného nasazení do bojů domobranců a jednotek 4. armády, sledovala jsem i tuto stopu. Jako doplňující údaje také používám seznamy identifikovaných hrobů pohřbených vojáků na haličském bojišti (viz přílohy 20, 21 a 22), abych doplnila mozaiku o možném rozmístění jednotek.

Jak již bylo uvedeno výše, 7. domobranecký pěší pluk se stal součástí 95. domobranecké pěší divize. Úkol celého Kummerova sboru spočíval

¹⁸⁴ Vojenský ústřední archiv v Praze, fond Vojenské kmenové listy (sbírka)–(1750–1910).

¹⁸⁵ *Zaborów – vojáci z českých zemí*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://ee.valka.cz/doc/img/1766.jpeg>.

¹⁸⁶ K 7. domobraneckému pluku se žádné dokumenty nedochovaly.

v proniknutí do Haliče a zejména ve výpomoci hlavním armádním sborům. Kummerův sbor se zúčastnil výpadu na sever do Ruského Polska (15. srpna 1914) a tzv. pohraniční bitvy v Haliči (od 20. srpna do 11. září 1914), kde bojoval na levém křídle 1. armády v prostoru severně od soutoku řek Visly a San, směrem na Josefów a Opole Lubelskie. V době od 3. září do 14. září byl armádní sbor pod přímým velením 1. armády generála jezdeckva Viktora Dankla.¹⁸⁷ V rámci tzv. pohraniční bitvy v Haliči probíhaly lokální boje u Rudniku na Bystrzyci, Bychawy, Chodelu, Opole Lubelskie, Krasnystawu, na řece Kamienna, u Polichny, Zaklikówa, Goraje, Wyznice (viz přílohy 15, 16 a 17).¹⁸⁸

Jedinou dostupnou autentickou informací o pohybu 95. domobranecké divize přináší vzpomínky Augustina Havlíka, příslušníka 8. pražského domobraneckého pluku, který 27. července 1914 nastoupil do kasáren ve Vršovicích: *„Z Vršovic po vyzbrojení jsme měli jeti dne 15. srpna do Srbska, ale teprve 18. srpna přišel rozkaz jeti - na Rusko. Jeli jsme přes Bohumín do Krakova, kde jsme po odpočinku hned druhý den šli proti Rusům směrem na Pinczov - Chmielnik, Opatów, přes řeku Vislu na Josefov, kde jsme měli dne 30. srpna 1914 první srážku s Rusy. Byli jsme v zákopech asi 8 dnů a při náporu Rusů jsme musili zpět přes Annopol u řeky Visly až k řece Sanu, kde jsme se 3 dny udrželi a zase po ústupu jsme šli podél trati k městečku Mielce. Tam jsme nasedli téměř do posledního vlaku a odjížděli zpět přes Tarnov do Krakova, kde jsme prodělávali znovu výcvik až do obležení Krakova Rusy. V říjnu 1914 jsem se setkal v Krakově s br. učitelem Moníkem ze Smiřic. Koncem října jsme musili z Krakova ven do tzv. „verků“. Civilní obyvatelstvo odjíždělo z města; kdo zůstal, musel mít na 3 měsíce potravu. Tou dobou obléhali Rusové už Krakov. V listopadu 1914 jsme podnikli výpad proti Rusům směrem severním, kde před námi padly již 3 pluky rakouské. 18. listopadu 1914 jsme obešli půl Krakova, kde všude jsme narazili na Rusy. Přišli jsme do města Skaviny; tou dobou Rusové ustupovali již od Krakova. Po krátkém odpočinku jsme šli k městečku Březsko, kde jsme byli přes zimu 1914. V městě Březsku bylo 2. armádní velitelství, kam přijel v březnu 1915 německý císař Vilém. Jednalo se o průlom u Gorlice, který se pak v květnu 1915 uskutečnil.*

¹⁸⁷ 106. domobranecká divize zůstala pod velením 1. armády až do 23. ledna 1915.

¹⁸⁸ NOVOZÁMSKÝ, s. 35.

*Březskom projíždělo tehdy smírem ke Gorlici mnoho říšsko-německých divisí a průlom se zdařil. Po ústupu Rusů od Gorlice jsme se dostali do města Tarnova, kde jsme se dověděli od civilního obyvatelstva, že tam bojovala již Česká družina při ruské armádě. Česká družina zanechala v Tarnově mnoho letáků (hlavně pro české pluky v rakouské armádě) o přeběhnutí na stranu Rusů a o zahraničním českém odboji proti Rakousku. Pak jsme bojovali na různých ruských bojištích, až přišla v březnu 1916 zpráva, že se 8. domobranecký pluk rozpouští a nás rozdělili k různým plukům, hlavně německým a maďarským.*¹⁸⁹

Při sledování pohybu 35. pěšího pluku a 6. praporu polních myslivců, vycházím z rozmístění rakouských sil v Haliči v srpnu 1914, které se rozvinuly na čáře od horního Dněstru, přes Lvov po řeku San. 4. armáda (včetně 19. pěší divize) zajišťovala severovýchod této oblasti a od 26. srpna 1914 se zúčastnila bitvy u Komarówa. Tato bitva skončila 1. září obsazením Komarówa. Dne 7. září byl útok Rusy zastaven, a protože hrozilo obklíčení jednotek, opustila část 4. armády východní Halič. Později musela 4. armáda opustit i střední Halič a ztratila tak postavení na řece San. Dne 9. října byla díky protiútoků německé 9. armády a části rakousko-uherských jednotek osvobozena posádka v pevnosti Přemyšl a zároveň Rakušané získali zpět západní břeh řeky San až po její ústí do Visly. 19. pěší divize jako součást XVII. sboru se 15. října neúspěšně pokusila o vytvoření předmostí na východním břehu řeky San v oblasti Jaroslawy. Dne 10. prosince se zvýšil tlak ruské armády a celý XVII. sbor musel ustoupit až před Krakov. Po 15. prosinci zahájili Rusové ústup a fronta se díky naprostému vyčerpání vojsk ustálila na linii řek Pilica - Nida - ústí Dunajce - Gorlice. Boje tak přešly v zákopovou válku. V tomto postavení fronta setrvala až do ofenzívy v oblasti Gorlice, zahájené 2. května 1915.

Na základě vyhodnocení těchto informací usuzuji, že se můj prapradědeček Jan Kříž účastnil s největší pravděpodobností výpadu armádního sboru gen. Kummera na sever do Ruského Polska a tzv. pohraniční bitvy v Haliči (žádné informace o převelení domobraneckých jednotek k jiným

¹⁸⁹ *Vzpomínky domobrance Augustina Havlíka. Vzpomínky Landšturmáka 8. domobraneckého pluku Praha. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.landsturm8.com/vzpominky-domobrance-augustina-havlika/>.*

vojenským uskupením v té době jsem nezjistila). Podle umístění jednotek předpokládám, že se prapradědeček zúčastnil 30. srpna 1914 bitvy u Opole Lubelskie (viz příloha 17). V první polovině září 1914 se pak přesunul s jednotkami 95. domobranecké divize přes Tarnów do Krakova. V říjnu a listopadu byla nucena ustoupit ke Krakovu také 4. armáda, kterou na levém křídle kryla 2. armáda a na pravém křídle 3. armáda. 1. prosince začala bitva u Limanowe-Lapanówa, která skončila 15. prosince, kdy Rusové ustoupili k Tarnóvu a Sanoku. V této době mohlo dojít ke kontaktu domobranců s příslušníky 35. pěšího pluku, 6. praporu polních myslivců a dokonce i 7. zeměbraneckého pluku, jenž se ke Krakovu přesunul z karpatského bojiště. Fronta se ustálila na linii Opatowiec a Tarnów, kde probíhaly pouze lokální průzkumné výpady a přestřelky vojenských hlídek. Tato situace trvala až do začátku ofenzívy u Gorlice, které se ale prapradědeček nemohl již zúčastnit.

Z kmenového a úmrtního listu prapradědečka vyplývá, že 21. dubna utrpěl střelné zranění hlavy a ramene, při lokální přestřelce („... byl v poli“), pravděpodobně na hlídce, na bojové linii v okolí Zaborówa. Frontová linie se nacházela na řece Dunajec přibližně 10km od Zaborówa. Na následky zranění ještě téhož dne zemřel. Na hřbitově v Zaboróvě (Cmentarz wojenny nr. 263 Zaborów) je pohřbeno v označených jednotlivých hrobech celkem 16 příslušníků českých jednotek, z toho čtyři z doplňovacího okresu Plzeň.¹⁹⁰ K poslednímu odpočinku se tak setkali na jednom místě příslušníci tří plzeňských vojenských jednotek (35. pěší pluk, 7. domobranecký pěší pluk a 6. prapor polních myslivců) ze dvou vojenských uskupení, 4. armády (19. pěší divize) a armádního sboru gen. Kummera (95. domobranecké pěší divize).

---

¹⁹⁰ FJB VI. † 17. 12. 1914; IR 35 † 10. 1. 1915; IR 35† 9. 2. 1915; LIR 7 † 22. 4. 1915. *Zaborów – vojáci z českých zemí*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://ee.valka.cz/pages/dokument.php?id=1979>.

6 ZÁVĚR

První světová válka znamenala ve své době doposud největší válečný konflikt. Na jejích frontách bojoval podle některých odhadů až 1 milion vojáků pocházejících z českých zemí. Velká většina z nich pak v rámci rakousko-uherské armády. Bohužel tato kapitola českých dějin nebyla dosud v české historiografii až na výjimky příliš zmiňována. Větší pozornost se pochopitelně zaměřovala na osudy legionářů.

Ve své práci jsem se věnovala českým vojákům v rakousko-uherské armádě během první světové války. Mým cílem bylo přiblížit působení těchto vojáků na frontách a pak blíže charakterizovat 7. zeměbranecký pěší pluk z Plzně a jeho nasazení v bojích. Ve své práci jsem se také snažila objasnit osud svého prapradědečka, který sloužil u 7. domobraneckého pluku.

V úvodu diplomové práce jsem se zabývala situací v evropské politice a vznikem aliancí, které se následně utkaly ve světové válce. Pokusila jsem se také ve stručnosti objasnit roli německého kancléře Otto von Bismarcka v tehdejší evropské politice. Snahou kancléře bylo vytvořit z Německa prvořadou kontinentální velmoc. Za tímto účelem vznikl tzv. Bismarckův systém, tvořený množstvím složitých smluv, jejichž cílem byla diplomatická izolace Francie. Postupný růst vlivu Německa ale zákonitě ovlivnil i situaci Rakouska-Uherska, které ostatní velmoci pomalu přestávaly považovat za záruku stability a míru ve střední a jihovýchodní Evropě. V 80. letech 19. století upevnily Rakousko-Uhersko a Německo své mocenské postavení, ale zároveň došlo ke zhoršení vztahů obou států s Ruskem. Lze říci, že ačkoliv se Bismarck snažil především upevňovat mocenské postavení Německa, zároveň si uvědomoval, že je nutné udržovat i přátelské vztahy s Francií a Ruskem. Očekával totiž jejich možné vzájemné spojení, a proto se snažil o usmíření s Francií tím, že podporoval její koloniální expanzi. S Ruskem pak v roce 1887 uzavřel tzv. Zajišťovací smlouvu, ale ani ta nepřinesla přátelské vztahy kvůli ekonomickým problémům Ruska. Od přelomu 19. a 20. století se vztahy mezi evropskými velmocemi nadále zhoršovaly. Přispěla k tomu opět Východní otázka, ale i první a druhá marocká krize z let 1905 a 1911 a balkánské války z let 1912 a 1913. V další části úvodní kapitoly jsem se pokusila charakterizovat rakousko-

uherskou brannou moc, která patřila v porovnání s ostatními armádami bojujícími ve světové válce mezi nejkomplicovanější organizace. Armáda tvořila jednotící sílu celé říše, ale jejím největším problémem byla národnostní a etnická rozmanitost.

Nejrozsáhlejší kapitola celé práce s názvem „Bojové nasazení rakousko-uherské armády“ se nejprve věnuje průběhu mobilizace. Vyhlášení války Srbsku 28. července 1914 vyvolalo u veřejnosti válečné nadšení. Lidé zároveň považovali válku proti Srbsku za legitimní a věřili v její brzký konec. Mobilizace měla hladký průběh, neboť vojáci si uvědomovali své povinnosti vůči monarchii. V této době ještě Vídeň považovala válku za krátký konflikt. Ten ovšem po všeobecné mobilizaci ruské armády přerostl v konflikt evropský.

Dále jsem v této kapitole blíže zkoumala bojové nasazení českých vojáků na frontách světové války. Boje na balkánské frontě jsou především charakteristické podceněním protivníka ze strany rakousko-uherského armádního velení. Srbští vojáci své velké zkušenosti mimo jiné získali v balkánských válkách. Naopak rakousko-uherským vojákům chyběl dostatečný výcvik a materiální zabezpečení. Jednotky pak do bojů nastupovaly většinou bezprostředně po dokončení náročného pochodu, útoky se prováděly bez dostatečné taktické a dělostřelecké přípravy. Je možné konstatovat, že vinu na špatném průběhu války na Balkáně má velitel balkánských sil polní zbrojmistr Oskar Potiorek. Ten se podle některých názorů snažil odčinit své selhání při sarajevském atentátu a nerespektoval příkaz vrchního velení armády, aby se především pokusil zabránit možnému vpádu Srbů do Uher.

Boje na východní frontě přinesly českým plukům nesmírné ztráty na životech. Dalším problémem byly případy, kdy se části pluků dobrovolně vzdávaly a přecházely do ruského zajetí. První takové případy byly zaznamenány již v průběhu letního tažení roku 1914, ale opakovaly se během celého období bojů na východní frontě. Jedním z nejznámějších případů je sběhnutí části 28. pražského pěšího pluku na jaře 1915, jenž byl následně pro výstrahu rozpuštěn. Již vyšetřování divizního soudu konstatovalo, že se částí pluku bránily ruskému útoku a do ruského zajetí se dobrovolně odebrala pouze malá část pluku. Přesto byl případ 28. pěšího pluku použit jako „typický případ“

chování českých vojáků v rakousko-uherské armádě. Z dnešního pohledu je ale těžké hodnotit chování některých českých vojáků na balkánské nebo východní frontě. Podle mého názoru se vojáci velmi těžko vyrovnávali se šokem po příchodu na bojiště. Při mobilizaci se všichni domnívali, že válka nebude mít dlouhého trvání. Ale setkání s výborně vyzbrojenými a vycvičenými srbskými vojáky či daleko početnějšími Rusy rakousko-uherské vojáky překvapil. Pokud k tomu ještě připočteme často chaotické příkazy a rozkazy velitelů nelze se divit, že se začaly množit případy sebepoškození nebo sběhnutí k nepříteli. Zároveň ale nelze říci, že by se všichni čeští vojáci na těchto dvou frontách chovali jako zbabělci, hledající první možnost ke sběhnutí k nepříteli. Zvláštním paradoxem pak je, že naopak při bojích na jihozápadní frontě byly české pluky hodnoceny jako spolehlivé, výkonné, s dobrou kázní a bojovou morálkou. Čeští vojáci dokonce patřili k nejlepším ze všech národů bojujících v rakousko-uherské armádě. Na otázku, proč tomu tak bylo, ale nelze najít jednoznačnou odpověď. Jedním z možných vysvětlení je skutečnost, že Češi na této frontě již předtím získali bojové zkušenosti, neboť většina jich přicházela do Itálie z ostatních front, kde zažili kruté bitvy, jež je ovlivnily. Boje na jihovýchodní frontě navíc probíhaly ve velmi náročném terénu proti houževnatému a silnému protivníkovi, takže jakákoliv chyba nebo nepozornost by znamenaly veliké ohrožení. Zároveň vstup Itálie do války proti bývalému spojenci se všeobecně považoval za zradu.

Ve druhé části diplomové práce jsem se konkrétně zabývala působením 7. zeměbranceckého pluku a osudem svého prapradědečka, který zahynul při bojích v Haliči jako příslušník 7. domobranceckého pluku. O jeho osudu jsem měla na počátku dvě informace. Jednak to byl kmenový list vojáka, na kterém bylo u údaje o mobilizaci uvedeno razítko 7. zeměbranceckého pluku. Druhou informací byl nápis na náhrobku, kde byl uveden jako příslušník 7. domobranceckého pluku. Chtěla jsem zjistit, zda spolu bojové nasazení obou pluků nějak souviselo. Zjistila jsem, že 7. domobrancecký pluk byl součástí 95. pražské domobrancecké pěší divize, která se pak ocitla jako součást záložních jednotek pod velením generála Heinricha Kummera von Falkenfeld na východní frontě v Haliči. Tyto záložní jednotky pak bojovaly v okolí Krakova. Naopak 7. zeměbrancecký pluk se zúčastnil bojů na balkánské frontě, odkud se

přesunul na bojiště v Karpatech a až později ke Krakovu. Při zkoumání osudu svého prapradědečka jsem zjistila, že mobilizaci příslušníků domobraneckých pluků měla na starost jednotlivá velitelství zeměbraneckých pluků a proto se v dokumentech objevuje 7. zeměbranecký pluk.

Přínosem práce je podle mého názoru to, že jsem se alespoň částečně pokusila o pohled na působení českých vojáků v rakousko-uherské armádě. Jedná se ovšem o tak rozsáhlou problematiku, že každé vojenské jednotce nebo bojové frontě by mohla být věnována samostatná práce. Dalším přínosem je pak zmapování osudu zeměbraneckého a domobraneckého pluku z Plzně, který doposud v žádné literatuře nebyl konkrétně zpracován. Většina literatury se totiž zabývá pohybem zeměbraneckých divizí nebo brigád, ale ne konkrétního pluku. To dokládá i skutečnost, že ve Vojenském ústředním archivu v Praze není k dispozici žádný fond o 7. domobraneckém pluku a fond 7. zeměbraneckého pluku je doposud nezpracovaný.

7 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

7.1 Nevydané prameny

- Vojenský ústřední archiv, Praha.

Fond 7. zeměbranecký pěší pluk – 7. Landwehrintanterieregiment (1895–1918).

- Vojenský ústřední archiv, Praha.

Fond Vojenské kmenové listy (sbírka) – (1750–1910).

7.2 Vydané prameny

- HÖTZENDORF, Conrad von, *Aus meiner Dienstzeit 1906–1918. Vierter Band: 24. Juni 1914 bis 30. September 1914. Die politischen und militärischen Vorgänge vom Fürstenmord in Sarajevo bis zum Abschluß der ersten und bis zum Beginn der zweiten Offensive gegen Serbien und Rußland*, Wien, Leipzig, München 1923.
- *Domobranec. Jeho povinnosti a práva za nynější války*, Praha 1915.
- *Nařízení o domobraně vydané ministerstvem zemské obrany dne 19. ledna 1887*, Praha 1887.

7.3 Literatura

- BAUER, Ernest, *Der Löwe vom Isonzo. Feldmarschall Svetozar Borojevic de Bojna*, Graz 1986.
- ČEPELKA, Milan, *Fronta v Dolomitech 1915–1917. Příběhy, události, fakta. 1. světová válka v Dolomitech*, Praha 2002.
- DOLEJŠÍ, Josef, FUČÍK, Josef, HAVEL, Petr, *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526–1918*, Praha 2003.
- DRNEK, Jan, VONDROVSKÝ, Václav, *Hoši jako květ. Příběh pluku a města 1683–2010*, Plzeň 2010.
- FIC, Viktor Miroslav, *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914–1918. Vznik československých legií v Rusku 1914–1918. Ruská otázka a boj za svobodný stát, I. díl*, Praha 2006.

- FUČÍK, Josef, *Generál Podhajský*, Praha, Litomyšl 2009.
- FUČÍK, Josef, *Osmadvacátníci. Spor o českého vojáka Velké války 1914–1918*, Praha 2006.
- FUČÍK, Josef, *Piava 1918*, Praha 2001.
- FUČÍK, Josef, *Soča (Isonzo) 1917*, Praha, Litomyšl 1999.
- FUČÍK, Josef, PAVLÍK, Marek, *Sočská fronta 1915–1917. Průvodce po místech bojů vojáků z českých zemí*, Praha 2008.
- GALANDAUER, Jan, *2. 7. 1917 bitva u Zborova. Česká legenda*, Praha 2002.
- GALANDAUER, Jan, HAVEL, Petr, KRBCOVÁ, Ilona (ed.), *Od Sarajeva k velké válce. Ab Sarajewo zum großen Krieg I.*, Praha 1995.
- GALANDAUER, Jan, HAVEL, Petr, KRBCOVÁ, Ilona (ed.), *Od Sarajeva k velké válce. Ab Sarajewo zum großen Krieg II.*, Praha 1995.
- HANUŠ, Jiří, VLČEK, Radomír (ed.), *Interpretace ruské revoluce 1917*, Brno 2008.
- HIRSCHFELD, Gerhard, KRUMEICH, Gerd, RENZ, Irina, *Enzyklopädie Erster Weltkrieg*, Paderborn 2004.
- HLAVAČKA, Milan, PEČENKA, Marek, Trojspolek. *Německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou*, Praha 1999.
- HOLÝ, Kamil, *Tažení v Haliči a v Polsku r. 1914. Vylíčení událostí na ruském válčišti v prvním roce světové války se zvláštním zřetelem na účast bývalých rakousko-uherských vojsk*, Praha 1928.
- JUNG, Peter, *Rakousko-uherská armáda za první světové války*, Brno 2007.
- LEIN, Richard, *Pflichterfüllung oder Hochverrat? Die tschechischen Soldaten Österreich-Ungarns im Ersten Weltkrieg*, Münster 2011.
- LIDDELL HART, Henry Basil, *Historie první světové války*, Brno 2001.
- KEEGAN, John, *První světová válka*, Praha, Plzeň 2003.
- KISCH, Egon Ervín, *Vojákem pražského sboru*, Praha 1965.

- KUPKA, Vladimír, *Pevnosti Krakov a Přemyšl. Opevnění habsburské monarchie v Haliči*, Praha 1999.
- MIKITA, Miron, BAČA, Michal, BILANINOVÁ, Gabriela (ed.), *Prvá světová vojna. Pozabudnuté cintoríny*, Svidník 2006.
- NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce. 1. díl, Mým národům*, Praha 2006.
- NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce. 2. díl, Na frontách velké války*, Praha 2006.
- NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce. 3. díl, Do hořkého konce*, Praha 2007.
- NOVOZÁMSKÝ, Josef, *Počáteční operace světové války*, Praha 1929.
- PROKŠ, Petr, *Habsburkové a velká válka 1914–1918. První světová válka a rozpad Rakouska-Uherska 1914–1918*, Praha 2011.
- PROKŠ, Petr, *Konec říše Hohenzollernů. Politika císařského Německa vůči carskému a sovětskému Rusku (1914 až 1917–1918)*, Praha 2010.
- REHBERGER, Arthur, *Jedna kapitola z I. světové války 1914–1918. Se Západočechy na Sočské frontě u St. Maria/Tolmin v období 3. až 5. italské ofenzívy od srpna 1915 do března 1916*, Plzeň 2004.
- VRIČAN, Jozef, *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*, Olomouc 2008.
- SKŘIVAN, Aleš, *Císařská politika. Rakousko-Uhersko v evropské politice v letech 1906–1914*, Praha 1996.
- SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka*, Praha 2001.
- TUCHMANOVÁ, Barbara W., *Srpnové výstřely. Začátek první světové války*, Praha 2000.
- TUMLER, Franz, *Das Land Südtirol. Menschen, Landschaft, Geschichte*, München 1971.

- WESTWELL, Ian, *První světová válka den po dni*, Praha 2004.

7.4 Studie

- GALANDAUER, Jan, *O struktuře české historické paměti. Zamyšlení nad vzpomínkami českého vojáka a zajatce*. In: *Historie a vojenství* XLV, 1996, 1, s. 132–136.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *Ekonomické souvislosti vzniku francouzsko-ruského spojení (1887–1894)*. In: *Historický obzor* 15, 2004, III.–IV., s. 71–80.
- PAZDERA, David, *Mobilizace v roce 1914 jako první krok na cestě ke zformování vojáka Velké války. Pokus o vymezení válečného prožitku českých příslušníků rakousko-uherské armády*. In: *Historie a vojenství* 47, 1998, 3, s. 38–63.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*. In: *Historie a vojenství* 51, 2002, 1, s. 158–184.
- TEJKALOVÁ, Jana, *Haličská fronta očima českých vojáků rakousko-uherské armády*. In: *Historie a vojenství* 50, 2001, 2, s. 332–370.
- UHLÍŘ, Lubomír, *Četnictvo habsburské monarchie v míru a ve válce*. In: *Historie a vojenství* XLV, 1996, 1, s. 3–37.

7.5 Internetové zdroje

- *C. k. domobrana – K. k. Landsturm*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.landsturm8.com/c-k-domobrana/>.
- DROBŇÁK, Martin, *Vojnové cintoríny z prvej svetovej vojny v obci Čabiny*. 18. 7. 2009. [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://www.kvhbeskydy.sk/index.php/2009/07/18/vojenske-cintoriny-z-prvej-svetovej-vojny-v-obci-cabiny/>.
- *Entwicklung slowakischer Ortsnamen im Zeitraum von 1773–1997*. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://exonyme.bplaced.net/Board/Thread-Entwicklung-slowakischer-Ortsnamen-im-Zeitraum-von-1773-1997-Alle-Gemeinden>.

- *Historie 8. pražského domobraneckého pluku*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.landsturm8.com/historie-pluku/>.
- KLÁTIL, Karel, *Z historie III. zeměbrany v Předlitavsku. Od znovuzřízení do plukovní organizace (1868–1889)*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z <http://www.kk8lir.com/k-k-landwehr-zemebrana/>.
- *Paměti Korp. L. Padevěta*. [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://www.landsturm8.com/pameti-korp-l-padeveta/#str-139-1-jpg>.
- *Vzpomínky domobrance Augustina Havlíka. Vzpomínky Landšturmáka 8. domobraneckého pluku Praha*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.landsturm8.com/vzpominky-domobrance-augustina-havlika/>.
- *Zaborów – vojáci z českých zemí*. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://ee.valka.cz/pages/dokument.php?id=1979>.

7.6 Hlasový záznam

- ŠEDIVÝ, Ivan, Češi na frontách 1. světové války. In: *Historie.cs* [televizní pořad]. Moderuje Vladimír Kučera. Česká televize, 14. 5. 2011 49:30 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/123996-cesi-na-frontach-1-svetove-valky/>.
- ŠEDIVÝ, Ivan, Kde bojovali Češi za první světové války? In: *Host Radiožurnálu* [rozhlasový pořad]. Moderuje Patricie Strouhalová. Radiožurnál, 15. 1. 2014 10:00 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/host/_zprava/1302581.

8 RESUMÉ

Die vorgelegte Diplomarbeit befasst sich mit den tschechischen Soldaten im Ersten Weltkrieg, die in der österreichisch-ungarischen Armee kämpften. Der Erste Weltkrieg beendete das „lange“ 19. Jahrhundert und er war seinerzeit der größte Weltkonflikt. Der Krieg veränderte die frühere Weltordnung von Grund aus.

Diese Arbeit ist in vier Kapiteln verteilt. In dem ersten Teil ist die politische Situation auf die 18. und 19. Jahrhundertwende beschreibt. Das Kapitel wird auch auf die Erstellung zwei Machtblöcke (Mittelmächte und Entente), die die schrittweise Teilung Europas verursacht haben, gewidmet. Dieses Kapitel beschreibt auch eine Charakteristik der österreichisch-ungarischen Streitkräfte, die eine vereinigende Kraft im ganzen Reich war, aber zugleich das Problem die nationale und ethnische Vielfalt brachte. Der größte Teil der Arbeit beschäftigt sich mit den militärischen Operationen von der Habsburgermonarchie auf dem Balkan, im Osten und in der Italienfront. Das Kapitel befasst sich auch mit der Teilnahme von den tschechischen Soldaten in diesen Fronten. Diese Soldaten kämpften nicht so schlecht, wie oftmals behauptet wird. Im vorletzten Kapitel habe ich meine Aufmerksamkeit dem 7. Landwehrinfanterieregiment aus Pilsen gewidmet. Der letzte Teil beschreibt ein Geschick von meinem Ururgroßvater, der im Jahr 1915 bei den Kämpfen in Galizien gestorben ist.

Für die Bearbeitung dieser Thematik habe ich besonders Primär- und Sekundärquellen herangezogen. Die Primärquellen, die ich für den dritten und vierten Teil der Diplomarbeit benutzt habe, habe ich aus Vojenský ústřední archiv in Prag erlangen. Thema der tschechischen Soldaten in der österreichisch-ungarischen Armee ist nicht in der tschechischen Geschichtsschreibung aufbereiten. Interesse der Historiker konzentrierte sich mehr auf die Legionäre. Aus den Sekundärquellen sehe ich als sehr vorteilhafte besonders die Bücher von Ivan Sedivy und Josef Fucik an. Diese Historiker spezialisieren sich auf dieses Gebiet.

9 PŘÍLOHY

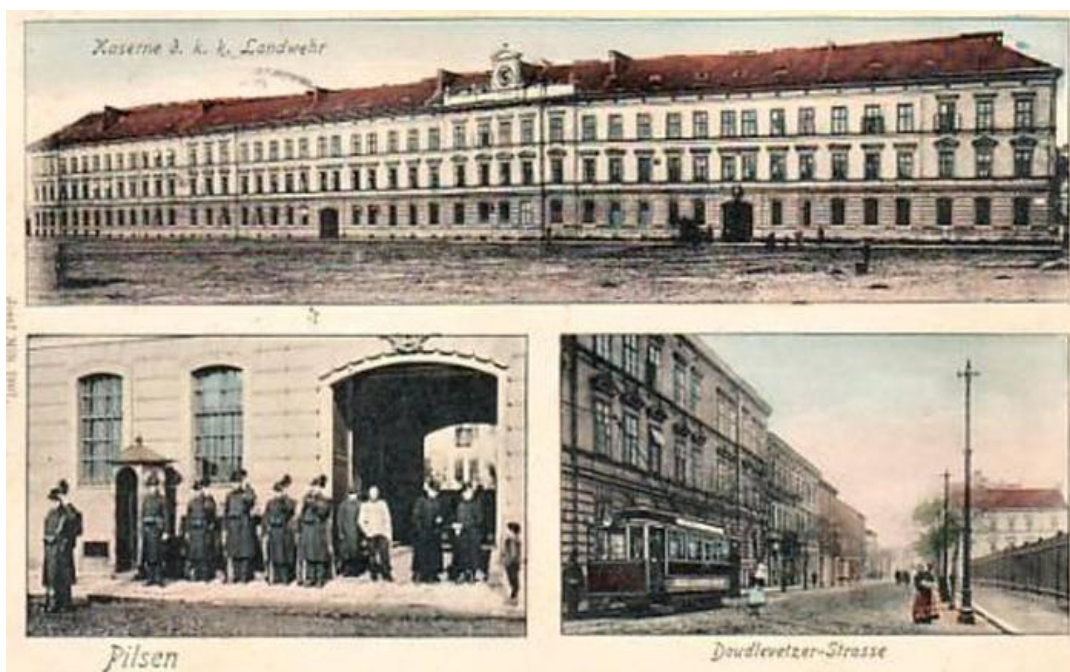
Příloha 1: Schéma obecné struktury armádního sboru rakousko-uherské armády.
Zdroj: NEDOROST, 1. díl, s. 100.

<i>používané zkratky</i>	<i>název jednotky v němčině</i>	<i>název jednotky v češtině</i>
IR	Infanterieregiment	pěší pluk
IBrig, IB	Infanteriebrigade	pěší brigáda
ID	Infanteriedivision	pěší divize
LwIR, LIR	Landwehr Infanterieregiment	zeměbrancecký pěší pluk
LI Brig, LwI Brig	Landwehr Infanteriebrigade	zeměbrancecká pěší brigáda
LwID, LID	Landwehr Infanteriedivision	zeměbrancecká pěší divize
LstIR, LdstIR	Landsturm Infanterieregiment	domobrancecký pěší pluk
LstI Brig, LdstI Brig	Landsturm Infanteriebrigade	domobrancecká pěší brigáda
LstID, LdstID	Landsturm Infanteriedivision	domobrancecká pěší divize
HIR	Honvéd Infanterieregiment	honvédský (uherský) pěší pluk
HID	Honvéd Infanteriedivision	honvédská (uherská) pěší divize
KD	Kavalleriedivision	jezdecká divize
HKD	Honvéd Kavalleriedivision	honvédská (uherská) jezdecká divize
FJB	Feldjägerbataillon	prapor polních myslivců
MaBrig	Marschbrigade	pěší pochodová brigáda
FABrig	Feldartilleriebrigade	dělostřelecká brigáda

<i>používané zkratky</i>	<i>název hodnosti v němčině</i>	<i>název hodnosti v češtině</i>
GdK	General der Kavallerie	jízdní generál
GdI	General der Infanterie	pěchotní generál
GM, GenMaj	Generalmajor	generálmajor
FML	Feldmarschall-Lieutenant	polní podmaršál, polní podmaršálek
FZM	Feldzeugmeister (Waffenmeister)	polní zbrojmistr
Obst	Oberst, Oberster	plukovník

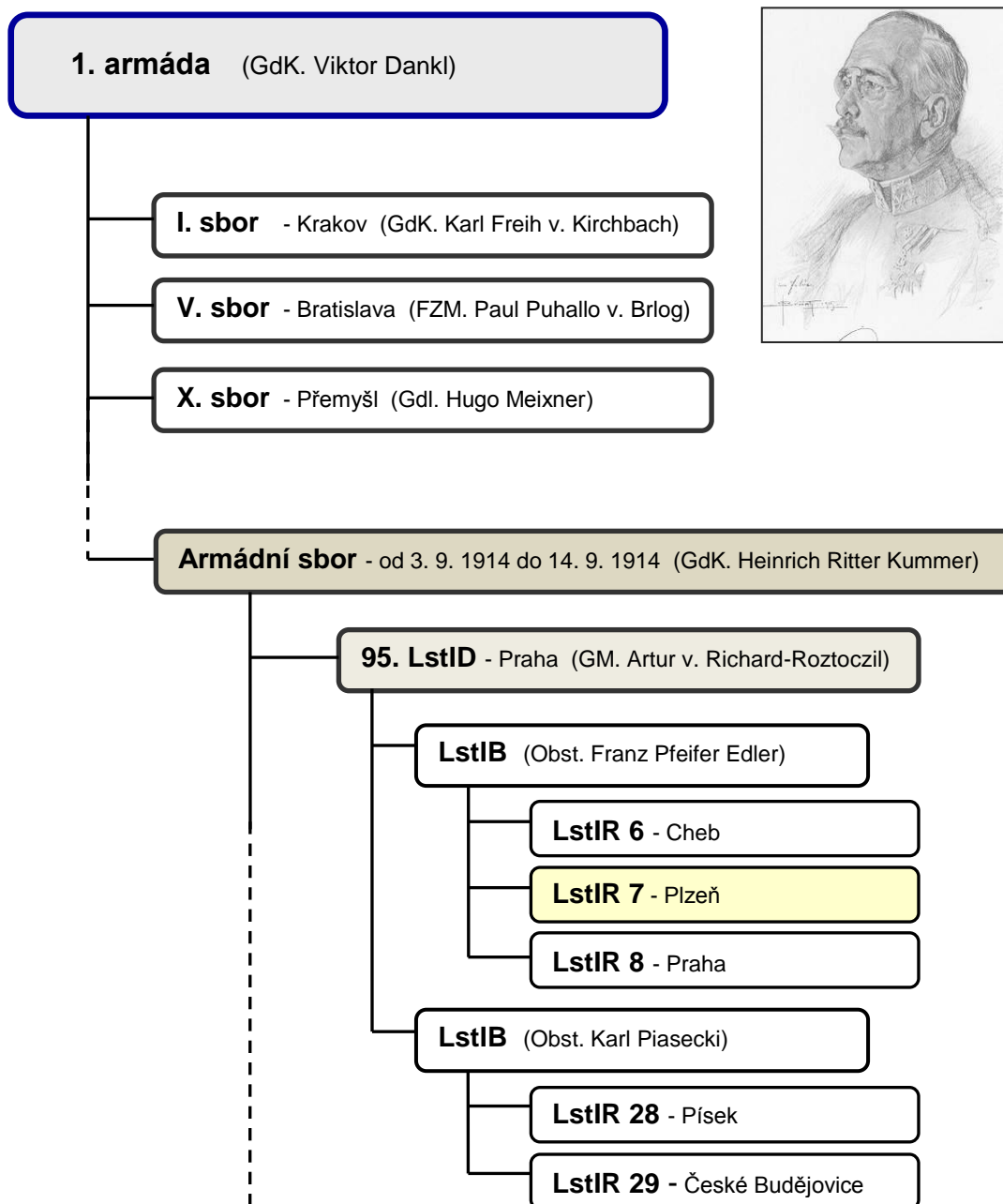
Příloha 2: Tabulka názvů a zkratk vybraných vojenských jednotek a hodností rakousko-uherské armády.

Zdroj: <http://www.militaria.cz/cz/clanky/vojenska-symbolika/>
<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/oobgalic.htm>
 DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 190.

Příloha 3: Kasárna 7. zeměbraneckého pluku v Plzni na Štefánikově náměstí. (dobová pohlednice a současný pohled).

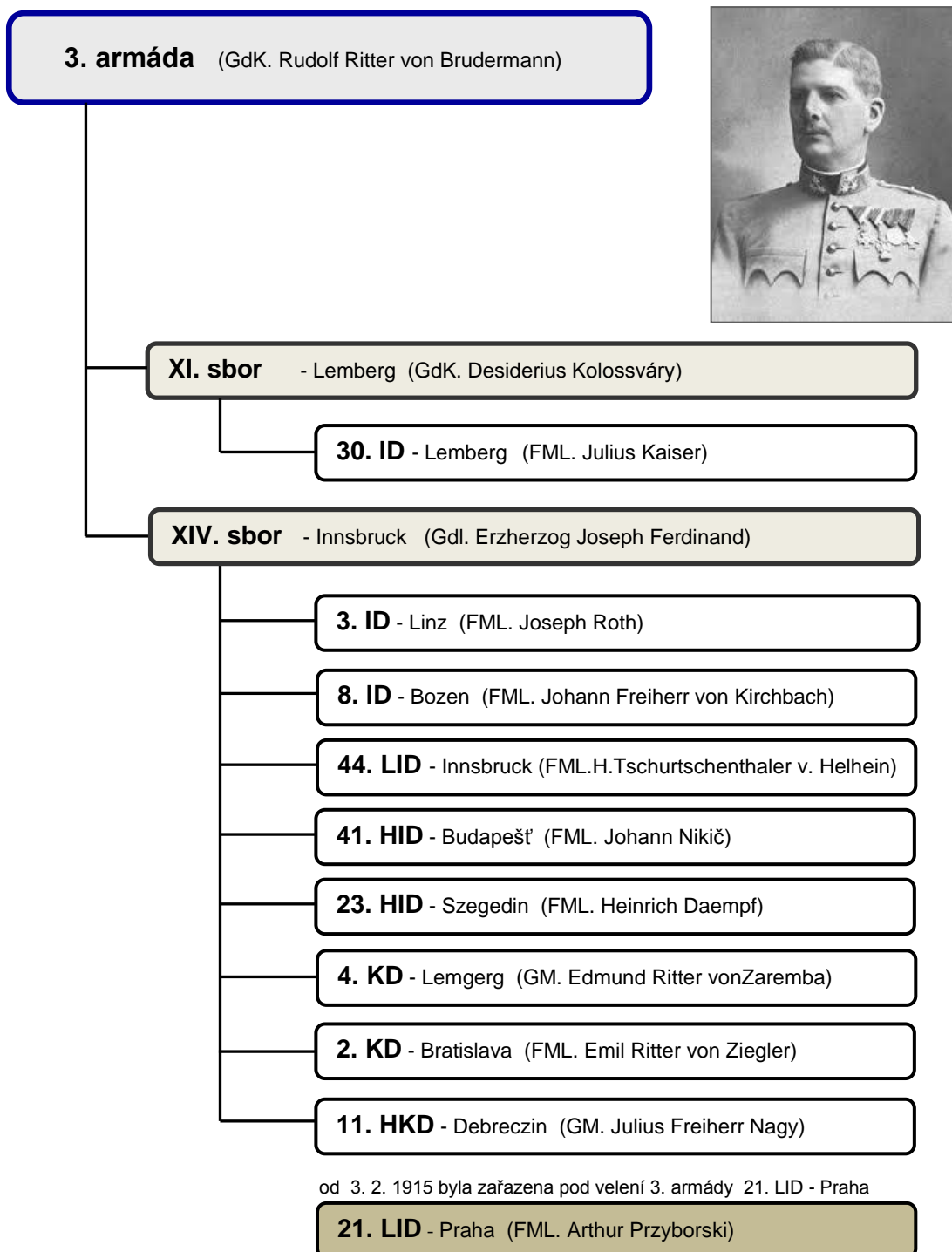
Zdroj: <http://www.kk8lir.com/ceska-zemebranecka-telesa-/lir-nr-7-plzen-pilsen-/#pilsen-k-k-landwehr-kaserne-jpg1>.
soukromý osobní archiv

Příloha 4: Zjednodušené schéma válečné sestavy **1. armády**, srpen 1914. Pod velení 1. armády byl v období od 3. září do 14. září 1914 převelen armádní sbor gen. Kummera (pohraniční bitva v Haliči).

Zdroj: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/oobgalic.htm>
<http://velka.valka.cz/jednotky-Cechy.php>

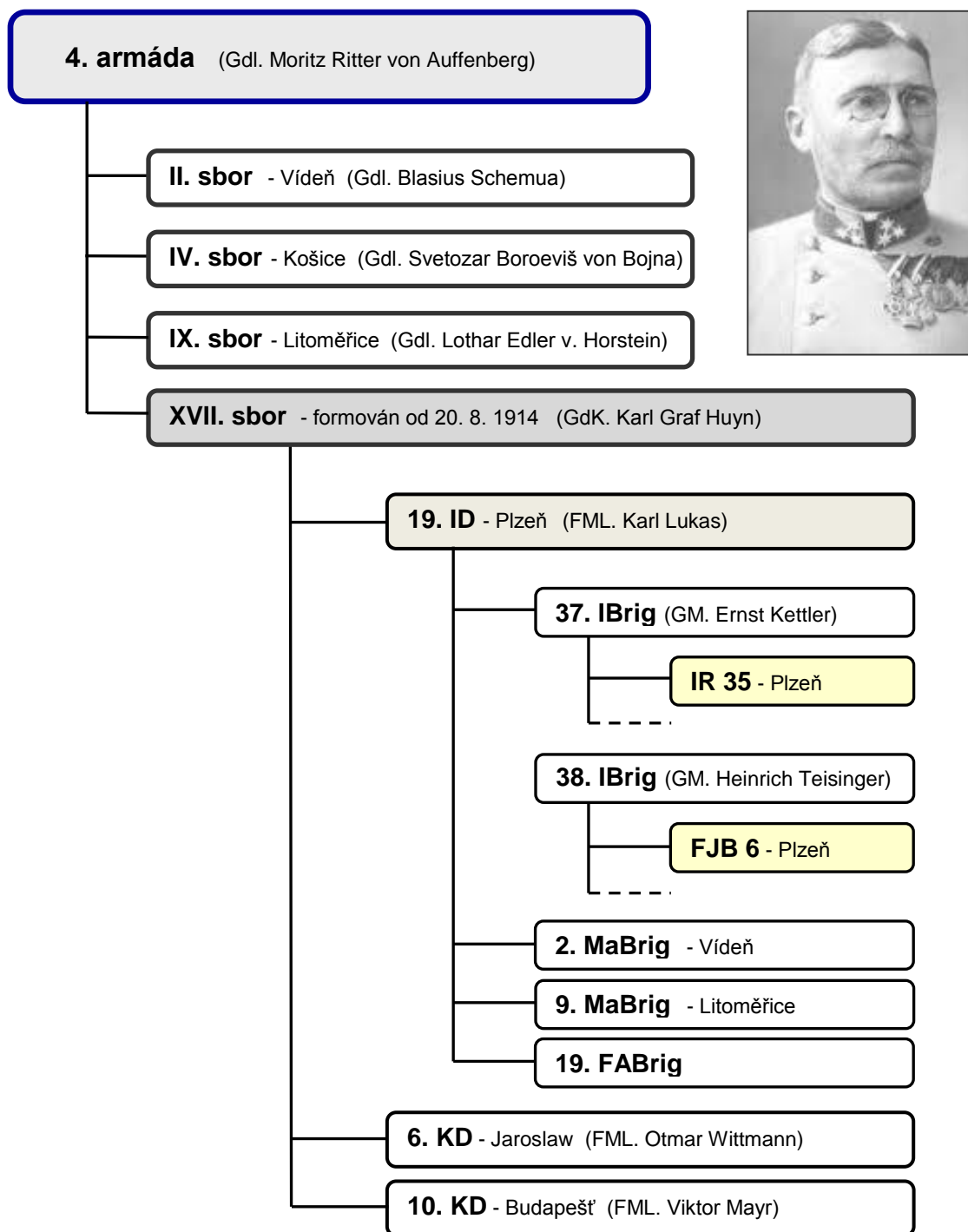

Příloha 5: Zjednodušené schéma válečné sestavy **3. armády**, srpen 1914.

Zdroj: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/oobgalic.htm>.

<http://velka.valka.cz/jednotky-Cechy.php>.

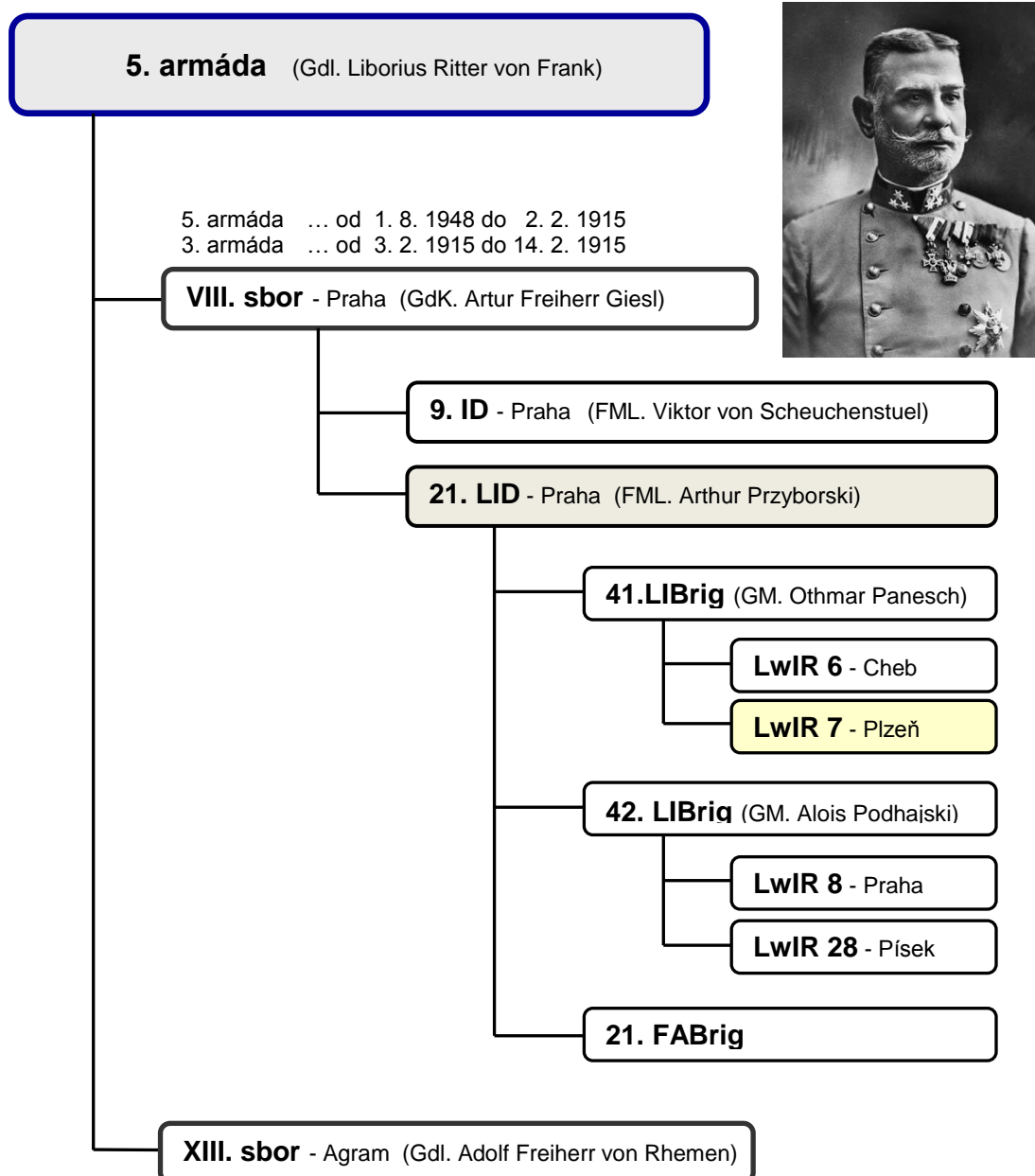

Příloha 6: Zjednodušené schéma válečné sestavy **4. armády**, srpen 1914.

Zdroj: DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 189.

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/oobgalic.htm>

<http://velka.valka.cz/jednotky-Cechy.php>

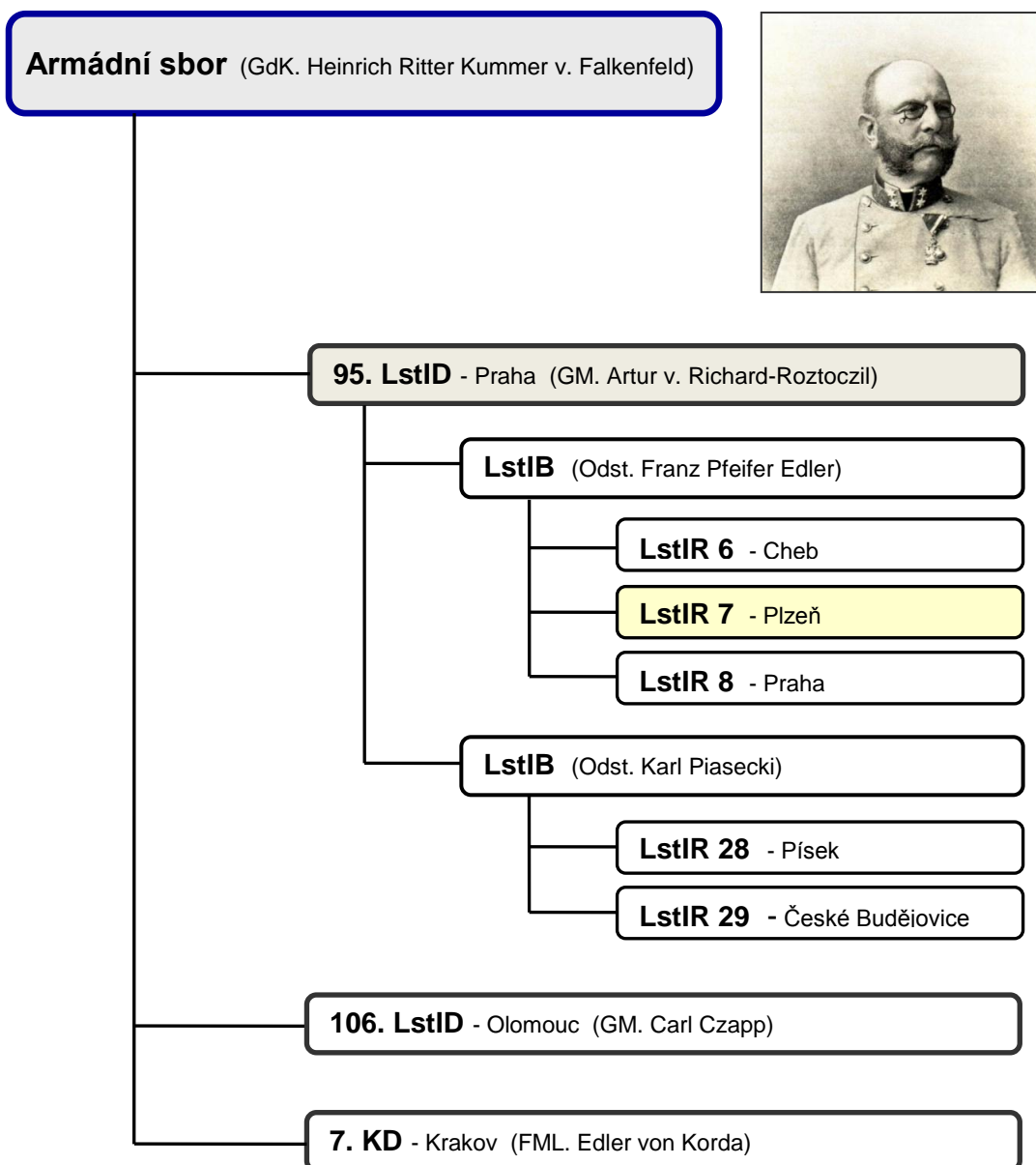

Příloha 7: Zjednodušené schéma válečné sestavy 5. armády, srpen 1914.

Zdroj: DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 184.

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/oobgalic.htm>

<http://velka.valka.cz/jednotky-Cechy.php>

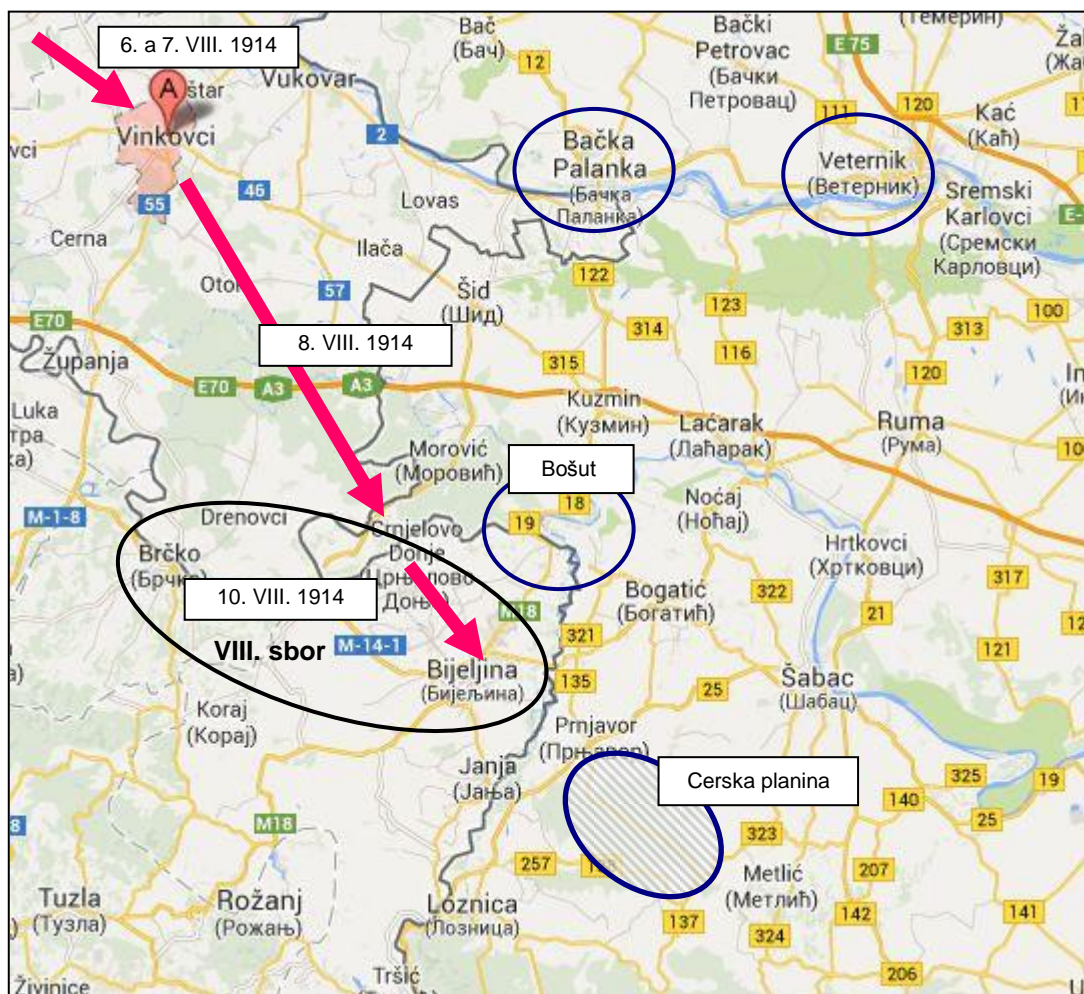

Příloha 8: Zjednodušené schéma válečné sestavy armádního sboru gen. Kummera, srpen 1914.

Zdroj: DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 190.

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/oobgalic.htm>

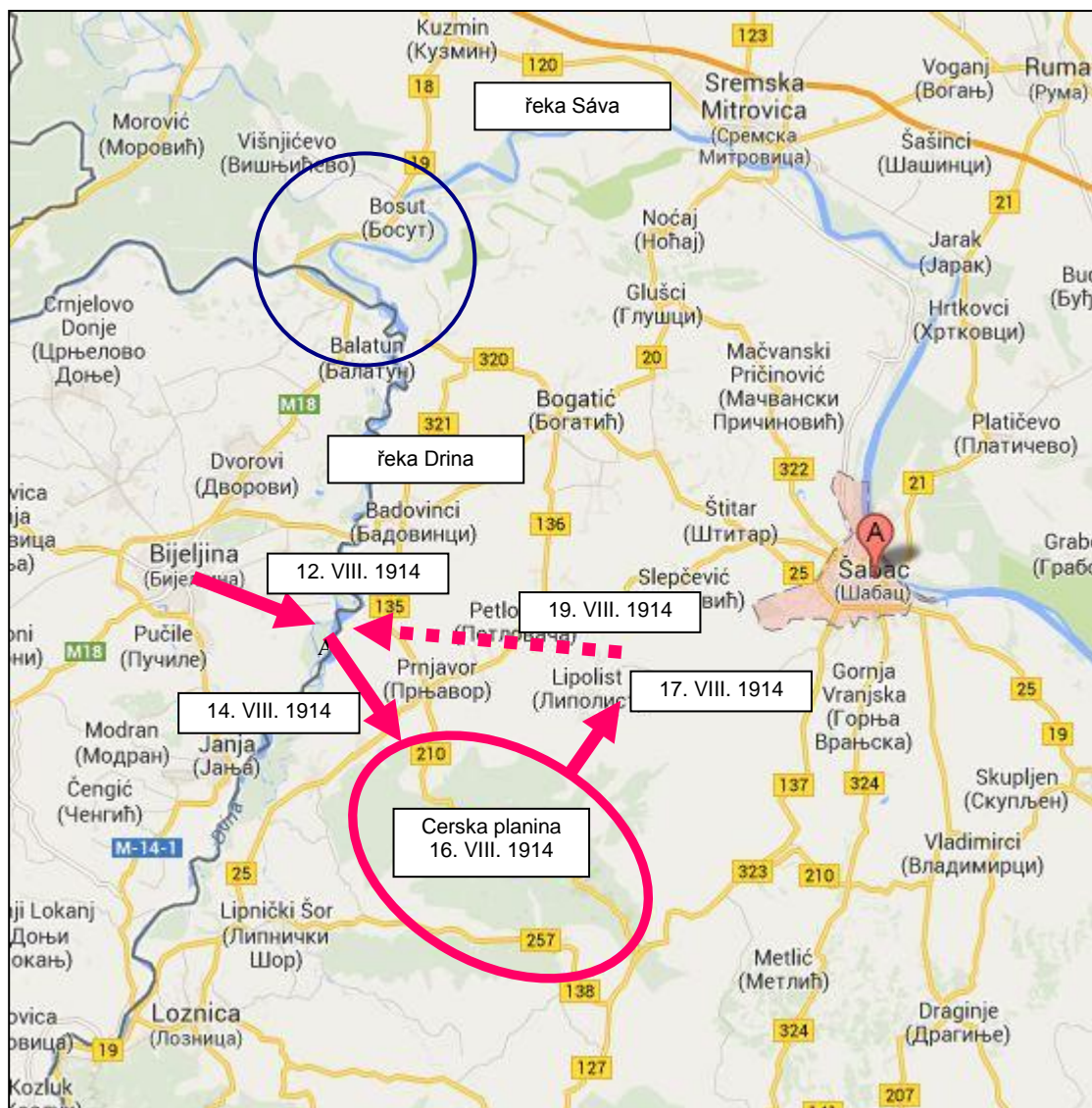
<http://velka.valka.cz/jednotky-Cechy.php>

Příloha 9: Pohyb 7. zeměbranneckého pluku v období od 6. do 10. srpna 1914 směrem na Bijeljinu (zakresleno do současné mapy).

Zdroj: Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>.
deníky 7. zeměbranneckého pluku.

Příloha 10: Pohyb 7. zeměbranceckého pluku v období od 12. do 17. srpna 1914 při zahájení balkánské ofenzívy a během útoku na prostor Cerske planiny a ústupu směrem Lipolist (zakresleno do současné mapy).

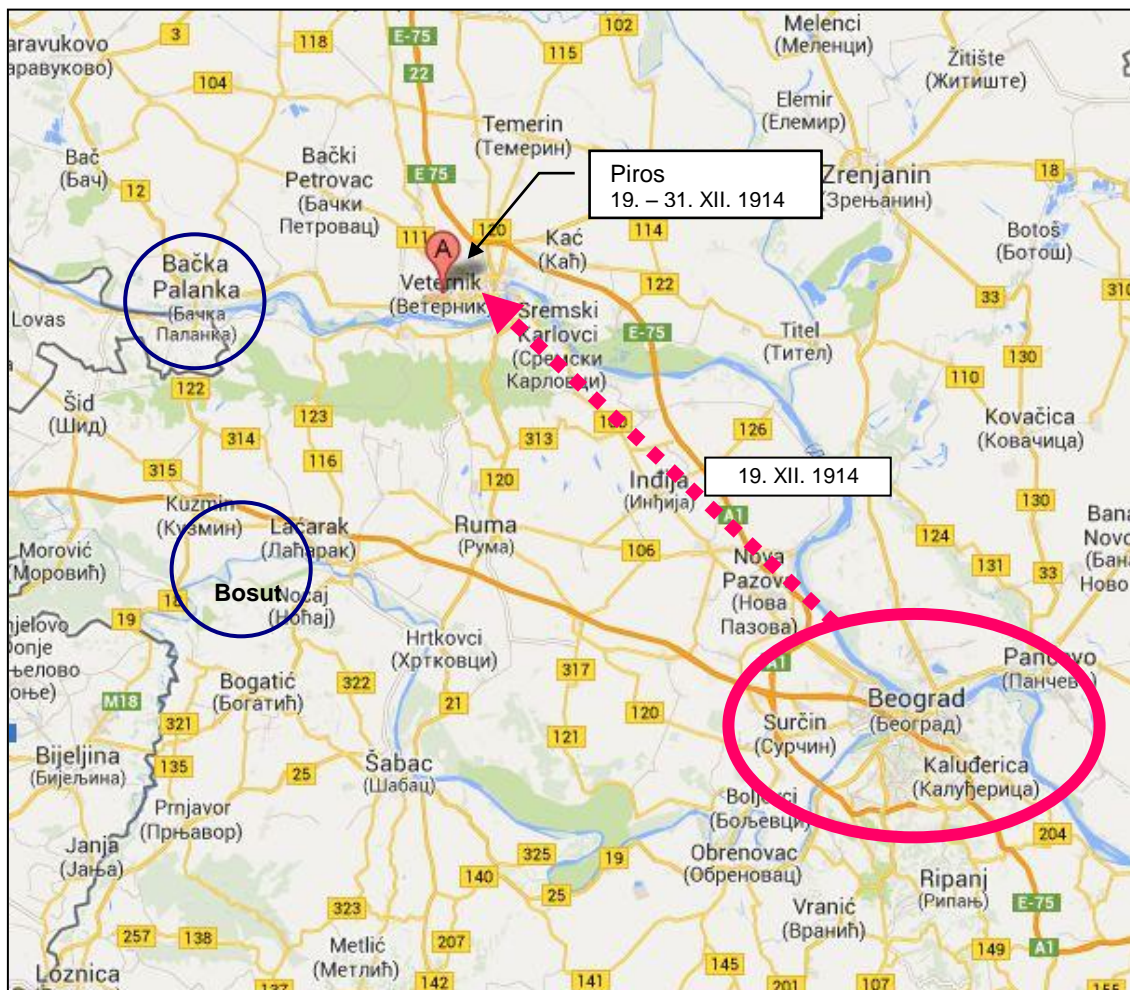
Zdroj: Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>
deníky 7. zeměbranceckého pluku.

Příloha 11: Bojové nasazení jednotek 7. zeměbraneckého pěšího pluku během ofenzívy v září 1914 na poloostrově Parašnica na soutoku řek Drina a Sáva v oblasti Sremska Rača - Bošut (zakresleno do současné mapy).

Zdroj: Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl> deníky 7. zeměbraneckého pluku.

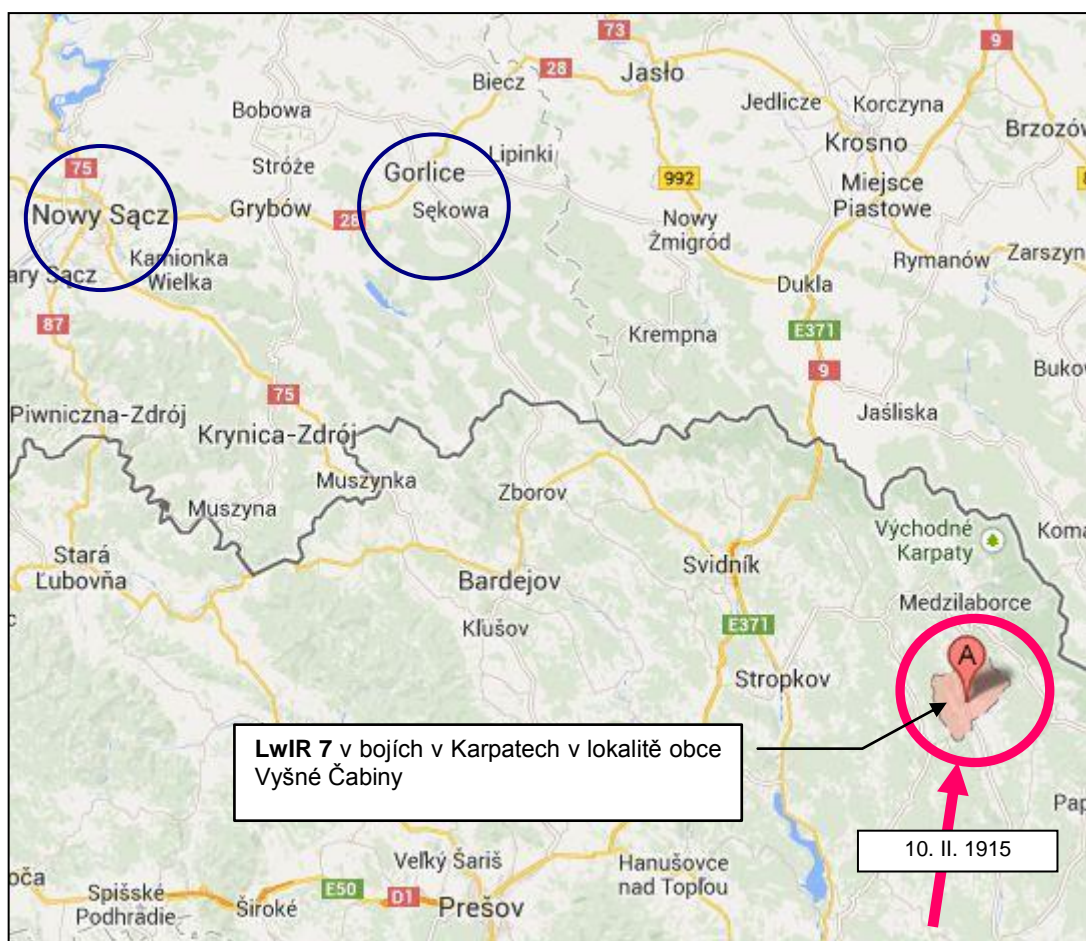

Příloha 12: Pohyb jednotek 7. zeměbranceckého pěšího pluku v prosinci 1914 v okolí Bělehradu a přesun severozápadním směrem od Bělehradu k vesnici Piros, okolí Veterniku, kde pluk setrval do konce roku 1914 (zakresleno do současné mapy).

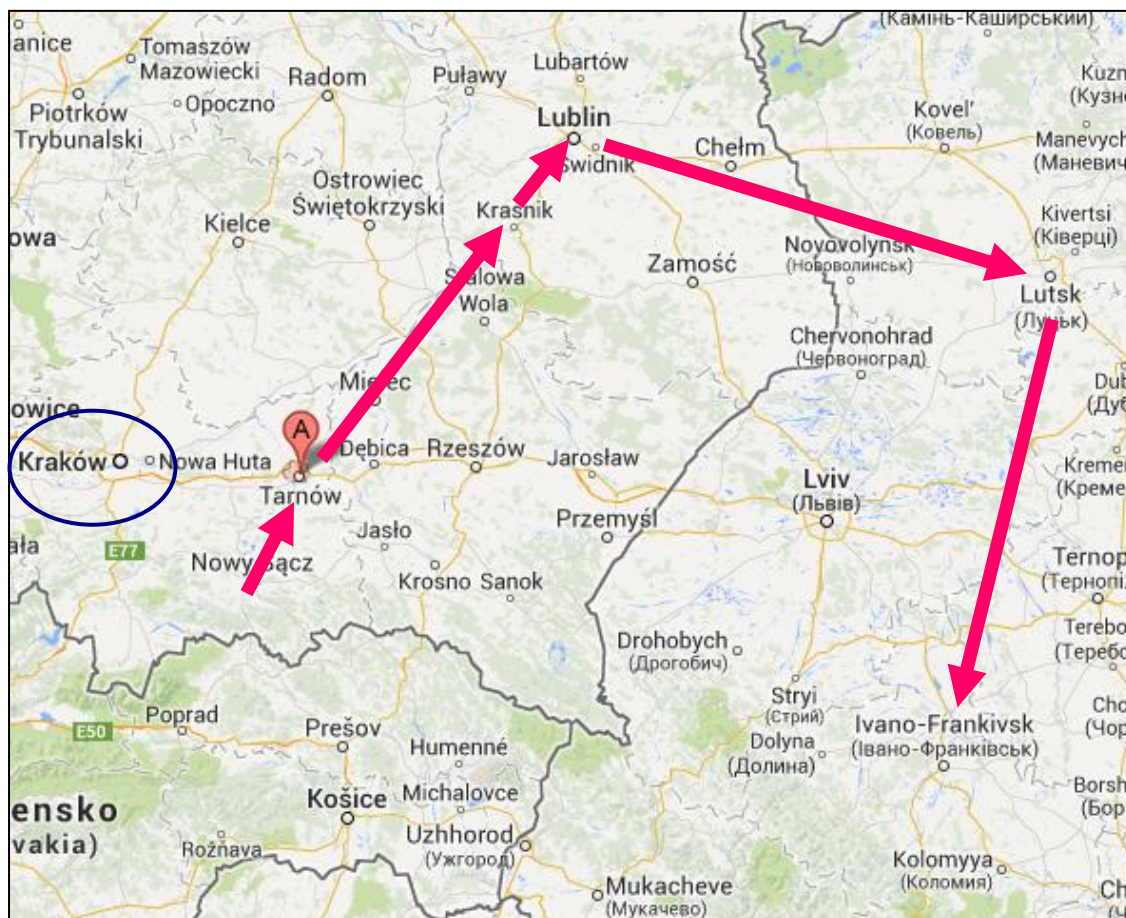
Zdroj: Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>
deníky 7. zeměbranceckého pluku.

Příloha 13: Bojové nasazení 7. zeměbraneckého pěšího pluku od února do dubna 1915 do bojů v Karpatech v okolí obce Vyšné Čabiny, údolí řeky Laborce (zakresleno do současné mapy).

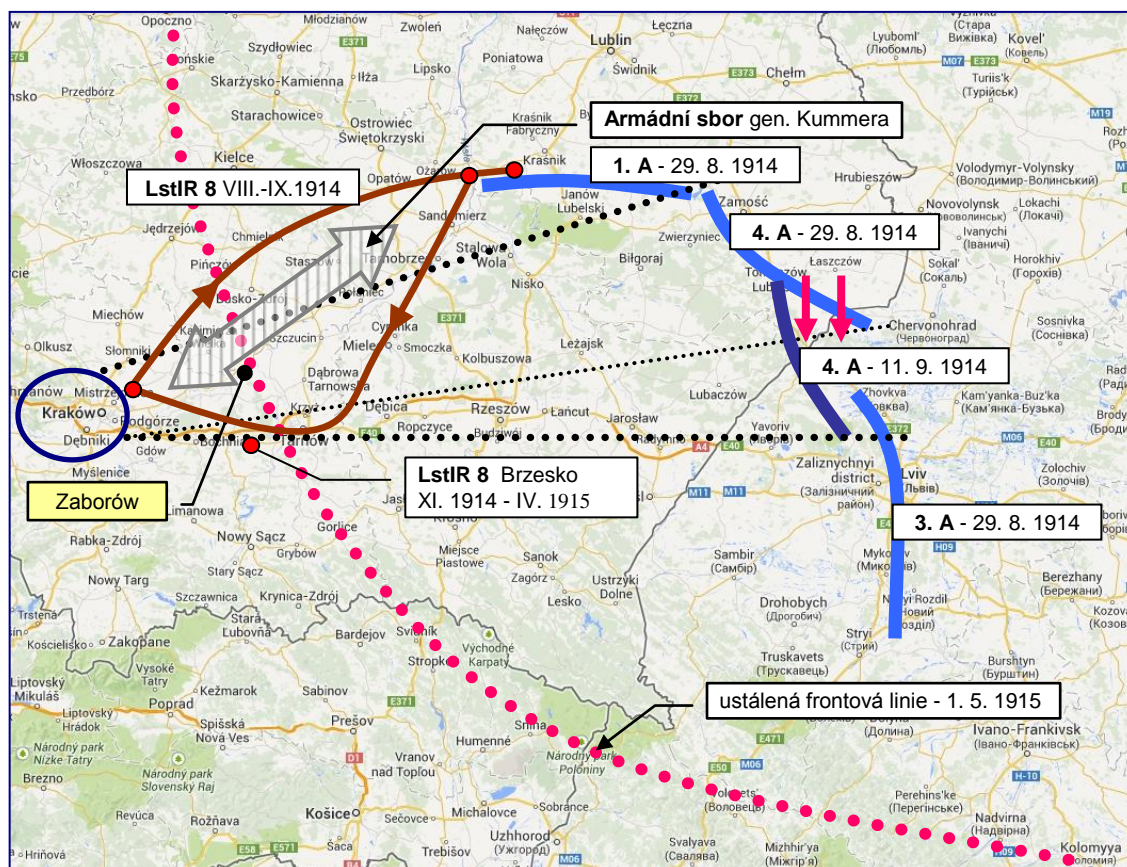
Zdroj: Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>
deníky 7. zeměbraneckého pluku.

Příloha 14: Bojové nasazení 7. zeměbranceckého pěšího pluku v období od dubna 1915 do ledna 1917 na haličské frontě v prostoru: „Nowy Sącz - Tarnów - Krasnik - Lublin - Luts'k - Ivano Frankivsk“ (zakresleno do současné mapy).

Zdroj: Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=w>
 FUČÍK, Generál, s. 72–85.

Příloha 15: Zjednodušené schéma pohybu 4. armády (19. pěší divize) a armádního sboru gen. Kummera (95. domobranecké divize, LstlR 6, LstlR 7, LstlR 8) od srpna 1914 do dubna 1915 (zakresleno do současné mapy).

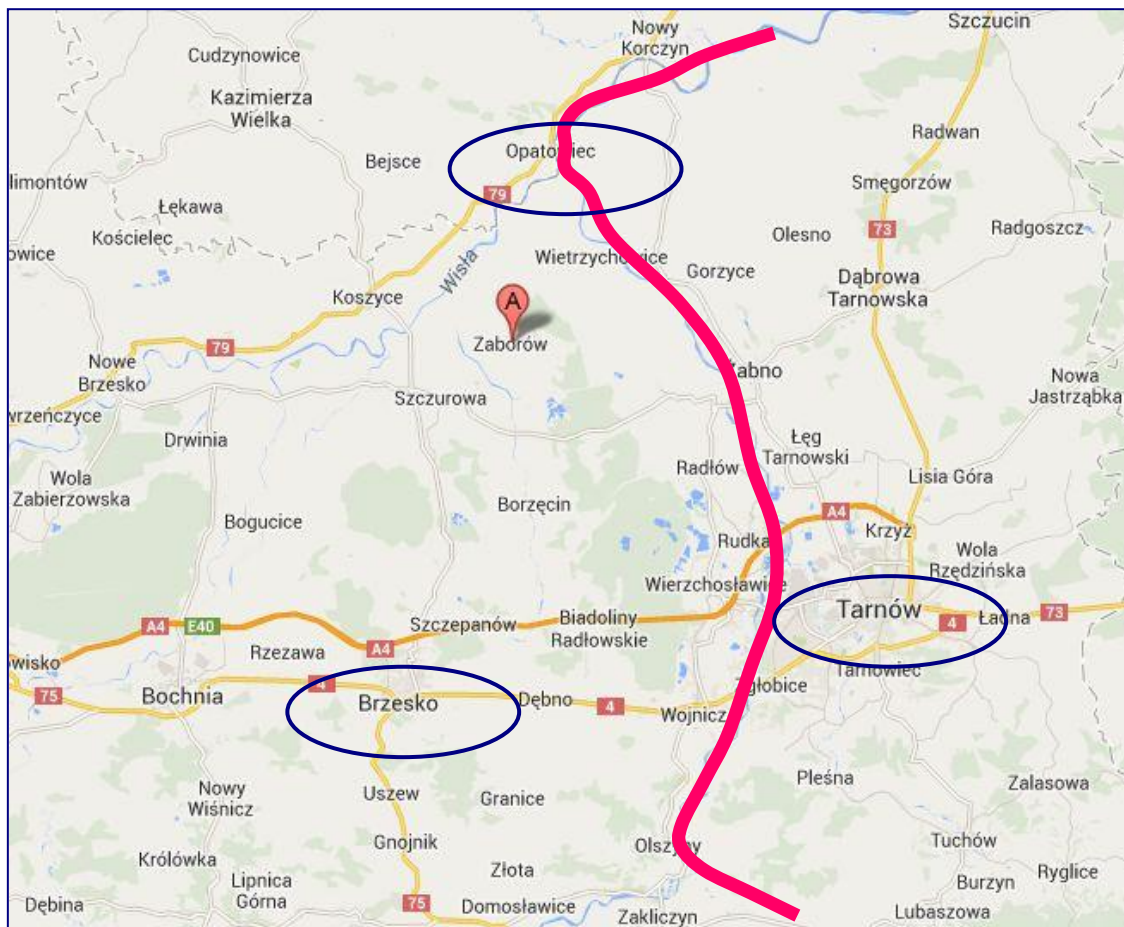
Zdroj: <http://www.landsturm8.com/>
 DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 191–195.
 Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>

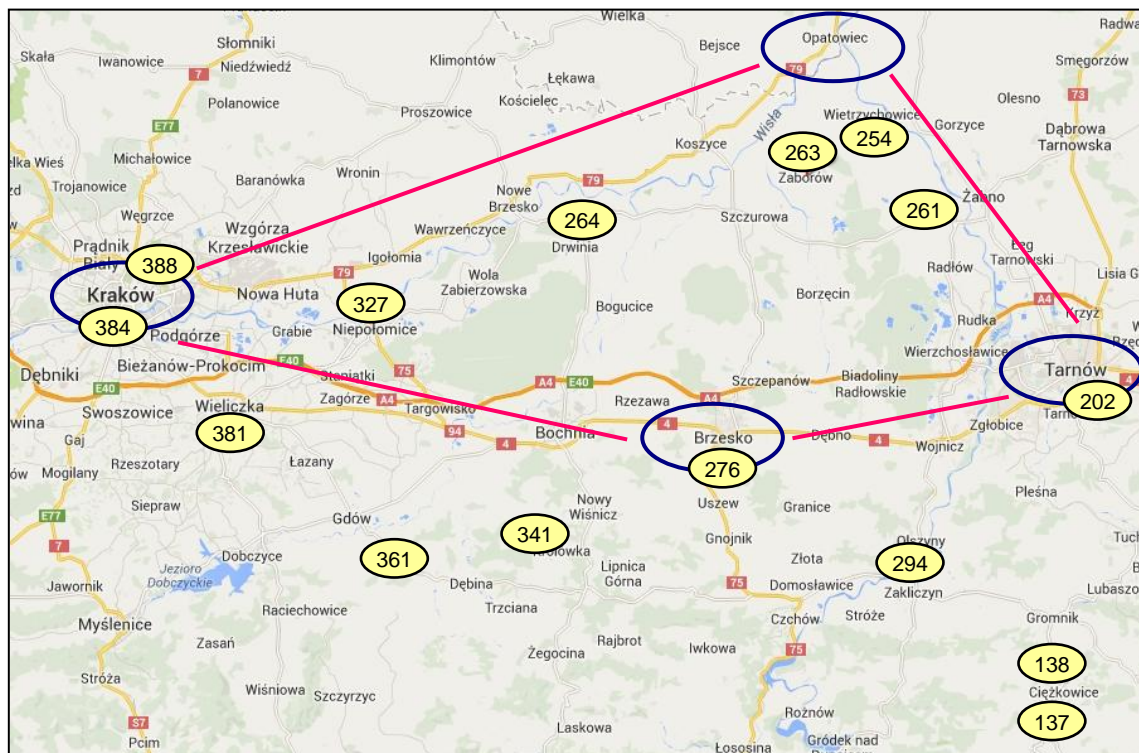
Příloha 19: Detail situační mapy frontové linie v západním Haliči k datu 2. května 1915 před bitvou u Gorlice (zakresleno do současné mapy).

Zdroj: <http://www.cmentarze.gorlice.net.pl/bitwa.htm>.

DRNEK, VONDROVSKÝ, s. 195.

Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=w>

Príloha 20: Mapa rozmístění vojenských hřbitovů v oblasti bojů o Halič, prostor „Krakov-Brzesko-Tarnów-Opatowiec“, ve kterém se od srpna 1914 do května 1915 potkávaly a míjely jednotky rekrutované z doplňovacího okresu Plzeň (zakresleno do současné mapy).

Zdroj: <http://ee.valka.cz/>,

<http://1914.valka.cz/pages/hrbitovy.php>

Google Maps, <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>

<https://maps.google.com/maps?q=http://1914.valka.cz/kml/hrbitovy-zahranici.kml>

<http://ee.valka.cz/pages/dokument.php?id=1979>

<i>číslo hřbitova</i>	<i>hřbitov-místo</i>	<i>počty pohřbených</i>	<i>vojenská jednotka</i>
8	Żmigród Nowy	1	FJB6
11	Wola Cieklińska	1	LwIR7
69	Przegotina	3	LwIR7
77	Ropica Górna	10	LwIR7
130	Grybów	2	LwIR7
137	Ciężkowice	1	LstIR7
138	Bogoniowice	1	IR35
148	Chojnik	4	FJB6
200	Tarnów	8	LwIR7, IR35, FJB6
254	Miechowice Małe	1	IR35
261	Wał-Ruda	1	LwIR7
263	Zaborów	4	LstIR7, IR35, FJB6
264	Szczurowa	1	FJB6
276	Brzesko	1	IR35
294	Zakliczyn	2	FJB6
327	Niepołomice	2	IR35
341	Zonia	3	FJB6
350	Nowy Sącz	6	LwIR7, IR35
361	Krasne Lasocice	1	IR35
381	Wieliczka	4	LwIR7, IR35
384	Łagiewniki	1	IR35
388	Kraków-Rakowice	16	LstIR7, LwIR7, IR35, FJB6

Příloha 21: Tabulka známých hrobů vojáků na hřbitovech v Haliči, kteří se rekrutovali z doplňovacího okresu Plzeň (uspořádání podle vojenských hřbitovů).

Zdroj: <http://ee.valka.cz/>,
<http://1914.valka.cz/pages/hrbitovy.php>
<http://ee.valka.cz/pages/dokument.php?id=1979>

LstIR 7 (7. domobranecký pěší pluk)	<i>č. hřbitova</i>	3
Ciężkowice	137	1
Zaborów	263	1
Kraków-Rakowice	388	1

LwIR 7 (7. zeměbranecký pěší pluk)	<i>č. hřbitova</i>	36
Ropica Górna	77	8
Kraków-Rakowice	388	8
Tarnów-Chyszów	200	5
Nowy Sącz	350	4
Przeginina	69	3
Ropica Górna	78	2
Grybów	130	2
Wola Cieklińska	11	1
Wał-Ruda	261	1
Nowy Sącz	350	1
Wieliczka	381	1

IR 35 (35. pěší pluk)	<i>č. hřbitova</i>	20
Kraków-Rakowice	388	5
Wieliczka	381	3
Zaborów	263	2
Niepołomice	327	2
Bogoniowice	138	1
Tarnów	202	1
Miechowice Małe	254	1
Brzesko	276	1
Nowy Sącz	350	1
Krasne Lasocice	361	1
Łagiewniki	384	1
Tarnów-Chyszów	200	1

FJB 6 (6. prapor polních myslivců)	<i>č. hřbitova</i>	15
Chojnik	149	4
Zonia	341	3
Zakliczyn	294	2
Kraków-Rakowice	388	2
Żmigród Nowy	8	1
Tarnów	202	1
Zaborów	263	1
Szczurowa	264	1

Příloha 22: Tabulka známých hrobů vojáků na hřbitovech v Haliči, kteří se rekrutovali z doplňovacího okresu Plzeň (uspořádání podle vojenských jednotek).

Zdroj: <http://ee.valka.cz/>,
<http://1914.valka.cz/pages/hrbitovy.php>
<http://ee.valka.cz/pages/dokument.php?id=1979>

Příloha 23: Fotografie příslušníků 7. domobraneckého pluku, červenec 1914.
Jan (Johann) Kříž je třetí stojící zleva.
Zdroj: rodinný archiv

Příloha 24: Fotografie hrobu Jana Kříže na vojenském hřbitově Zaborów u Brzeska, Polsko, září 2012.
Zdroj: rodinný archiv

Mit Lstpass
1904 betheilt. **Unterabtheilungs-Grundbuchblatt. 1033**

Afficiert durch das Er- gänzungsgesetz-Com- mando (Truppenkörper oder Pterresanität)	Erklärt im Afficiens-Protokolle: Mit der laufenden Zahl des Jahres 18 <u>97</u> des Nr. 1 <u>25</u>	Haupt-Grundbuchsheft (Afficiensjahrgang)		18 <u>97</u>	Blatt-Nr.	<u>122</u>		
		Vor- und Zuname <u>Johann Křížek Štice</u>						
		Ort	<u>Radkowitz</u>	in	Orts- gemeinde	<u>Radkowitz</u>	Geburts- jahr	18 <u>76</u>
		Bezirk	<u>Freistütz</u>	Bezirk	<u>Freistütz</u>	Comitat	Religion	<u>Katholisch</u>
Land	<u>Göhmen</u>	Land	<u>Göhmen</u>	Kunst, Gewerbe, sonstiger Lebensberuf	<u>Faylojman</u>			
Afficiert und eingetheilt		am <u>8ten April</u> 18 <u>97</u> nach der Losreihe auf drei Jahre in der Linie, sieben Jahre in der Reserve und zwei Jahre in der Landwehr, zum <u>Infanterie Regt. N. 35</u>						
Eingereicht		am <u>1ten Oktober</u> 18 <u>97</u>						
Personbeschreibung.								
Haare	<u>schwarz</u>	Mund	<u>gerade</u>	Geimpft	<u>Ja</u>			
Augen	<u>blau</u>	Augen	<u>klar</u>	Spricht	<u>bestimmt</u>			
Augenbrauen	<u>schwarz</u>	Augenlicht	<u>klar</u>	Schreibt	<u>schlecht</u>			
Nase	<u>gerade</u>	Besondere Merkmale		Körpermaß in Meter	<u>1.655</u>			
		Etwaige Gebrechen		Größenklasse der Fußbekleidung	<u>N. 10 min 10 1/2 all</u>			
Veränderungen.								
Charge	Veränderung	im Jahre	am	Beschreibung				
<u>Rippen</u>	eingetheilt	18 <u>97</u>	1/10.	zur <u>Infanterie Compagnie</u>				
	präsentiert	18 <u>97</u>	6/10.	zur activen Dienstleistung				
	betheilt	18 <u>97</u>	6/10.	mit dem Handgelde von 3 fl.				
				DIE VERWALTUNGS COMMISSION BEIM CADRE DES INF. REGTS. N. 35				
	<u>ausgetauscht</u>	18 <u>98</u>	30/9.	<u>Infanterie Regt. N. 35</u>				

Lag.-Nr. 48. Beil. 24. (B.9.) - ©. Inverreuterliche Buchdruckerei (M. Z. 1897) in Wien.

Příloha 25. 1: Kmenový vojenský list pěšáka domobrany Jana Kříže, list č. 1.
Zdroj: Fond Vojenské kmenové listy (sbírka) – (1750–1910).

Jahr der Beschreibung	18 98	18 99	1900
Eigenschaften des Gemüthes und des Charakters	<i>nüchtern, ruhig</i>		
Grad der berufsmäßigen Ausbildung	<i>Als Infanterist nicht weitergebildet</i>	<i>keine</i>	
Schulbildung, besondere Kenntnisse und Fertigkeiten, spricht und schreibt Sprachen	<i>keine und keine Kenntnisse</i>		
Mitgemachte Feldzüge, Schlachten, Gefechte, Belagerungen u. s. w.	/		
Verwunden	vor dem Feinde	/	
	im Dienste	<i>keine und keine</i>	
Vor dem Feinde oder sonst im Dienste erhaltene Verwundungen oder schwere Beschä- digungen	/		
Besondere Merkmale und etwaige Gebrechen	/		
Datum und Unterschrift des Verfassers	<i>Präva am 20. September 1898</i> <i>Paul Gajdos von Hillstein</i>	<i>Präva am 30/9 1899</i> <i>Heinrich Gajdos</i>	<i>Präva am 3/9 1900</i> <i>Heinrich Gajdos</i>

Příloha 25. 2: Kmenový vojenský list pěšáka domobrany Jana Kříže, list č. 2.

Zdroj: Fond Vojenské kmenové listy (sbírka) – (1750–1910).

Charge	Veränderung	im Jahre	am	Beschreibung
Zufeldmarschall	überfetzt	1898	16/9	zum Offiziersdienst freigestellt
Offiziersdienst	überfetzt	1898	16/9	zum Offiziersdienst freigestellt
Pilsen am 18. September 1898				
Zufeldmarschall	überfetzt	1899	1/1	zum Offiziersdienst freigestellt
"	überfetzt	1899	1/1	zum Offiziersdienst freigestellt
Pilsen am 27. Januar 1899				
Zufeldmarschall	überfetzt	1899	5/7	zum Offiziersdienst freigestellt
"	überfetzt	1900	4/9	zum Offiziersdienst freigestellt
Ordnung	überfetzt	1900	2/12	zum Offiziersdienst freigestellt
DIE VERWALTUNGSKOMMISSION 27. JANUAR 1902 BEIM KADRE DES INF. REGIM. N° 35				
Regiment	überfetzt	1902	1-1/9	zum Offiziersdienst freigestellt
VERWALTUNGSKOMMISSION APRIL 1904 beim Kadre des Inf. Regiments Nr. 35				
"	überfetzt	1904	1/8-1/9	zum Offiziersdienst freigestellt
"	überfetzt	1907	3/12	zum Offiziersdienst freigestellt
Pilsen am 15. Juli 1907				

Příloha 25. 3: Kmenový vojenský list pěšáka domobrany Jana Kříže, list č. 3.
Zdroj: Fond Vojenské kmenové listy (sbírka) – (1750–1910).

Charge	Veränderung	im Jahre	am	Beschreibung
Die Übereinstimmung mit dem Hauptgrundbuchblatt wird bestätigt Pilsen, am <u>10. August</u> 190 <u>7</u>				
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> VERWALTUNGSKOMMISSION beim Kader des k. u. k. Infanterieregimentes Nr. 35 </div>				
	Präses und Kommandant			<i>Lisek Leudok</i>
	<i>Wendling</i>			
	<i>Zuford. unfrüher als</i>	<i>1904</i>	<i>31.10</i>	<i>aus dem Reg. 1. k. u. k. Infanterie-Regiment Nr. 35</i>
	<i>entlassen</i>	<i>1908</i>	<i>19/8-19</i>	<i>aus dem Landwehrverbande.</i>
		<i>1909</i>	<i>31.12.</i>	<i>Pilsen, am 31. Dezember 1909</i>
K. k. Landwehriinfanterieregiment Pilsen Nr. 7. 8. Feldkompagnie. Kommando				
In Bewilligung des Kamp. Rindfess <i>Marka</i>				
Besondere Widmung für den Mobilisierungs-Fall.				
	<i>Zuford. unfrüher als</i>	<i>1914</i>	<i>29/11</i>	<i>INFOLGE MOBILISIERUNG</i>
	<i>Zemřel</i>	<i>1915</i>	<i>21/4</i>	<i>v Zaborově okres Píseck v haličské</i>
			<i>22/4</i>	<i>prochován na haličské tamté.</i>
			<i>21/6</i>	<i>659 2/8</i>
			<i>1919</i>	<i>OKRESU ČÍS. 7 V PÍSECKÉM</i>
				<i>Strojník</i>
Des Nicht-Activen evidenzuständiger Ergänzungs-				Bleibender Aufenthaltsort
				<i>Jobian</i>

Příloha 25. 4: Kmenový vojenský list pěšáka domobrany Jana Kříže, list č. 4.
Zdroj: Fond Vojenské kmenové listy (sbírka) – (1750–1910).

Úmrtní list.

vel. v. Pz. m. -

Čís. 3321.

Jméno a příjmení	Kříž Jan		
Hodnost vojenská	domobr. pěšák		
Pluk, oddělení, případně pododdíl	domobraneceský pěší pluk č. 7		
Rok narození	1876	Náboženství	římsko-katolické
Občanské povolání	horník	Stav	ženatý
Místo narození a domovská příslušnost (obec, okres, země)	Radkovic, okres Přesticev, Čechy; příslušný tamtéž;		
Den, měsíc a rok úmrtí	21. 4. 1915 slovy: ~~21. 4. 1915~~		
Místo úmrtí (obec, okres, země)	v Zaborově, okres Buzesko v Haliči;		
Den, místo, kde byl pochován (obec, okres, země, oddělení hřbitova, číslo nebo označení hrobu)	22. 4. 1915 na hřbitově tamtéž;		
Příčina smrti	střelnou ranou do hlavy a do ruky		
Jméno a hodnost lékaře, který mrtvolu ohledal, případně jména svědků	Dr. Mareš, asistenční lékař;		
Jméno kněze, který mrtvolu ~~pochoval~~ nebo zapsal	Tršera, polní kaplan		
Na základě kterého úmrtního dokladu byl zapsán do matriky	dle legitimaceho listku		
Poznámka. (Zde budiž uvedeno, zda nemoc si přivodil ve vykonávání vojenské služby; byl-li přivezen, exhumován, agnoskován a pod.)	byl v poli		

Příloha 26: Úmrtní list pěšáka Jana Kříže, vystavený v Praze dne 7. května 1919 Duchovní správou čs. zemského vojenského velitelství.

Zdroj: rodinný archiv

